

309.1593034

ก128 ม

ว. 3

บทบาทของขนนางไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3
ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2367-2453)

ปริญญาพันธ

ของ

กนิษฐา ไทเดชะวัฒน์

26 ส.ค. 2534

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

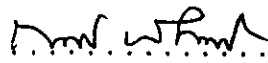
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์

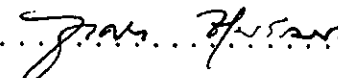
กุมภาพันธ์ 2534

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการควบคุม และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญาโทฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

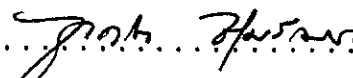
คณะกรรมการควบคุม

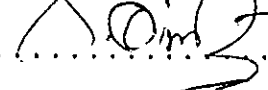
..........ประธาน
(ผศ.พรงค์ พ่วงพิศ)

..........กรรมการ
(ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

..........ประธาน
(ผศ.พรงค์ พ่วงพิศ)

..........กรรมการ
(ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

..........กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รศ.กนอม อานามวัฒน์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญาโทฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..........คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศ.ดร.สมพร บัวทอง)

วันที่...๕...เดือน...มีนาคม...พ.ศ 2534

ประกาศขอบคุณ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของ ผศ.ณรงค์ พ่วงพิศ และ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ ซึ่งรับเป็นประธานและกรรมการควบคุม และตลอดเวลาอาจารย์ทั้งสองท่านได้ให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ และความห่วงใยแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ และขอกราบขอบพระคุณ รศ.ถนอม อานามวัฒน์ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบปากเปล่า ขอขอบพระคุณ ผศ.ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล ที่ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นทางวิชาการ และขอขอบคุณท่านผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่ง ได้ให้ข้อมูลอันมีค่าต่องานวิจัยเป็นอย่างมาก รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

ท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ คุณพ่อ พี่ชาย พี่สาว และทุกคนในครอบครัว และขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานหลายท่านในโรงเรียนเบญจมคุณา ที่ให้ความช่วยเหลือและกำลังใจด้วยดีเสมอมา จนการศึกษาของผู้วิจัยสำเร็จลง

กนิษฐา ไทเตชะวัฒน์

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษา.....	10
ความสำคัญของการศึกษา.....	10
ขอบเขตของการศึกษา.....	10
ค่านิยมศัพท์เฉพาะ.....	11
สมมติฐานในการศึกษา.....	11
วิธีดำเนินการศึกษา.....	12
ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	12
แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร.....	13
1 การเข้าสู่ระบบราชการของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในสมัย รัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.....	14
1 ความหมายของระบบราชการไทย.....	14
2 ความหมายของขุนนางไทยเชื้อสายจีน.....	15
3 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้าสู่ระบบ ราชการ.....	20
4 ลักษณะงานของขุนนางไทยเชื้อสายจีน.....	29
5 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างขุนนางไทยเชื้อสายจีนกับชนชั้นปกครอง ของไทย.....	43

2	บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในด้านเศรษฐกิจของไทย	
	สมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.....	48
1	ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามี	
	บทบาททางด้านเศรษฐกิจของไทย.....	48
2	บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนทางการค้า.....	51
2.1	พ่อค้าผูกขาดสินค้า.....	53
2.2	พ่อค้าคนกลางหรือตัวแทนการค้าต่างประเทศ	
	ของพระมหากษัตริย์ เจ้านาย และขุนนางไทย.....	57
3	บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนทางการเก็บภาษี	
	อากร.....	63
3.1	เจ้าภาษีนายอากร.....	65
3.2	นายอำเภอจีน.....	72
3	บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในการเมืองการปกครองของ	
	ไทยสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.....	82
1	ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาทสำคัญ	
	ในการเมืองการปกครองของไทย.....	84
2	บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะชนชั้นปกครอง	
	ของไทยในหมู่ชาวจีนในประเทศไทย.....	89
2.1	นายอำเภอจีน.....	90
2.2	จางวางจีน.....	94
2.3	ปลัดจีน.....	95
2.4	กงสุลจีนในบังคับสยาม.....	97

บทที่

หน้า

3	บทบาทของขุนนางไทย เชื้อสายจีนในฐานะ เจ้าเมือง ของไทย.....	107
4	บทบาทของขุนนางไทย เชื้อสายจีนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.....	124
1	ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทย เชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาท ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมไทย.....	124
2	บทบาททางด้านสังคมและวัฒนธรรมไทยของขุนนางไทย เชื้อสายจีนในฐานะชนชั้นปกครองของไทยในสังคมไทย.....	126
5	บทสรุป.....	133
	บรรณานุกรม.....	137
	ภาคผนวก.....	159
	ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	187

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงลำดับยศของขุนนาง และความเกี่ยวข้อกันระหว่างยศและศักดิ์นา ของขุนนางไทย.....	18
2 แสดงจำนวนชาวจีน ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย พ.ศ. 2447...	21
3 แสดงจำนวนประชากรในกรุงเทพ พ.ศ. 2371.....	26
4 แสดงรายได้ สินค้าส่งออกของไทย พ.ศ. 2393.....	60
5 แสดงรายได้ของทางการไทยจากการค้าต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2394-2406.....	63
6 แสดงรายได้จากการผูกขี้ เทียบกับรายได้แผ่นดิน พ.ศ. 2435-2449...	75
7 แสดงรายนามขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะ "เจ้าเมืองของไทย" ของตระกูล "ณ สงขลา" ในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์.....	111
8 แสดงรายนามขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะ "เจ้าเมืองของไทย" ของตระกูล "ณ ระนอง" ในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์.....	114

บทนำ

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทยที่ได้ศึกษาค้นคว้ากันมาพบว่าในสมัยอยุธยามีคนจีนจากภายนอกราชอาณาจักร ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า "จีนนอก" เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก คนจีนเหล่านี้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในสังคมไทยทั่วไปทั้งในระบบเศรษฐกิจ การปกครอง และวัฒนธรรม แห่งหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของคนจีนนอกและคนไทยเชื้อสายจีนคือ การเป็นขุนนางไทย ในสมัยอยุธยาคนจีนนอกได้เข้าสู่ระบบราชการไทยโดยเริ่มจากการที่พ่อค้าจีนใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญทางการค้า และประสบการณ์เฉพาะด้านเข้ามาทำงานกับทางการไทย โดยส่วนใหญ่ทำงานในกรมท่า ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบกิจการด้านต่างประเทศและการค้าโดยเฉพาะ ชาวจีนพวกนี้ทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานในเรือสำเภากลาง และพนักงานติดต่อทางการค้าของพระมหากษัตริย์ เจ้านาย และขุนนางไทยจนได้รับความดีความชอบมียศบรรดาศักดิ์เช่นเดียวกับขุนนางไทยและมีอภิสิทธิ์ทางการค้าเป็นผลตอบแทน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีคนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทยมากขึ้น เนื่องจากปัญหาภายในประเทศจีน ขณะเดียวกันสภาพเศรษฐกิจของไทยก็กำลังอยู่ในช่วงระยะของการเปลี่ยนแปลงไปตามความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจจนราชอาณาจักร คนจีนนอกและคนไทยเชื้อสายจีนจึง เข้ามามีส่วนร่วมในระบบราชการของไทยอย่างเห็นได้ชัดเจนนยิ่งขึ้น เช่น เป็นเจ้าภาษีนายอากร นายอำเภอจีน ปลัดจีน และเจ้าเมือง เป็นต้น

ตระกูลขุนนางไทยที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนที่สืบทอดได้แก่ ตระกูลไกรฤกษ์ ซึ่งมีบรรพบุรุษเป็นคนจีนนอกชื่อ หลิม เข้ามาในราชอาณาจักรไทยช่วงปลายสมัยอยุธยาครั้งสมัยธนบุรี บุตรชายของท่านชื่อ เร็ก ได้รับราชการเป็นขุนท่งสี่อักษรทำหน้าที่เงินลำนายอำเภอในกรมท่าซ้าย และต่อมาได้เป็นพระยาไกรฤกษ์ เจ้ากรมพระคลังมหาสมบัติ สังกัดกรมท่ากลางใน

สมัยรัชกาลที่ 2 ส่วนหลานชายของท่าน ชื่อทองจิ้น ได้เป็นพระยาโชฎึกราชเศรษฐี เจ้ากรม
ท่าซ้าย¹ ตระกูล ณ ระนอง ก็มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนชื่อ คอซู่เจียง ได้เข้ามาค้าขาย
ในเขตเมืองตะกั่วป่าในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาได้เป็นหลวงรัตนเศรษฐี นายอากรดีบุกเขต
เมืองตระและเมืองระนอง และหาความชอบจนได้เป็นพระยาตรางสุจริตมหิศรภักดี เจ้าเมือง
ระนอง บุตรหลานของท่านก็รับราชการสืบต่อมาอีกหลายคน เช่น พระยาตรางสุจริตภักดี
สมุหเทศาภิบาลมณฑลชุมพร (คอซิมก๊อง-บุตรชาย) พระยารัชฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี สมุหเทศาภิบาล
มณฑลภูเก็ต (คอซิมบู้บุตรชาย) พระสกลสถานพิทักษ์ เจ้าเมืองตรัง (คอยู่เกียด-หลานชาย)²
ครอบครัวทั้ง 2 ตระกูลเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงขุนนางไทยที่เป็นคนจีนนอกหรือคนไทยเชื้อ
สายจีน ซึ่งเข้ามามีส่วนในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินทั้งทางด้านเศรษฐกิจ
การปกครอง และสังคมของไทยในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงปรับปรุงวิธีการจัด
เก็บภาษีอากรให้ได้ผลยิ่งขึ้นโดยใช้เจ้าภาษีนายอากร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทั้งพวกจีนนอกและคนไทย
เชื้อสายจีน เพราะมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง มีความชำนาญหรือเข้าใจวิธีการจัดเก็บภาษีอากร
โดยการประมูล และมีอิสระในการเดินทางทั่วประเทศ เจ้าภาษีนายอากรที่เป็นชาวจีนในสมัย
นั้นมีหลายคน เช่น ขุนวิเศษภักดี (เงินเล่าแซ), ขุนจาเรฎุภคภา (เงินหลับ), ขุนศรีสมบัติ

1ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์. สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ : พ.ศ.2325-2461.

แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และ พรณี สรุงบุญมี. 2518. หน้า 478-481.

2สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตรางสุริยราชานุภาพ. "ตำนานเมืองระนอง,"
ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 50 เล่ม 29. 2505. หน้า 255-278.

(จีนชิน), ขุนภักดีอากร (จีนเกงซัว), ขุนโกชวาณิช (จีนต่วน), หม่อมธรรสวาณิช (จีนบ๊ี้) และ ขุนวิเศษทศกร (จีนเกียด)¹ เป็นต้น

เจ้าภาษีนายอากรเหล่านี้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นขุนนางไทยมีศักดินาอย่างต่ำ 400 และ ยังได้รับสิทธิพิเศษหลายประการ เช่น การยกเว้นการเกณฑ์แรงงานทั้งของตนเอง ครอบครัว และคนในโรงงานของตน มีสิทธิแต่งตั้งนายในการให้การในศาลแทนตน มีอำนาจระเคียดข้อ พิพากษาค้าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเขตรับผิดชอบของตน มีสิทธิเรียกเก็บภาษีจากราษฎรในเขตพื้นที่ที่ ประมูลมาโดยเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองในเขตนั้นจะต้องให้ความร่วมมือ² เป็นต้น เจ้าภาษีนาย อากรที่เป็นชาวจีน พวกนี้ได้สร้างประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ทางการไทยทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือ เป็นการหารายได้เพิ่มขึ้นสำหรับตนเอง ขณะเดียวกันก็ได้รับยศและตำแหน่ง เป็นขุนนางไทย ทำให้ฐานะทางสังคมของตนสูงขึ้นและมีอิทธิพลในสังคมไทย ทั้งนี้เป็นผลมาจาก การช่วยแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่รัฐเพิ่มขึ้น โดยที่รัฐไม่ต้องลงทุน จนรัฐสามารถนํารายได้ ดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงแต่งตั้งคนจีนทั้ง 2 พวกนี้ เข้ารับราชการไทยอีกหลายตำแหน่ง ได้แก่ การแต่งตั้งนายอำเภอจีนขึ้นในหัวเมืองต่าง ๆ ที่มี ชาวจีนตั้งหลักแหล่งอยู่มาก เพื่อแก้ปัญหาชาวจีนที่รวมกลุ่มเป็นสมาคมลับฮั้งฮี้ และก่อความวุ่นวาย ขึ้น ดังปรากฏหลักฐานครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2367 พวกตัวเหี้ย (ฮั้งฮี้) แต่จิวและฮักเกี้ยนที่อาศัย

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคหรงราชานุภาพ. "ตำนานภาษีนายอากรบาง อย่าง," ใน ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16.. 2515. หน้า 163-170.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 78. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1198. ร่างตรา ไปถึง เมืองนครไชยศรี เรื่องตั้งเงินเซ็งเป็นนายอากรบ่อนเบี้ยไทยจีนเมืองนครไชยศรี.

อยู่ที่บ้านบางกะจะ เมืองจันทบุรี ได้ยกพวกเข้าตีกัน ซึ่งพระยาจันทบุรีสามารถปราบได้สำเร็จ¹ การที่ชาวจีนรวมกลุ่มจัดตั้งสมาคมลับฮั้งฮั้งขึ้น เนื่องจากชาวจีนมีลักษณะนิสัยเฉพาะ คือ นิยมการรวมกลุ่มในหมู่ชาวจีนด้วยกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานที่เกิภัยทั้งจากธรรมชาติ และภัยจากการกดขี่ข่มเหงของขุนนางท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินชีวิตในต่างแดนเป็นไปด้วยดี² การจัดตั้งสมาคมลับฮั้งฮั้งในไทยระยะแรกก็มีจุดมุ่งหมายดังกล่าว แต่ต่อมาจุดมุ่งหมายนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปจนเกิดความวุ่นวายต่าง ๆ ขึ้น การที่รัชกาลที่ 3 ทรงตั้งนายอำเภอจีนโดยคัดเลือกจากพวกจีนหัวหน้านั้นซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือในหมู่ชาวจีนให้เป็นขุนนางไทย ทำให้ชาวจีนอุ่นใจว่าพวกตนมีเงินด้วยกันเป็นหัวหน้าที่ทางการไทยแต่งตั้ง เพื่อคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือพวกตนในงานที่ได้รับความเดือดร้อนและเป็นวิธีการหนึ่งของทางการไทยที่จะควบคุมชาวจีนมิให้ประพฤติตนผิดกฎหมายอันจะก่อความวุ่นวายในสังคมไทยด้วย นายอำเภอจีนดังกล่าวจะอยู่ใต้การบังคับบัญชาของเจ้าเมืองที่ขึ้นกับส่วนกลางของไทย ทว่าหน้าที่ตัดสินใจคดีในสำเนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่ชาวจีน ช่วยรับค้ำร้องทุกข์ของชาวจีนมาแจ้งให้ทางการไทยทราบ คอยดูแลว่ากล่าวไม่ให้ชาวจีนค้าขายของต้องห้ามหรือสมคบกับโจรผู้ร้าย ทว่าผู้ร้ายซื้อชาวจีน

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. 2504.

หน้า 11-12.

² ศุภรัตน์ เลิศพาศิชย์กุล. สมาคมฮั้งฮั้งในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453. 2524.

หน้า 39.

ที่อยู่ได้บังคับบัญชาว่ามีจำนวนอยู่เท่าไร ตั้งบ้านเรือนที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร และนำชาวจีนเหล่านี้มาผูกมัดข้อมือเมื่อถึงกำหนดเวลาผูกมัด¹

ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 พระมหากษัตริย์ทรงยึดพระบรมราชโบายเช่นเดียวกับรัชกาลที่ 3 ที่ให้คนจีนปกครองกันเอง โดยการให้ตำแหน่งขุนนางไทยแก่คนจีนนอกและคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อปกครองชาวจีนมิให้ก่อความวุ่นวาย และยังให้ความคุ้มครองแก่ชาวจีนเพิ่มเติมอีก เช่น การแต่งตั้งปลัดจีนทำหน้าที่ช่วยเหลือขุนนางไทยและเป็นที่ปรึกษาของข้าหลวงประจำจังหวัดในการตัดสินใจคดีความของชาวจีนทั้งหมด ให้มีอำนาจเหนือนายอำเภอจีน และคอยให้ความช่วยเหลือชาวจีนในด้านกฎหมาย² หรือการแต่งตั้งนายอำเภอจีนเข้ารับคดี เพื่อดูแลชาวจีนเข้ารับคดีในเขตที่มีชาวจีนที่นับถือศาสนาคริสต์จำนวนมาก³ เป็นต้น

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 18. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1204. สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยานนครสวรรค์ เรื่องตั้งเงินยกเป็นขันนาคประเทศนายอำเภอจีน.

เลขที่ 28. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1206. ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองชัยนาทตั้งอากรภูมิเป็นหลวงบำรุงพานิช จางวางเงิน.

เลขที่ 48. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1207. ร่างหนังสือพระยามหาอำมาตย์ถึงเมืองนครสวรรค์ เรื่องตั้งเงินมูลเป็นที่ขันนาคประเทศ.

การผูกมัด หมายถึง การเรียกเก็บเงินแทนการเกณฑ์แรงงานจากชาวจีน.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 37. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1225. ร่างสารตราถึงเมืองยะเชิงเทรา เรื่องตั้งเงินเปลี่ยนจิวเป็นที่หมั้นพิจารณ์คริสต์จีนนายอำเภอทจีนเข้ารับคดี.

³ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 133. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1225. เรื่องตั้งเงินเกยและเงินอื่น ๆ เป็นนายอำเภอ.

จากหลักฐานพบว่าในสมัยรัตนโกสินทร์มีการแต่งตั้งคนไทยเชื้อสายจีนให้เป็นผู้ช่วย
ไทยจำนวนมากให้มียศ ราชทินนาม บรรดาศักดิ์ และต้องเข้ารับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยา
ปีละ 2 ครั้ง ตลอดจนมีสิทธิพิเศษต่าง ๆ เช่นเดียวกับขุนนางไทย การแต่งตั้งคนไทยเชื้อ
สายจีนให้มีตำแหน่งราชการไทยนี้ทำให้ชาวจีนเกิดความรู้สึกไม่แตกต่างจากคนไทยทั้งหลายและ
มีความจงรักภักดีต่อราชอาณาจักรไทยด้วย

การที่ชาวจีนรับราชการเป็นขุนนางไทยนั้นเท่ากับเป็นการเลื่อนฐานะทางสังคมของตน
ให้สูงขึ้นจนกลายเป็นมูลนายเช่นเดียวกับชนชั้นปกครองของไทยและมีบทบาทสำคัญหลายประการ
ในสังคมไทย เช่น ช่วยเหลือทางการไทยในการควบคุมชาวจีนในราชอาณาจักรให้พินาศหากิน
กันอย่างสุจริตและไม่ก่อความวุ่นวายต่าง ๆ มีการชักชวนชาวจีนโพ้นทะเลให้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน
และประกอบอาชีพที่สุจริตในเขตที่ตนรับผิดชอบ หรือชักชวนให้บริจาคทรัพย์เพื่อร่วมกิจกรรมที่
เป็นประโยชน์ เช่น จีนเจ้าภาษีนายอากรได้สร้างเรือรบถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว¹ หรือพระยาพิสดารสมบัตินิบุรุษ (เจ็ลัวเท่ง หรือ เจ็ลัวยิ้ม) ช่วยงานพระบาท-
สมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวสร้างพระราชวังดุสิตโดยขุดคลอง เม่งเส็งและสะพาน
ข้ามคลองนี้² และหลวงอุดรภักดีพานิช (อากรเต็ง) สร้างสะพานกิมเซ่งหลี ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว³ เป็นต้น

1 เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. 2504.

หน้า 91.

2 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยางกูร. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1.
2526. หน้า 219-220.

3 แหล่งเดิม. หน้า 265.

นอกจากนี้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนยังได้นำวัฒนธรรมจีนบางอย่างมาปฏิบัติในสังคมไทยด้วย ซึ่งยังคงปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น การเลี้ยงพระในเทศกาลตรุษจีน หรือในการทำบุญวันเกิดครบ 60 ปี (แซยิด) ของกษัตริย์ เจ้านายและขุนนางไทย พวกจีนเจ้าภาษีนายอากรที่ต้องการความคุ้มครองหรือผลประโยชน์จากชนชั้นปกครองดังกล่าวจะช่วยเหลือในการจัดหาอาหารหรือจัดการแสดง (งิ้ว) ไปร่วมในวันเกิดนั้น

ในด้านมูลเหตุหรือแรงจูงใจของชาวจีนในการเข้าสู่ระบบราชการไทยระยะแรกนั้น ปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์ว่าชาวจีนที่เข้าร่วมในการบริหารบ้านเมืองของไทยโดยการเป็นขุนนางไทยในระดับต่าง ๆ ก็เพื่อผลทางเศรษฐกิจในกลุ่มตนเองเด่นชัด โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับความผันผวนทางการเมืองนอกราชอาณาจักรไทย แต่ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวจีนเริ่มสนใจการเมืองอันเนื่องมาจากกระแสทางการเมืองภายนอก กล่าวคือ ประเทศจีนอันเป็นดินแดนมาตุภูมิมีการแย่งชิงอำนาจระหว่างรัฐบาลจีนคือ ราชวงศ์ชิงกับกลุ่มบุคคลที่พยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นแบบสาธารณรัฐอันมี ดร.ซุนยัตเซ็นเป็นผู้นำทั้ง 2 ฝ่ายต่างต้องการการสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเล จึงมีการเรียกร้องความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ดังเช่น พ.ศ. 2452 รัฐบาลจีนได้ประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยสัญชาติจีนฉบับแรกซึ่งกำหนดว่า "เด็กที่มีบิดามารดาเป็นชาวจีน ไม่ว่าจะอยู่ในดินแดนใดก็ยังคงถือสัญชาติจีนเสมอ"² หรือการที่ ดร.ซุนยัตเซ็นผู้ซึ่ง เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติได้มาเยี่ยมชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งไทยด้วย

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. "ประเพณีทำบุญวันเกิด," ใน พระราชพิธีสิบสองเดือน. 2516. หน้า 671-673.

² ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. 2529. หน้า 161.

พร้อมกับการเรียกรเงินเพื่อเป็นทุนสนับสนุนการปฏิบัติ¹ การกระทำดังกล่าวทำให้ชาวจีนในประเทศเกิดความตื่นตัวและให้ความสนใจเรื่องชาตินิยมและมีการขยายลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันมาเป็นการรวมกลุ่มเพื่อแสดงบทบาททางการเมืองด้วย อีกทั้งยังมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของชาวจีนในเขตแดนไทย ใน พ.ศ. 2453 ชาวจีนได้นัดหยุดงานเพื่อประท้วงการเพิ่มภาษีรัชชูปการของพวกตน การเคลื่อนไหวของชาวจีนทั้งหลายในระยะนี้จึงมีผลกระทบต่อพระบรมราชโบายของพระมหากษัตริย์ที่จะทรงปฏิบัติต่อชาวจีนในสมัยต่อมา แต่ประเด็นดังกล่าวอยู่นอกเหนือขอบเขตของงานวิจัย

สำหรับการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยนั้น มีชาวต่างประเทศหลายคนสนใจศึกษาอยู่ ดังเช่น

ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์ (George William Skinner) ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยไว้ 2 เล่มด้วยกัน เล่มแรกชื่อ "Chinese Society in Thailand : An Analytical History" ซึ่งเขียนวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของสังคมจีนในประเทศไทย โดยเน้นสภาพปัจจุบันและอีกเล่ม คือ "Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand" ซึ่งเป็นการศึกษาถึงภาวะผู้นำของชาวจีนในประเทศไทย-หนังสือทั้งสองเล่มของสกินเนอร์เป็นหนังสือสำคัญที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในบทบาทและความเคลื่อนไหวของชาวจีนในประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างกว้าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และ หลุยส์ มิทชิสัน (Louis Mitchison) เขียนหนังสือเรื่อง "The Overseas Chinese" กล่าวถึงอิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลในทวีปเอเชีย

นอกจากนี้ยังปรากฏผลงานที่สำคัญของคนไทยหลายคนเช่นกัน ดังเช่น วิทยานิพนธ์ของ สืบแสง พรหมบุญ เรื่อง "Sino-Siamese Tributary Relations 1282-1853"

¹ หลุยส์ มิทชิสัน. อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล. แปลโดย กมล จันทรสร.

ซึ่งค้นคว้าเรื่องการค้าส่งบรรณาการของไทยไปจีนตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนกระทั่งยุติการส่งบรรณาการในสมัยรัชกาลที่ 4 และกล่าวถึงบทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจและสังคมด้วย หรือวิทยานิพนธ์ของ สาระสิน วีระผล เรื่อง "Tribute and Profit : Sino-Siamese Trade 1652-1853" ซึ่งเป็นการศึกษาถึงสภาพการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนในช่วงสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

วิทยานิพนธ์ของ พลกุล อังกินันท์ (พ.ศ.2514) เรื่อง "บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิทยานิพนธ์ของมัลลิกา เรื่องระพี (พ.ศ.2518) เรื่อง "บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์" วิทยานิพนธ์ของ สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร (พ.ศ.2521) เรื่อง "ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ.2398-2453)" วิทยานิพนธ์ของ สุภรณ์ เลิศพาณิชย์กุล (พ.ศ.2524) เรื่อง "สมาคมลับฮังยี่ในประเทศไทย พ.ศ.2367-2453" วิทยานิพนธ์ของ วิยะดา ทองมิตร (พ.ศ.2527) เรื่อง "การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. 2325-2453" เป็นต้น วิทยานิพนธ์ทั้งหลายที่กล่าวมาเป็นการศึกษาบทบาทและอิทธิพลของชาวจีนโดยทั่วไปในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเน้นถึงสภาพสังคมและเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่นเดียวกับงานเขียนของชาวต่างประเทศที่กล่าวมาแล้ว แต่ยังไม่มีการศึกษาบทบาทของชาวจีนในอีกแง่มุมหนึ่งคือ บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่มีอิทธิพลต่อสภาพสังคมไทย โดยทั่วไป ในด้านเศรษฐกิจ การปกครอง สังคมและวัฒนธรรมของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และยังเป็นบรรพบุรุษหรือต้นสกุลของตระกูลต่าง ๆ ในสังคมไทยจนถึงปัจจุบันนี้ อาทิ ตระกูล ไกรฤกษ์, ณ ระนอง, รัตนกุล, โชติกเสถียร, โชติกะพุกกะ, กรรณสูต, และโษษยะจินดา เป็นต้น ซึ่งบางตระกูลยังมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจและการปกครองของไทยในปัจจุบัน

✓ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเรื่องราวและบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีน ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นช่วงที่ทางการไทยได้แต่งตั้งชาวจีนเข้ารับราชการเป็นขุนนางไทยจำนวนมากและหลายระดับ เพื่อจะช่วยให้มองเห็นภาพของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทยในด้านเศรษฐกิจ การปกครอง

สังคมและวัฒนธรรมของไทยในช่วงเวลาดังกล่าวอันจะทาให้การศึกษาเรื่องราวของชาวจีนในไทย สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ทาให้มีขุนนางไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
3. เพื่อศึกษาถึงผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนว่ามีผลต่อสภาพสังคมไทยโดยทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์อย่างไร

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทาให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างคนไทยกับคนไทยเชื้อสายจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
2. ทาให้ทราบถึงบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่มีผลต่อสภาพสังคมไทยโดยทั่วไปในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
3. เพื่อนำผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มาใช้เป็นเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ในระดับต่าง ๆ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าลักษณะของกลุ่มชาวจีนโดยเฉพาะขุนนางไทยเชื้อสายจีนในสมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยสังเขป และจะกล่าวถึงบรรพบุรุษของขุนนางไทยเชื้อสายจีน

บางท่านที่เป็นคนจีนนอก เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะเข้าใจถึงความหมายของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลาดังกล่าว

2. ศึกษาค้นคว้าถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ชาวจีนเข้าสู่ระบบราชการไทยจำนวนมากในช่วงเวลาดังกล่าว

3. ศึกษาค้นคว้าถึงบทบาทและอิทธิพลของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าว

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

จีนนอก หมายถึง ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยทั้งชั่วคราวและถาวร โดยกลุ่มคนเหล่านี้ยังคงยึดถือประเพณีและวัฒนธรรมของจีนอยู่ เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษา ศาสนา ความสัมพันธ์ในครอบครัว การยึดระบอบอาวุโส เป็นต้น บางครั้งก็เรียกว่า "จีนอพยพ"

คนไทยเชื้อสายจีน หมายถึง บุตรและหลานของพวกจีนนอกที่เกิดในประเทศไทย

ชาวจีน หมายถึง พวกจีนนอกและคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งยังคงยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมของจีนอยู่

ขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก หมายถึง พวกจีนนอกที่เข้ามาทำงานให้กับทางการไทยและพระมหากษัตริย์ เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ให้มีบรรดาศักดิ์เช่นเดียวกับขุนนางไทยโดยมีศักดินาตั้งแต่ 400 ขึ้นไป

ขุนนางไทยเชื้อสายจีน หมายถึง คนไทยเชื้อสายจีนที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพระมหากษัตริย์ให้มีบรรดาศักดิ์เช่นเดียวกับขุนนางไทย โดยมีศักดินาตั้งแต่ 400 ขึ้นไป

สมมติฐานในการศึกษา

1. ชาวจีนเข้าสู่ระบบราชการไทย เพราะทางการไทยต้องการผู้ที่มีความรู้หรือความชำนาญเฉพาะด้านเข้ามาทำงานในระบบราชการ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและการปกครอง

2. ระบบราชการของไทยมีส่วนในการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของขุนนางไทย
เชื้อสายจีน

3. ขุนนางไทยเชื้อสายจีนมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทยโดยทั่วไป
ในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้ใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยเสนอ
รายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยข้อมูลประเภทบุคคลและข้อมูลประเภทเอกสารดังนี้

1. ข้อมูลประเภทบุคคล คือ การสัมภาษณ์จากทายาท หรือผู้สืบเชื้อสายของตระกูล
ที่มีบรรพบุรุษเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน เช่น ตระกูลโปษยะจินดา, กรรณสูต และ ณ ระนอง
 เป็นต้น

2. ข้อมูลประเภทเอกสาร ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่

2.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4
- พระราชสาส์น, ศุภอักษร, ร่างพระบรม-
ราชโองการ
- สำเนาใบบอก, ใบบอก, คัดบอก

- สารตรา, บัญชีสิ่งของ

ฯลฯ

2.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิที่ตีพิมพ์แล้ว

- กฎหมายตราสามดวง

- หนังสือราชกิจจานุเบกษา

- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171-1172

- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1186-1192

ฯลฯ

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่

- พระราชพงศาวดารต่าง ๆ

- วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ

- บทความและหนังสือประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ฯลฯ

แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

1. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
2. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
3. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
4. ห้องสมุดอื่น ๆ ที่มีเอกสารเกี่ยวข้อง

การเข้าสู่ระบบราชการของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 -
รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ชาวจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับชาวไทยมาเป็นเวลานาน และมีความผูกพันกับระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างใกล้ชิด ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนกับชาวไทยนั้นเป็นไปในรูปของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้การผสมผสานระหว่างชาวจีนกับชาวไทยเป็นไปในระดับสูง จนชาวไทยส่วนใหญ่มักคิดว่าชาวจีนเป็นคนต่างด้าว และชาวจีนนั้นก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนไทย มีความสุขที่อยู่บนแผ่นดินไทย ชาวจีนเองได้สมรสกับคนไทย จนกระทั่งมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง กลายเป็นคนไทยโดยอัตโนมัติ จำนวนมากมายเกินกว่าจะจดจำและคนไทยในตระกูลใหญ่ ๆ หลายตระกูลในปัจจุบันหากนับทวนต้นตระกูลขึ้นไปสักสามชั่วคน ก็จะพบว่าคนไทยเหล่านั้นมีบรรพบุรุษเป็นคนจีนนอก มีเชื้อชาติ และมีแซ่หรือสกุลมาจากประเทศจีน

ในที่นี้จะศึกษาถึงฐานะหนึ่งของชาวจีนที่สำคัญและน่าสนใจคือ การเข้าสู่ระบบราชการไทยของชาวจีนจนกลายเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งขุนนางไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณมีบรรดาศักดิ์และประสบความสำเร็จอยู่ในสังคมไทยเป็นจำนวนมาก

1. ความหมายของ "ระบบราชการไทย"

คำว่า "ระบบราชการ" นั้น หมายถึง กิจการหรืองานของพระราชา

หนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า "ระบบราชการ" หมายถึง การงานของรัฐบาลหรือของพระเจ้าแผ่นดินที่มีระเบียบเกี่ยวกับการรวม

สิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนทำให้เข้าลำดับประสานกันเป็นอันเดียวกัน

กลอน ธนาพงศธร ได้ให้ความหมายของคำว่า "ระบอบราชการ" หมายถึง การบริหารงานของรัฐบาลที่มีข้าราชการ เป็นผู้ปฏิบัติงานอันมีลักษณะ เป็นงานประจำของส่วนราชการต่าง ๆ²

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นเป็นความหมายของระบอบราชการโดยทั่วไปในปัจจุบัน แต่สำหรับระบอบราชการไทยในอดีต หมายถึง การบริหารหรือการจัดการในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งในสมัยที่ยังมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น มีศูนย์กลางอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์

การดำเนินการเพื่อให้ระบอบราชการก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของทางการไทยหรือของพระมหากษัตริย์ก็ต้องมีการแต่งตั้งบุคคลมารับผิดชอบหรือนำเอานโยบายที่มอบหมายนั้นไปปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ บุคคลดังกล่าวนี้ก็คือ "ข้าราชการหรือขุนนางไทย" นั่นเอง

2. ความหมายของขุนนางไทย เชื้อสายจีน

ในสังคมไทย ขุนนางเป็นชนชั้นปกครองที่มีความสำคัญต่อการบริหารงานของประเทศหรือระบอบราชการไทย ตำแหน่งขุนนางไทยเป็นธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน การกำหนดตำแหน่งขุนนางอย่างชัดเจนและมีหลักฐาน ปรากฏเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2051) ใน "พระไอยการตำแหน่งนาพลเรือนและพระไอยการตำแหน่ง

¹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. 2530. หน้า 684, 693.

²กลอน ธนาพงศธร "ระบอบราชการ," ใน เอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร์ ศึกษาศาสนาและกระบวนการทางการเมืองไทย เล่ม 2 หน้าที่ 20. 2527. หน้า 625.

นาทหารหัวเมือง" โดยขุนนางจะทำหน้าที่เป็นกลไกของรัฐที่ปฏิบัติราชการบ้านเมืองให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์

หนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า "ขุนนาง" หมายถึง ข้าราชการบรรดาศักดิ์¹ ส่วน "ข้าราชการ" จะหมายถึง ผู้ปฏิบัติราชการในส่วนราชการหรือคนที่ทำราชการซึ่งเป็นกิจการงานของประเทศหรือพระเจ้าแผ่นดิน²

ขุนนางไทยสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีลักษณะดังนี้ คือ ขุนนางเป็นผู้ที่รับราชการโดยมีฐานะตั้งอยู่บนเกณฑ์ 4 ประการคือ ศักดินา ยศ ราชทินนามและตำแหน่ง ขุนนางจะมีศักดินาตั้งแต่ 400 ชั่งไป³ ขุนนางจะเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง โดยพระองค์ทรงไว้ซึ่งอำนาจในการพระราชทานยศบรรดาศักดิ์ เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งและเพิ่มศักดินาแก่ขุนนางที่กระทำความดีความชอบ ในขณะเดียวกันก็ทรง

¹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2530. หน้า 150.

²แหล่งเดิม. หน้า 140.

³ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์. สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ : พ.ศ.2325-2461.

แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง ลิริสุข และพรณี จรุงบุญมี. 2518. หน้า 243.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราฯ ทรงราชานุภาพ. ประวัติสมเด็จพระเจ้าพระยา-บรมมหาศรีสุริยวงศ์. 2505. หน้า 3.

ลดชั้น ลดศักดิ์นาของขุนนางผู้นั้นเมื่อกระทำความผิดได้ด้วย¹

ขุนนาง เหล่านี้จะได้รับการยกย่องและการยอมรับฐานะ ความสำคัญของตนรวมทั้ง อำนาจหลายประการ ได้แก่ การที่ขุนนางและครอบครัวได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงาน ไปใช้² หรือการได้รับสิทธิเข้าเฝ้าใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ในคราวเสด็จออกราชการ³ หรือสามารถมีไพร่ในสังกัดเพื่อประโยชน์ในด้านแรงงานหรือเป็นเสมียนทนายของตนได้ตามยศและ ศักดิ์นาของตน⁴ หรือการได้รับอนุญาตยกเว้นภาษีที่นา⁵ หรือการส่งผู้นั้นไปขึ้นศาลแทนตนได้ ยามเกิดคดีความ⁶ หรือผู้ใดใช้คำหยาบคายแสดงกิริยาก้าวร้าวต่อขุนนางระดับสูงก็ต้องถูก ลงโทษอย่างหนัก⁷ เป็นต้น

ขุนนาง เหล่านี้จะต้องร่วมพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ทุกคน มียศตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าพระยา เจ้าพระยา พระยา พระ หลวง ขุน หมื่น พัน เป็นต้น และมี ตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ ได้แก่ อัครเสนาบดี เสนาบดีกรมต่าง ๆ ปลัดกรม และสมุหบัญชี เป็นต้น

¹ควอริช เวลล์. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. แปลโดย กาญจณี ละเอียดศรี และยุพา ชุมจันทร์. 2527. หน้า 30.

²กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 281.

³แหล่งเดิม. หน้า 413.

⁴ร.ต.ท. เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ. "พระราชกำหนด พ.ศ. 2353," ใน ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 4. 2478. หน้า 1-7.

⁵ร.ต.ท. เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ. "พระราชกำหนด พ.ศ. 2367," ใน ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 4. 2478. หน้า 59-63.

⁶กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 413.

⁷กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3. 2505. หน้า 97.

ตาราง 1 แสดงลำดับยศของขุนนางและความเกี่ยวข้องกันระหว่างยศและ
ศักดินาของขุนนางไทย (โดยถือเกณฑ์ระดับศักดินาตั้งแต่ 400 ขึ้นไป)

ยศ	ศักดินา
สมเด็จพระเจ้าพระยา	30,000
เจ้าพระยา	10,000
พระยา	1,000-10,000
พระ	1,000- 5,000
หลวง	800- 3,000
ขุน	200- 1,000
หมื่น	200- 800
พัน	100- 400

ที่มา : กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 225-228.

การเป็นขุนนางไทยสมัยก่อนจะมีอำนาจ ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่นในสังคมและการ
ได้รับผลประโยชน์จากแรงงานไพร่โดยไม่มีเงินเดือนตอบแทนประจำแบบสมัยปัจจุบัน มีแต่รับ
เงินบำเหน็จตอบแทนความดีความชอบในการรับราชการสนองพระเดชพระคุณปีหนึ่ง เพียงครั้งเดียว
เท่านั้น ซึ่งก็เป็นจำนวนเงินที่ไม่มากมายอะไรนัก¹ แต่คนไทยก็นิยมเป็นขุนนางไทยซึ่งมีทั้งยศ

¹สมคิด ศรีสิงห์. การบริหารภาษีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. 2515.

เกียรติและอำนาจราชศักดิ์ที่เชิดหน้าชูตาในสังคม ดังมีคำกล่าวที่ว่า "สิบพ่อค้า ไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง"

สำหรับความนิยมเป็นขุนนางไทยนี้ มิใช่จะมีแต่ในกลุ่มคนไทยเท่านั้น ชาวจีนทั้งที่เป็นจีนนอก หรือลูกหลานของคนจีนนอก (คนไทยเชื้อสายจีน) ก็นิยมเป็นขุนนางไทยเช่นกัน เพราะต้องการให้ตนเองเป็นที่ยอมรับในสังคมทั้งอำนาจทางการเมืองและ เศรษฐกิจ

ในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏว่ามีชาวจีนจำนวนมาก เข้าสู่ระบบราชการไทย โดยได้รับการแต่งตั้งจากทางการไทยเป็นขุนนางไทย ทั้งที่เป็นจีนนอก และพวกเชื้อสายจีน ดังจะยกตัวอย่างประกอบดังนี้

1) ขุนนางไทยชาวจีนที่มีบทบาทเกี่ยวกับการเก็บภาษีอากรและการปกครองภายในราชอาณาจักร ได้แก่ หมื่นศรีอากร (จีนโพ) เป็นนายอากรสมภักสร เมืองนครชัยศรี, หมื่นพิศสุสมบัติ (จีนผุด) เป็นนายอากรบ่อนเบี้ยจีน เมืองนครชัยศรี, ขุนนิคมประเทศ (จีนยก) เป็นนายอำเภอจีน เมืองนครสวรรค์, หลวงจิตรจางค์วานิช (จีนบุญเย็น) ทำพานุกรมท่าซ้าย, พระเจริญราชชน (เท่ง) เป็นนายอากรสุรา มณฑลกรุงเทพฯ, พระยารัชฎานประคิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊) เป็นเจ้าเมืองระนอง

2. ขุนนางไทยชาวจีนที่มีบทบาทเกี่ยวกับการค้าขายกับต่างประเทศ คือ พวกล่ามในกรมท่าซ้าย เพราะต้องใช้ชาวจีน ซึ่งมีความชำนาญเฉพาะด้าน ในด้านภาษาและการเดินเรือ เช่น

หลวงโชติการาชเศรษฐี เจ้ากรมท่าซ้าย	ถือศักดินาคณะ 1,400*
ขุนทองหล่อ	} จินล้ามนายอำเภอ ถือศักดินาคณะ 600 ¹
ขุนทองสมุทร	

*ตำแหน่งเจ้ากรมท่าซ้าย จะมียศตั้งแต่หลวงถึงพระยาโดยจำนวนศักดินาจะ เปลี่ยนแปลงตามยศด้วย

สรุป ขุนนางไทยเชื้อสายจีนก็คือ คนไทยรุ่นลูกหรือหลานของคนจีนอพยพซึ่งมาทำงานให้กับทางการไทย จนได้รับแต่งตั้งให้เป็นขุนนางไทย ในการศึกษาบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีน ในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จะศึกษาขุนนางไทยทั้งที่เป็นคนจีนอพยพและคนไทยเชื้อสายจีน เพื่อมองภาพรวมความเป็นมาของขุนนางไทยเชื้อสายจีนให้ชัดเจนขึ้น

3. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้าสู่ระบบราชการ

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานว่า มีชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยจำนวนมากดังนี้คือ

ในสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2368) มีชาวจีนอยู่ในประเทศไทยประมาณ 130,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 4,750,000 คน

ในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2403) มีจำนวนชาวจีนเพิ่มขึ้น เป็น 219,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 5,450,000 คน

ในสมัยตอนต้นรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2413) มีจำนวนชาวจีนเพิ่มขึ้นเป็น 252,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 5,775,000 คน และตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2453) มีชาวจีนประมาณ 467,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 8,305,000 คน¹

ชาวจีนเหล่านี้กระจายไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ความรายละเอียดที่ปรากฏในตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2 แสดงจำนวนชาวจีนตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย พ.ศ. 2447

ภาคและมณฑล	จำนวนชาวจีนโดย ประมาณ	% ของชาวจีนทั้งหมด ในแต่ละภาค
<u>สยามตอนล่าง</u>		
- นครชัยศรี	34,000	
- ออยุธยา	18,600	
- กรุงเทพ	<u>185,000</u>	
รวม	237,600	59.8 -
<u>สยามตอนใต้</u>		
- ชุมพร	3,150	
- นครศรีธรรมราช	9,300	
- ภูเก็ต	32,400	
- ทรบุรี (บางส่วน)	<u>7,000</u>	
รวม	51,850	13.1
<u>สยามตะวันออกเฉียงใต้</u>		
- ปราจีนบุรี	35,950	
- จันทบุรี	<u>10,100</u>	
รวม	46,050	11.6
<u>สยามตะวันตกเฉียงใต้</u>		
- ราชบุรี	38,750	9.8

ตาราง 2 (ต่อ)

ภาคและมณฑล	จำนวนชาวจีนโดย ประมาณ	% ของชาวจีนทั้งหมด ในแต่ละภาค
<u>สยามตอนกลาง</u>		
- นครสวรรค์	6,300	
- พิษณุโลก	4,450	
- เพชรบูรณ์	<u>150</u>	
รวม	10,900	2.7
<u>สยามตะวันออกเฉียงเหนือ</u>		
- นครราชสีมา	2,450	
- อีสาน	3,000	
- อุตรธานี	<u>1,500</u>	
รวม	6,950	1.7
<u>สยามตอนเหนือ</u>		
- พายัพ	5,000	1.3
รวมชาวจีนทั้งหมดทั่วประเทศไทย	397,100	100.0

ที่มา : ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์. เล่มเดิม. หน้า 73-74.

สำหรับบ้านกรุงเทพฯมีชาวจีนคิดเป็นร้อยละ 46.6 ของชาวจีนทั้งหมด การที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจำนวนมากนั้น ก็เนื่องมาจากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในจีนและไทย ดังนี้

จีนในช่วงเวลา พ.ศ. 2367-2453 เกิดความไม่สงบขึ้นทางภาคใต้ของประเทศจีน เช่น เกิดทหุกขภัย เกิดสงครามฝิ่น (พ.ศ. 2382-2385) เกิดกบฏไต้เผิง (พ.ศ. 2393-2403) และการจลาจลอื่น ๆ¹ ความวุ่นวายดังกล่าวนี้ ทำให้พวกกลุ่มผู้ก่อการร้ายต้องหนีการปราบปรามออกนอกประเทศ ส่วนประชาชนทั่วไปก็ได้รับความเดือดร้อนจากภัยสงครามที่ถูกเกณฑ์ไปรบ ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้เต็มที่ หรือบ้านเมืองถูกทำลายจากภาวะสงครามกับพวกตะวันตก ประกอบกับความอดอยากยากแค้น จึงต้องละทิ้งถิ่นเดิมที่ลำบากเพื่อไปเริ่มต้นชีวิตใหม่

ในขณะที่เดียวกันทางการไทยก็มีปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้แก่

3.1 (ลักษณะภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ ปราศจากภัยธรรมชาติที่รุนแรงสามารถทำการเพาะปลูกได้เต็มที่ และยังมีที่ทำกินให้หกร้างว่างพงอีก เช่น การทำไร่พริกไทย ไร่อ้อย ฯลฯ นอกจากนี้ก็ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คือ ดิบุก

¹ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435)," เอเชียปริทัศน์. 19 (3) : 64-65 ; กันยายน-ธันวาคม 2531.

²ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์. เล่มเดิม หน้า 32.

3.2 (ทางการไทยให้สิทธิพิเศษแก่ชาวจีนได้อำนาจอยู่นอกระบบไพร่ โดยเสียภาษีให้แก่ทางการไทยที่เรียกว่า "เงินค่าผูกข้อมือจีน" ในอัตรา 3 ปีต่อครั้ง¹ ซึ่งการอยู่นอกระบบไพร่นี้ ทำให้ชาวจีนสามารถเดินทางไปมาได้ทั่วราชอาณาจักรไทย² ชาวจีนจึงมีอิสระในการทำพานได้โดยสะดวกและมีโอกาสสะสมทุนได้มากกว่าพวกไพร่ด้วย)

3.3 นโยบายของรัฐที่ต้องการแรงงานรับจ้างจากกสิกรซึ่งมีค่าแรงถูกและมีประสิทธิภาพกว่าแรงงานเกณฑ์ของพวกไพร่ เพื่อปลดปล่อยแรงงานไพร่ให้มีเวลาในการเพิ่มผลผลิตทางเกษตรเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ ซึ่งเป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) และ เศรษฐกิจแบบเงินตรา (Money Economy) ในเวลาต่อมาภายหลังการทาสณธิสัญญาบาวริง

นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่รัฐ ดังคำกราบบังคมทูลของสมเด็จพระที่นั่งนราธิประพันธ์พงศัลบัลหนึ่งว่า "ทางที่จะบำรุงบ้านเมืองให้เจริญขึ้นนั้น ก็ต้องหาเจ๊กมาในบ้านเมืองให้มากขึ้น เจ๊กเข้ามาคนหนึ่งก็เหมือนเก็บภาษีได้ไม่ต่ำกว่าปีละ 40 ปอนด์ หรือ 480 บาท"³

¹ร.ต.ท.เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 11.

2478. หน้า 330.

²ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์สมัย พ.ศ. 2325-2453 ด้านเศรษฐกิจ. 2522.

หน้า 10-11.

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ค.14/8 "กรมหมื่นนราธิประพันธ์พงศัลกราบบังคมทูลถวายความเห็นเรื่องภาษีอากรต่าง ๆ," วันที่ 17 ธันวาคม ร.ศ. 108. (พ.ศ. 2432).

3.4 ความสะดวกในการเดินทางมายังประเทศไทย เนื่องจากเมื่อ พ.ศ. 2425 บริษัทอังกฤษได้เปิดบริษัทเดินเรือระหว่างกรุงเทพฯกับเมืองซัวเถา ชื่อบริษัทบางกอกพาสเซนเจอร์ สตีมเมอร์ (The Bangkok Passenger Steamer Company) ทำให้คนจีนจากซัวเถา สามารถเดินทางมาถึงกรุงเทพฯได้โดยตรงเฉลี่ยอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง ปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว มีชาวจีนเดินทางมาประเทศไทยเป็นจำนวนมากเฉลี่ยประมาณปีละ 1 หมื่นคน¹

3.5 สภาพการเมืองภายในราชอาณาจักรไทยมีความมั่นคงกว่าดินแดนอื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากประเทศอื่นในภูมิภาคนี้กำลังต่อสู้กับภัยของลัทธิจักรวรรดินิยมจากชาติตะวันตก คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลันดา เป็นต้น เช่น พม่ามีสงครามกับอังกฤษตั้งแต่ พ.ศ. 2367 จนที่สุดก็ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษหรือมลายู ก็กำลังถูกอังกฤษสร้างอิทธิพลครอบงำมาตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 24 จนกลายเป็นอาณานิคมของอังกฤษ เป็นต้น ในขณะที่ราชอาณาจักรไทยนั้นกษัตริย์ทรงพระปรีชาสามารถแก้ไขวิกฤตการณ์การรุกรานของชาติตะวันตกได้ ดังนั้น ชาวจีนซึ่งส่วนหนึ่ง เป็นผู้หนีปัญหาความวุ่นวายในประเทศจีนเนื่องจากการรุกรานของชาติตะวันตก จึงย่อมพอใจที่จะตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมากกว่า

3.6 การชักชวนของชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยก่อนหน้าแล้ว โดยชาวจีนกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยก่อนหน้าที่จะมีการอพยพครั้งใหญ่ของชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่เข้ามาสู่ราชอาณาจักรไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมานั้นประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะและมีอิทธิพลอยู่ในราชสำนักไทย โดยเฉพาะกรมท่าซ้ายซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนได้ชักชวนให้คนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทย มาประกอบอาชีพอื่น ๆ หรือมาเป็นแรงงานรับจ้างในกิจการของตน เพราะขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนกลุ่มนี้จะได้รับผลประโยชน์จากการหักรายได้ของกลุ่มคนจีนอพยพพวกนี้ นอกจากนี้ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนก็ชักชวนพวกคนจีนซึ่งเป็นญาติสนิทของตนให้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยด้วย ชาวจีนส่วนใหญ่จึงนิยมมาตั้งถิ่นฐานในไทย เพราะมีชาวจีนกลุ่มแรกนำทางไว้ก่อนแล้ว

จากปัจจัยดังกล่าวทั้งฝ่ายจีนและไทย จึงทำให้มีคนไทยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทย เป็นจำนวนมาก คนจีนดังกล่าวต้องการมาแสวงโชคและสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้มั่นคง โดยเข้าทำงานหลายสาขาอาชีพ ได้แก่ แรงงานช่างฝีมือประเภทต่าง ๆ เช่น ช่างต่อเรือ ช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างทาสี ช่างปูน เป็นต้น หรือเป็นกรรมกรในกิจการต่าง ๆ เช่น เหมืองดีบุก กลุ่เหล็ก บลูทึชไรร์หรือเป็นพ่อค้าย่อยซื้อขายสินค้าตามหัวเมืองต่าง ๆ ฯลฯ ที่น่าสนใจก็คือ การเป็นขุนนางไทยของชาวจีน โดยเฉพาะกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งปรากฏหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเมื่อ พ.ศ. 2371 สมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้นมีชาวจีนและลูกหลานจีน (คนไทยเชื้อสายจีน) จำนวนมากในสังคมไทยแล้วคือ

ตาราง 3 แสดงจำนวนประชากรในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2371

ประเภทประชากรในกรุงเทพฯ	จำนวนคน
ชาวจีน (ที่เสียภาษี)	31,000
ลูกหลานจีน	5,000
ลาว	16,000
ชาวสยาม	8,000
ชาวพะโค	5,000
อื่น ๆ	12,300
รวมทั้งสิ้น	<u>77,300</u>

ที่มา : ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์. เล่มเดิม. หน้า 81.

ปัจจัยที่ส่ง เสริมให้ขุนนางไทย เชื้อสายจีน เข้าสู่ระบบราชการไทย โดยพิจารณาจาก ทั้งฝ่ายชาวจีนและทางการไทย มีดังนี้คือ

จีน : มีปัจจัยสนับสนุนให้ชาวจีนสนใจรับราชการเป็นขุนนางไทย ดังนี้คือ

1. ชาวจีนต้องการการยอมรับในสังคมไทยเพิ่มขึ้น นอกจากการยอมรับฐานะทางการเงิน ซึ่งสามารถสะสมทุนมาได้แล้วโดยการอยู่นอกระบบไพร่ ชาวจีนจึงสะดวกในการ ประกอบอาชีพพ่อค้าหรืออาชีพอื่น ๆ ได้ทั่วอาณาจักรไทย

2. ชาวจีนเห็นว่าการเป็นข้าราชการจะทำให้ตนเองสามารถหาผลประโยชน์ จากตำแหน่งราชการได้ เพราะการเป็นขุนนางไทยไม่มีเงินเดือนประจำ แต่จะได้รับเงิน บำเหน็จตอบแทนรายปี และสามารถใช้สิทธิส่ง เรือสินค้าไปค้ากับต่างประเทศได้ ทำให้เพิ่ม รายได้มากยิ่งขึ้น ดังปรากฏหลักฐานว่า

..ในเวลานั้น เจ้านายและข้าราชการที่มีทุนรอนพอจะแต่งสำเภาไป ค้าขายเมืองจีนได้ ก็แต่งสำเภาไปค้าขายอยู่ด้วยกันโดยมาก พระองค์ (รัชกาลที่ 3...ผู้วิจัย) ก็ได้ทรงแต่งสำเภาไปค้าขายในส่วนพระองค์อีก ส่วนหนึ่งต่างหาก...¹

ไทย : มีปัจจัยที่ต้องการชาวจีนให้รับราชการเป็นขุนนางไทย ดังนี้

1. ขุนนาง และ เจ้านายไทยยอมรับพวกชาวจีนมาอยู่ใต้การอุปถัมภ์ของตน เพราะ ชาวจีนเหล่านี้เป็นพ่อค้าที่ร่ำรวย สามารถหาเงินทองมาดีฐานะของตนหรือภักดิ์สิ่งของแก่ ตนได้ และชาวจีนมีลักษณะนิสัยที่อ่อนน้อมต่อมตน รู้จักเข้าหาผู้ใหญ่ อดทน และขยันขันแข็ง ดังนั้น ขุนนางและเจ้านายไทยจึงสนับสนุนชาวจีนให้เข้าสู่ระบบราชการไทย โดยส่วนใหญ่มุ่งเริ่มต้นจาก การเป็นเจ้าภาษีนายอากร เพราะชาวจีนที่เป็นเจ้าภาษีนายอากรจะแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับขุนนาง

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระธรรมเทศนาเฉลิมพระเกียรติพระบาท- สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2506. หน้า 37.

หรือเจ้านายที่อุปถัมภ์ตน หรือชนชั้นปกครองไทยอาจจะรับประมูลเป็นเจ้าของภาษีมาพอเป็นพิธี
เท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติก็จะมอบหมายให้คนจีนเป็นผู้จัดเก็บภาษีอีกต่อหนึ่ง ดังปรากฏหลักฐาน
ดังนี้คือ

...พระสวัสดิวารีทำเรื่องรាយขึ้นว่า เดิมพระศรีชัยบาลาให้เงินน้อยเป็น
หมื่นศรีอากรรับท้าวอากรสมภักสร เมืองนครชัยศรี ปีละ 142 ชั่ง 10
ตลิ่ง หมายหลายปีฟ้องขาดพระสวัสดิวารีจะขอรับท้าวตามจำนวนเดิม
แต่จะให้เงินให้เป็นนายอากรท้าวอากรแทน...¹

...ด้วยพระสวัสดิวารี ทำเรื่องรายนว่า เดิมหลวงภคคาราชเศรษฐี
แต่งให้เงินเลี้ยงเป็นขุนพันรับท้าวอากรบ่อนเบี้ย จำนวนปีละ 5 ชั่ง
หลายปี เงินอากรติดค้างงวดบื้ออยู่มาก พระสวัสดิวารีจะขอรับ
พระราชทานท้าวตาม จำนวนเดิมปีละ 5 ชั่ง ให้เงินแก่เป็นตัวนาย
อากรรับท้าวอากรแทน...²

การที่ทางการไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 สนใจการค้าขายกับจีนเพราะนำผลกำไรมาสู่
ประเทศโดยตรงมากกว่าการค้ากับประเทศทางตะวันตก จึงปรากฏว่า มีขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน
รับราชการอยู่ในกรมทำชาขายอยู่จำนวนมาก

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 58. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1205. สารตรา
เจ้าพระยาจักรีตั้งเงินโพเป็นหมื่นศรีอากร นายอากรสมภักสร นครชัยศรี.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 25. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1206. ร่างตราถึง
เมืองนครชัยศรี ตั้งนายอากรบ่อนเบี้ย.

2. นโยบายของรัฐด้านการปกครอง เมื่อชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสังคมไทยเป็นจำนวนมากก็ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการดูแล ดังนั้นทางการไทยจึงให้ชาวจีนควบคุมกันเอง เพราะเป็นการผูกพันใจชาวจีนประการหนึ่ง และชาวจีนนิยมยึดถือตัวบุคคลเป็นหลัก อีกประการหนึ่งการนำเอาชาวจีนที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นมาดำรงตำแหน่งขุนนางไทยเพื่อช่วยควบคุมดูแลชาวจีนย่อมทำให้ไม่เกิดปัญหาในหมู่ชาวจีน

3. ลักษณะทางสังคมและสภาพเศรษฐกิจของไทย เอื้ออำนวยให้ชาวจีนได้ใช้ความรู้ความสามารถ และความชำนาญเฉพาะตัว โดยเฉพาะด้านการค้า การเดินเรือ ภาษา ฯลฯ ทำให้ชาวจีนมีโอกาสเลื่อนขั้นทางสังคมสูงขึ้นในระบอบราชการไทย และมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่ง ซึ่งเมื่อชาวจีนได้เข้าสู่ระบอบราชการไทยที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองในฐานะลูกหลานของตน (คนไทยเชื้อสายจีน) เข้าสู่ระบอบราชการไทยต่อไปด้วย

จากปัจจัยดังกล่าว จึงทำให้ชาวจีนทั้งคนจีนอพยพและคนไทยเชื้อสายจีนนิยมที่จะทำงานให้กับทางการไทย เป็นขุนนางไทย อันอำนวยประโยชน์ทั้งทางฐานะการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมต่อตนเองและทางการไทย

4. ลักษณะงานของขุนนางไทยเชื้อสายจีน

ในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สังคมไทยมีการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาวะของการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจกลายเป็นการค้าเสรี เมื่อ พ.ศ. 2398 ตามสนธิสัญญาบาวริงระหว่างไทยกับอังกฤษ ทำให้จำนวนขุนนางไทยเชื้อสายจีนกระจายอยู่ในหน่วยงานของรัฐโดยทั่วไป ซึ่งสามารถจำแนกลักษณะของขุนนางไทยเชื้อสายจีน ได้ดังนี้คือ

1 หอสมุดแห่งชาติ. เล่มที่ 5. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. จ.ศ. 1175. (พ.ศ. 2356).
หนังสือเรื่องนายเรือจีนคุมสำเภาสินค้าไปจำหน่าย ณ เมืองจีนออกข่าวและราคาสินค้า.

4.1 ในฐานะเจ้าภาษี* นายอากร**

ระบบเจ้าภาษีนายอากรได้ปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่มาเฟื่องฟูอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และมาเป็นระบบชัดเจนอย่างเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2369 เป็นต้นไป กล่าวคือ เมื่อความสำคัญของกลุ่มพระคลังสินค้าลดลง และที่สุครีฐเลิกการผูกขาดการค้าเมื่อ พ.ศ. 2398 ในสมัยรัชกาลที่ 3 รัฐได้เพิ่มการเก็บภาษีชนิดใหม่ถึง 38 อย่าง และในสมัยรัชกาลที่ 4 เพิ่มเป็น 48 อย่าง ระบบการเก็บภาษีโดยเจ้าภาษีนายอากรเฟื่องฟูเรื่อยมาจนถึงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้จัดให้มีการเก็บภาษีอากรโดยรัฐเข้ามาแทนที่ระบบจัดเก็บภาษีโดยเจ้าภาษีนายอากร¹ (รัฐในที่นี้ หมายถึง หอรัษฎากรพิพัฒน์หรือกรมพระคลังมหาสมบัติในเวลาต่อมา...ผู้วิจัย)

(เจ้าภาษีนายอากร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน ซึ่งประมูลขอรับผูกขาดการจัดเก็บภาษีอากร เมื่อประมูลได้แล้ว พ่อค้าชาวจีนนั้นก็ได้รับการแต่งตั้งบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางไทยระดับสูงทันทีที่มียศเป็นขุนหรือหมื่นมีศักดินา 400 ทั่วหน้าที่ผูกขาดการจัดเก็บภาษีอากรให้รัฐในเขตที่ตนประมูลมาได้)

เจ้าภาษีนายอากรนี้ จะได้รับมอบอำนาจและสิทธิต่าง ๆ จากองค์พระมหากษัตริย์อย่างมากมาย ได้แก่

* เจ้าภาษี คือ ผู้เก็บภาษีจากราษฎรอย่างใดอย่างหนึ่งคล้ายสรรพากรในปัจจุบัน

** นายอากร คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ผูกขาดเก็บภาษีจากการทำมาค้าขายอย่างใดอย่างหนึ่งคล้ายสรรพสามิตในปัจจุบัน เช่น ผูกขาดการทำมาเกลือ ผูกขาดการเก็บรังผึ้งในป่า การตั้งบ่อนการพนัน การต้มสุรา ฯลฯ

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. "ตำนานภาษีอากรบางอย่าง," ใน ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16. 2515. หน้า 158-180.

4.1.1 เจ้าภานายาการที่ทาชาอากรเกี่ยวกับสินค้าชนิดใดก็มักจะมือกสิทธิ์ในการซื้อ-ขายสินค้าอย่างนั้นอย่างเต็มทีหรือสามารถหาผลประโยชน์ใด ๆ ก็ได้ในเขตประมุขผูกขาดของคน โดยผู้อื่นจะมาซื้อ-ขายหรือหาผลประโยชน์อย่างใดอันเป็นการล่วงล้ำเขตไม่ได้เว้นแต่เจ้าภานายาการยินยอม ดังเช่น

...ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ หมายถึงนายกำนัน นายบ้าน นายอำเภอ ประกาศบ่าวร้องราษฎรซึ่งอยู่ในแขวงบ้านแขวงเมือง ให้รู้แจ้งทั่วว่าเกาะในทะเลฝั่งตะวันออกนี้ให้ขุนสมุทศิรีรับอาสาเป็นเจ้าของระวางรักษา ส่งเงินเข้าท้องพระคลังเป็นประโยชน์กับแผ่นดินแล้ว ห้ามอย่าให้ราษฎรคนใดคนหนึ่งไปหาสิ่งของซึ่งเกิดในเกาะ แลตัดฟันไปซื้อขายตามอำเภอใจเหมือนแต่ก่อน ถ้าราษฎรคนใดจะไปหาหากินในเกาะท่าไร่ ทาสวน แลตัดฟัน ซื้อขายเป็นอาณานิคม ประโยชน์ ก็ให้ไปว่ากล่าวต่อขุนรักษาสุมุทศิรีให้รู้ก่อน ถ้าขุนรักษาสุมุทศิรียอมให้ทำจึงทำได้...¹

4.1.2 สิทธิในการเรียกเก็บเงินภาษีอากร ราษฎรที่ทาสินค้าหรือปลูกพืชผลอย่างใดที่เกี่ยวข้องกับที่เจ้าภานายาการประมุขผูกขาดมาแล้ว เมื่อทาสขึ้นหรือซื้อขายก็จะต้องเสียภาษี-อากรให้แก่เจ้าภานายาการตามพิกัตด้วย ผู้ที่เสียเงินให้แล้วจะได้รับใบเสร็จไว้เป็นฐานสำคัญว่าได้เสียภาษีอากรแล้วจึงมีสิทธิซื้อขายต่อไปได้ ดังตัวอย่างเช่น

...ถ้าเจ้าภาษีเรียกภาษีแก่ลูกค้าแล้วให้เจ้าภาษีทำฎีกาปิดตราให้ไว้แก่เจ้าของ เป็นสำคัญอย่าให้วิวาทห่มเถียงกันได้.... ถ้าเจ้าภาษีมาเรียกภาษี ก็ให้เจ้าของได้ ชัน น้ำมันยางบอกจำนวนได้ ชัน น้ำมันยางให้

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, "ตำนานภาษีอากรบางอย่าง," ใน ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16, 2515, หน้า 225-226.

สิ้นเชิงอย่าได้ปิดบังอำพรางได้ ถ้าเจ้าของปิดบังอำพรางมิได้บอกจำนวน
จริงให้สิ้น เจ้าภาษีจับได้ให้ปรับใหม่ ได้ ชัน น้ำมันยาง ราษฎรผู้
สืบลดเก่า...¹

ในคำสั่งที่มีมาถึงเจ้าเมืองกรมการเกี่ยวกับเรื่องการเก็บภาษีอากรของ
เจ้าภาษีนายอากรระบู่ไว้ชัดเจนดังนี้

...ถ้าราษฎรผู้ใดไม่เสียภาษีอากร ก็ให้เจ้าเมือง กรมการ
หลวง ขุน หมื่น และราษฎรมาชำระ เร่งรัดเอาเงินอากรซึ่งค้าง
ส่งให้นายอากร ให้ครบถ้าราษฎรคนใดขัดแย้งไม่เสียเงินอากร
ก็ให้แต่งกรมการคุมลงใบส่ง ณ กรุงเทพฯ พร้อมกับนายอากร
ก็ให้แต่งกรมการคุมลงใบส่ง ณ กรุงเทพฯ พร้อมกับนายอากร
จะได้ส่งเจ้าจำนวนชำระว่ากล่าวนี้ สำเร็จตามกฎหมาย.....²

ซึ่งเป็นการแน่นอนว่าถ้าเจ้าเมือง กรมการเพิกเฉยไม่เอาธุระแล้ว ถ้าเจ้าภาษีนายอากร
ฟ้องไปยังกรมกอง เจ้าเมืองก็จะได้รับการตำหนิมาก ดังเช่น

...พวกนายอากรเก็บเงินหาได้ไม่ มาร้องต่อเจ้าเมือง กรมการให้
เอาตัวราษฎรมาชำระ เจ้าเมืองกรมการพากันนั่งเสีย ความนี้
จะเท็จจริง ประการใดไม่แจ้ง และประเพณีที่ส่งสาอากรที่บ้าน
ที่เมืองใด ก็อาศัยกับ เจ้าของบ้านเจ้าของเมือง ถ้ากรมการ
เจ้าเมืองไม่เอาใจใส่ดูแลเป็น ธุระเพิกเฉยเสียจะเอาแต่ลาพัก
นายอากรชำระว่ากล่าวเอาเองจะทำอากร ยืดยาวไปได้ที่ไหน

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 60. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1206. สารตราตั้ง
จึนลายเป็นขุนประมุขราชทรัพย์เจ้าภาษี ได้ ชัน น้ำมันยาง ชัยนาท กรุงเก่า.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 44. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1212. หนังสือถึง
6 เมือง เหนือให้ส่งตัวผู้ขัดขืนชำระ เงินส่งไปกรุงเทพฯ.

เงินของหลวงค่างมาก นายอากรห้องขาดเงินก็ตกไป ทุกปี

ทุกเดือน...¹

ด้วยเหตุนี้เองสิทธิในการเก็บอากรของเจ้าภาษีนายอากรจึงมีมากและได้รับความสะดวก
ด้วยประการทั้งปวง

4.1.3 การได้รับสิทธิยกเว้นการเกณฑ์แรงงานทั้งตัวเจ้าภาษีนายอากร รวมทั้ง
บุคคลในครอบครัวและลูกน้อง ซึ่งในคำสั่งแต่งตั้งจะบอกสิทธิข้อนั้นไว้ชัดเจน คือ

...หนึ่งห้ามอย่าให้ผู้รักษาเมือง กรมการ แขวงนายบ้าน นาย
อาเภอ เกษะกุม... (ชื่อนายอากร)... พรรคพวกแลบ่าวทาสซึ่ง
ไปทำการด้วยกันกะเกณฑ์ ไปใช้ราชการเบ็ดเสร็จ ซึ่งมีได้เป็น
พนักงาน และ เก็บเรือ ยืมเรือ จงกอบ กรรเชียง ก่อพาย เครื่อง
สำหรับเรือใบให้ช่วยหา... (ชื่อภาษีอากร)... แต่สิ่งหนึ่งสิ่งใด
เป็นอันขาด...²

ตามปรกติคนจีนนั้นต้องเสียเงินค่าผูกบั้งคนละ 6 บาท³ ถ้าไม่มีเงินเสียก็จะต้องถูกเกณฑ์
มาใช้งานโยธา อาจเป็นด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ชาวจีนชวนชวยหาทางหลีกเลี่ยงการผูกบั้งหรือ
ทำพานโยธา โดยหาทางประมุขเป็นเจ้าภาษีนายอากรต่าง ๆ ซึ่งมีอภิสิทธิ์อย่างมากและยังมี
เงินทองสุขสบายด้วย

นอกจากนี้ก็ได้รับอำนาจตุลาการจากรัฐในการชำระผู้กระทำความผิดต่อบุคคลในครอบครัว
และลูกน้อง หรือได้รับสิทธิพิเศษเป็นเจ้าของที่ดินอย่างกว้างขวางในบริเวณที่ตนผูกขาดอากรชนิด

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 44. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1212. หนังสือถึง
6 เมือง เหนือให้ส่งตัวผู้ขังขึ้นชำระเงินส่งไปกรุงเทพฯ.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 275. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1207. เรื่องตั้ง
นายยัง เป็นหมื่นศรีสวรรค์นายอากร.

³ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 17/3. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1206. เรื่องเรียก
เงินผูกบั้งเมืองนครสวรรค์.

นั้น ๆ อยู่¹ หรือการได้รับสิทธิตั้งทนายแทนตัวไปว่าความในโรงศาลได้ และมีสิทธิเข้าเฝ้าใกล้ชิด
พระมหากษัตริย์เหมือนขุนนางไทยทั่วไป² รวมทั้งการถือหน้าพระพิพัฒน์เสถียรยาเพื่อแสดงความจงรักภักดี
ต่อพระมหากษัตริย์ด้วย ดังที่ว่า

...ครั้งถึงเทศกาลพระราชพิธี ตรุษสารท ให้ขุนภักดีสมบัติเจ้าภาชีมา
พร้อมด้วยเจ้าเมืองกรมการ กราบถวายบังคมรับพระราชทานหน้าพิพัฒน์
เสถียรยา 2 ครั้ง ตามอย่างธรรมเนียมทุกปี...³

ตัวอย่างขุนนางไทยที่เป็นเงินนอกหรือเชื้อสายจีนในฐานะ เจ้าภาชีนายอากรในสมัยรัชกาลที่
3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่น่าสนใจ ได้แก่

1. พระเจริญราชชน (เท่ง เลหาเศรษฐี) เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน จากเมือง เจียวจิว
แซ่เหลา เข้ามาในไทยเมื่อมีอายุ 15 ปี ประกอบอาชีพค้าขาย มีฐานะดี ได้ประมูลเป็นเจ้าของ
ภาชีนายอากรหลายอย่าง ได้แก่ ภาชีอากรสุรา อากรรังนก ภาชีน้ำอ้อย ภาชีน้ำตาลโตนด เป็นต้น
ในอาณาเขตหลายตำบลของมณฑลกรุงเก่าในสมัยรัชกาลที่ 5⁴ เรียกกันว่า เจ็ลว่เท่ง มีบ้านพัก
และที่ทำงานอยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษม ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นเงินนอก

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 172. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1202. ตอนที่ 2.
ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีส่งพระยานครสวรรค์ นำตั้งเงินทดเป็นหมื่นพัตรสมบัตินายอากรบ่อนเบี้ย
ไทย-จีน.

² สังคีต พิริยรังสรรค์. ทนายขุนนางไทย (พ.ศ.2475-2503). 2526. หน้า 32.

³ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 46/4. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1207. สารตราถึง
กรุงเก่า นครชัยศรี ตั้งเจ้าภาชีถ่านไม้ไผ่.

⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราพระราชานภาพ. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1.
2526. หน้า 216-222.

2. พระยารัษฎีกราช เศรษฐี (มัน เลาทเศรษฐี) เป็นบุตรของพระเจริฎราชธน (เพ่ง) 1 ได้รับฐานะสืบต่อจากบิดาทั้งด้านการค้าและทหารราชการ คือเป็นเจ้าของภาษีนายอากร มียศเป็นหลวงเจริฎราชธน¹ ต่อมาเป็นพระเจริฎราชธน ท้าทานในกรมท่าซ้าย และเป็นกรรมการผู้หนึ่งที่มีส่วนในการก่อตั้งธนาคารสยามกัมมาจล สมัยรัชกาลที่ 6 ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้ากรมท่าซ้าย มียศเป็นพระยารัษฎีกราช เศรษฐี² ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน

3. หลวงอุดรภักษ์พานิช (อูเต็ง โสภโรนคร) เป็นจีนแต่ใจ แซ่เตีย ชื่อเดิมคือ อูเต็ง เข้ามาในไทยประกอบอาชีพเริ่มจากกรรมกรจนได้เป็นพ่อค้า ต่อมาได้รับท้าวภาษีอากร บ่อนเบี้ยสุราและฝิ่น³ จนคนเรียกกันว่า "อากรเต็ง" ผูกขาดภาษีอากรตั้งแต่เมืองเชียงใหม่เรื่อยลงมาจนถึงปากน้ำโพบเมืองนครสวรรค์ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก

4. พระทวีประชาชน (จีนหู แซ่เอี้ย) ต้นสกุล กรรมสุต เป็นจีนนอกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่แขวงเมืองนครชัยศรี ตั้งชุมชนจีน ท้าว ท้ามา คำชาย และประมวลผูกขาดเป็นเจ้าของภาษีนายอากร เรียกว่า "ชุมชนกรุงจีนประชา" แขวงเมืองนครชัยศรี⁴ ต่อมาได้เป็นหลวงทวีประชาชน กรรมการพิเศษเมืองนครชัยศรีและพระทวีประชาชนานที่สุด ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ย 13.2/56. เรื่องมรฎกพระเจริฎราชธน (เพ่ง). 3 ตุลาคม ร.ศ.115-13 เมษายน ร.ศ.116.

² แหล่งเดิม.

3 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ค 4.4/7. เรื่องเงินเต็งท้าวภาษีอากรเกี่ยวข้องกับราชการเมืองนครเชียงใหม่. (24 ธันวาคม ร.ศ.113-30 มิถุนายน ร.ศ.114).

สมเด็จฯพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. "ตำนานเรื่องเล็กบ่อนเบี้ยและเล็กหาย," ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 17. 2515. หน้า 415-521.

⁴ สมเด็จฯพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. คดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1. 2526. หน้า 266-267.

5. พระอภัยวานิช (จาก โปษยะจินดา) เป็นบุตรของคนจีนนอกมาจากเมืองจีนซึ่งเคยเป็นเจ้าของเสฉวนมาก่อน เจ้าสัวจากมื่ออาชีพค้าขาย จึงตั้งบ้านอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และมีภักดิ์เก็บสินค้าอยู่ในบริเวณบ้านพัก ท่านเป็นนายอากรรังนกในสมัยรัชกาลที่ 2-รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน¹

6. หลวงอภัยวานิช (เจ้าสัวสอน โปษยะจินดา) เป็นบุตรของพระอภัยวานิช (จาก) ซึ่งยึดอาชีพพ่อค้าและนายอากรรังนกสืบต่อจากบิดาท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีนสมัยรัชกาลที่ 3²

7. พระอนุวัฒน์ราชนิมม (ตันสกุล เตชะวานิช) ชื่อเดิมว่า จีนฮง หรือ จีนยี่ก่อง เป็นคนไทยเชื้อสายจีน เกิดเมื่อ พ.ศ. 2394 บิดาเป็นจีนนอกมาจากเมืองกวางโจว ต. เคี้ยวอัน เข้ามาค้าขายที่เมืองไทยและเมืองพม่า พอจีนฮงอายุได้ 13 ปีบิดาเสียชีวิตเหลือแต่มารดาเป็นผู้หาเลี้ยงชีพเมื่อเขาอายุได้ 16 ปี เดินทางไปศึกษาที่เมืองจีน อยู่เมืองจีนได้ 1 ปี ก็เดินทางกลับประเทศไทยมาช่วยมารดาค้าขาย ต่อมาจีนฮงรับผูกขาดอากรบ่อนเบี้ย หาย และฝิ่น ทั้งที่มณฑลกรุงเทพฯ และมณฑลอื่น ๆ³ และยังเป็นเจ้าของร้านรับส่งสินค้าต่างประเทศ คือ ร้านเคี่ยมฮั่ว และมีเงินลงทุนในกิจการเรือเมล์จีนสยามอยู่ 30,000 หุ้น คิดเป็นเงินลงทุนของจีนฮงในกิจการนี้

¹เพชร ธรรมะรงค์. "ประวัติความเป็นมาของผู้ครองตึก "โฆวเฮงโก๋," ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเจงหลอง โปษยะจินดา. 2 ธันวาคม 2523. หน้า 1-5.

²เทพชู ทับทอง. "บ้านเจ้าสัวสอน," ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเจงหลอง โปษยะจินดา. 2 ธันวาคม 2523. หน้า 1-4.

³"พระยาอนุวัฒน์ราชนิมม (ฮง เตชะวานิช)," ในหนังสือมูลนิธิฮั่วเคี้ยวบ่อเด็ก เชียงตั้ง แจ่งกิจการนาวาระครบรอบ 60 ปี และผลการดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ.2511-2514.

300,000 บาท*1 นอกจากนี้ก็มีโรงรับจำนำ โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ท่านเป็นขุนนางไทย
เชื้อสายจีน

4.2 ในฐานะเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง

สมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนในสังคมไทยเพิ่ม
จำนวนขึ้นมากและกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายเมือง จึงต้องจัดวิธีควบคุมชาวจีนให้เหมาะสม
โดยมีนโยบายให้คนจีนปกครองกันเอง โดยแต่งตั้งคนจีนเป็นผู้ปกครองเข้าสู่ระบบราชการของไทย
ซึ่งมีหลายตำแหน่ง ดังนี้

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. บ 12/19 เจ้าพระยาฯ มราช
เสนาบดีกระทรวงนครบาลกราบบังคมทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง
ความเป็นไปของบริษัทเรือเมล์จีนสยาม. 11 ตุลาคม ร.ศ.129.

*บริษัทเรือเมล์จีนสยามทุนจำกัด ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2452 ทุนเงิน 3 ล้านบาท
มี 3 แสนหุ้น ๆ ละ 10 บาท ตั้งขึ้นเพื่อเดินเรือส่งคนโดยสารและรับบรรทุกสินค้าต่าง ๆ ไปมา
ระหว่างฮ่องกง ชัวเถา โฮเค้า โดยเช่าเรือต่างประเทศมาเดิน ผู้มีหุ้นมากในบริษัทนี้คือ

จีนฮง	30,000 หุ้น	หรือ	300,000 บาท
หลวงโสภณเพชรรัตน์ (กิมเซ่งหลี)	25,000 หุ้น	หรือ	250,000 บาท
จีนไต้ฉิม	12,000 หุ้น	หรือ	120,000 บาท
พระสรพรการ (เชย)	10,000 หุ้น	หรือ	100,000 บาท
หลวงจิตรจางวานิช	6,000 หุ้น	หรือ	60,000 บาท
จีนติดหู	6,000 หุ้น	หรือ	60,000 บาท
จีนไช่บูย	6,000 หุ้น	หรือ	60,000 บาท

4.2.1 นายอำเภอจีน

นายอำเภอจีนมีหน้าที่ดูแลความสุขของชาวจีนในท้องถิ่นที่ตนรับผิดชอบ พิจารณาประเมินประណคตความว้าทเล็ก ๆ น้อย ๆ ในหมู่คนจีนหรือที่สำนวนของทางราชการ ำชื่อว่า "กล่าวเกลี้ยกล่อมเป็นความเก๋าแก่ให้แล้วกัน" แต่ถ้าเป็นคดีความแพ่ง ความอาญาของสงฆ์ ำจทกจำเลยไปให้เจ้าเมือง และกรมการพิจารณาตัดสิน ในกรณีที่ชาวจีนมีคดีความกับกลุ่มชน อื่น ๆ นั้น ถ้าชาวจีนเป็นโจทก์ ก็ให้นายอำเภอจีนช่วยฟ้องร้องให้ แต่ถ้าชาวจีนเป็นจำเลย ก็ ให้ควบคุมตัวนำส่งให้เจ้าเมืองกรมการ และในทั้งสองกรณีนายอำเภอจีนจะต้องไปนั่งฟัง การพิจารณาคดีด้วย

นอกจากหน้าที่ในด้านคดีความแล้ว นายอำเภอจีนยังต้องรับผิดชอบต่อ เจ้าเมืองกรมการในเรื่องการจัดหาบัญชีรายชื่อชาวจีนในท้องถิ่นที่ตนควบคุมดูแลว่ามีอยู่เท่าไร ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร รวมทั้งนำชาวจีนเหล่านี้มาผูกมัดข้อมือเมื่อถึงกำหนด เวลาผูกมัด ในขณะที่เดียวกันต้องคอยดูแลว่ากล่าวไม่ให้ชาวจีนประพฤติผิดกฎหมาย เช่น ไม่ให้ซื้อขายสิ่งของต้องห้าม ไม่ให้สมคบกันเป็นโจรผู้ร้าย หรือรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมลับ เป็นต้น กล่าว โดยสรุปนายอำเภอจีนมีอำนาจหน้าที่ทั้งในด้านการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือและควบคุมดูแล ชาวจีน¹

(ในสมัยรัชกาลที่ 4 พวกบาทหลวงคาทอลิกได้ไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ตามหัวเมืองต่าง ๆ เช่น ละโว้ เชียงเทรา พนัสนิคม นครชัยศรี ราชบุรี ชาวจีนในหัวเมืองเหล่านี้ บางส่วนเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ จึงเกิดกลุ่มชาวจีนเข้ารีตขึ้น และมักมีเรื่องขัดแย้งกับชาวจีน กลุ่มอื่น รัฐบาลจึงได้แก้ปัญหาด้วยการตั้งตำแหน่ง "นายอำเภอจีนเข้ารีต" เพื่อดูแลชาวจีนเข้ารีต ในเขตนั้น²

¹ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูป การปกครอง (พ.ศ.2325-2435)," เอเชียปริทัศน์, 9 (3) : 69 ; กันยายน-ธันวาคม 2531.

²แหล่ง เดิม.

สำหรับหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบการแต่งตั้งนายอำเภอจีน คือ กรมพระกลาโหม กรมมหาดไทย หรือกรมพระคลัง ขึ้นอยู่กับว่าหัวเมืองนั้น ๆ อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกรมใด โดยพิจารณาแต่งตั้งชาวจีนที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่เคารพนับถือของชาวจีนในท้องถิ่นนั้น เพื่อสามารถบังคับบัญชาพวกชาวจีนได้ และอาจมีหลักเกณฑ์อื่นประกอบด้วย เช่น ภาษาถิ่นกลุ่มเดียวกัน ดังปรากฏว่า สมัยรัชกาลที่ 3 ทางกรมไทยแต่งตั้งจีนไทหล่า ชื่อ ยก แซ่หน เป็นขุนนิคมประเทศ นายอำเภอจีน ดูแลพวกจีนไทหล่าในเมืองนครสวรรค์ หรือกลุ่มที่นับถือศาสนาเหมือนกัน เห็นได้จากสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลแต่งตั้งหมื่นศาสนาคริสต์รักษ์ เป็นนายอำเภอจีนเข้ารีต บ้านบางนกแขวก เมืองราชบุรี หรือพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ก็ได้ ซึ่งปรากฏว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เมืองเพชรบุรี มีการตั้งนายอำเภอจีนฝ่ายบกและนายอำเภอฝ่ายทะเล¹ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้อาจยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

4.2.2 จางวางจีนหรือจางวางอำเภอจีน มีขอบเขตอำนาจหน้าที่เหมือนนายอำเภอจีนทุกประการ เพียงแต่ว่าจางวางอำเภอจีนมักได้รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์สูงกว่านายอำเภอจีน เนื่องจากรับผิดชอบควบคุมดูแลชาวจีนในท้องถิ่นที่กว้างใหญ่กว่า แต่จะมีชาวจีนอาศัยอยู่ไม่หนาแน่น

4.2.3 ปลัดจีน เป็นหัวหน้าของพวกนายอำเภอจีน โดยปลัดจีนจะรับราชการภายใต้การบังคับบัญชาของเจ้าเมือง ปลัดจีนมักได้รับพระราชทานยศในระดัปล "หลวง" และมีศักดินา 600-800 แต่ก็มีปลัดจีนบางคนได้รับพระราชทานยศในชั้น "พระ" และมีศักดินา 600-1000²

¹ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2352-2453)," เอเชียปริทัศน์. 9 (3) : 71 ; กันยายน-ธันวาคม 2531.

²ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. เล่มเดิม. หน้า 72-73.

ปลัดจีนเป็นผู้ที่มีตำแหน่งและฐานะสูงสุดในหมู่กรมการจีน มีอำนาจหน้าที่ทั้งในด้าน การควบคุมดูแล การพิจารณาคดีความ และการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนในด้านต่าง ๆ เหมือนดัง เช่นพวกนายอำเภอจีน ต่างกันเพียงว่าปลัดจีนมีอำนาจกว้างขวางครอบคลุมทั่วทั้ง เมือง ในขณะที่ นายอำเภอจีนรับผิดชอบเฉพาะในกลุ่มภาษา กลุ่มศาสนา กลุ่มสังคมหรือในท้องถิ่นของตน สำหรับการพิจารณาคดีความวิวาทเล็ก ๆ น้อย ๆ ของชาวจีน นายอำเภอจีนจะพิจารณาในชั้นประนีประนอม ยอมความแก่กันเท่านั้น แต่ปลัดจีนมีอำนาจพิจารณาตัดสินถึงขั้นปรับสินไหมพินัย เพียงแต่ถ้าเมื่อ พิจารณาคดีความจนแล้วเสร็จจะต้องแจ้งบทลงโทษแก่จำเลยที่ต้องทำในฐานะ คณะกรรมการเมืองและยังแจ้งความบังคับแก่เจ้าเมืองกรมการอีกประการหนึ่ง บางครั้ง ในหัวเมืองที่มีปลัดจีน ถ้าตำแหน่งเจ้าเมืองว่างลงและกรมการไทยที่เป็นผู้ไป ราชการที่อื่น ปลัดจีนก็จะ เป็นผู้รักษาราชการแทนเจ้าเมือง¹

4.2.4 กงสุลจีนในบังคับสยาม คือผู้แทนของศาลชำระความจีนหรือศาลคดีจีน ในกรมท่าซ้าย มีอำนาจหน้าที่ การพิจารณาคดีความทั่วไปและคดีแพ่ง เกี่ยวกับชาวจีนทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งให้ใช้ภาษาและจารีตประเพณีจีนในการพิจารณาชำระความด้วย ส่วนคดีความอาญานั้นจะต้อง ส่งมาให้ศาลไทยพิจารณาคดีตัดสินเอง และจะไม่รับพิจารณาคดีที่คู่ความเป็นเงินแต่ฝ่ายเดียว เนื่องจาก ศาลคดีจีนสามารถรับผิดชอบดูแลคดีความของชาวจีนได้ในกรุงเทพฯและหัวเมืองใกล้เคียง จึงมี การแต่งตั้งผู้แทนของศาลคดีจีนหรือ "กงสุลจีนในบังคับสยาม" ตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีชาวจีนตั้ง หลักแหล่งอยู่กันมาก เพื่อให้กงสุลจีนรับผิดชอบตัดสินคดีความทั่วไปและคดีแพ่งของชาวจีนตามหัวเมือง ต่าง ๆ ในระดับหนึ่งก่อน ถ้าไม่สามารถยุติคดีได้ จึงค่อยส่งสำนวนคดีมาพิจารณาต่อที่ศาลคดีจีนใน กรุงเทพฯ

หน่วยงานที่รับผิดชอบการแต่งตั้งกงสุลจีนเป็นขุนนางในสังกัดกรมท่าซ้ายก็คือ เสนาบดีกรม พระคลัง ถ้ากงสุลจีนต้องรับผิดชอบพิจารณาคดีความของชาวจีนหลายหัวเมือง ก็มักจะมีผู้ช่วย

¹ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. เล่มเดิม. หน้า 73.

ปฏิบัติงานด้วย อดิชาติทรงตำแหน่งเป็น "ที่สองกงสุลจีนในบังคับสยาม" ถ้ามี 2 คน ก็เป็น ฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา¹

4.2.5 เจ้าเมือง มีหน้าที่ดูแลกิจการทุกอย่างภายในเมือง คือ อำนวยการ บริหารราชการ เก็บภาษี และทำการค้าของตัวเอง กวไรจากธุรกิจและภาษีที่รวบรวมได้จะแบ่งกัน ระหว่างเจ้าเมืองกับพระมหากษัตริย์ ซึ่งการแต่งตั้งชาวจีนให้เป็นผู้มีอำนาจปกครอง ภายใต้อาณาจักรของสยาม² ที่ซึ่งนายทุนชาวจีนควบคุมกิจการเหมืองแร่ดีบุกและเลื่อนฐานะ เป็นเจ้าเมืองในที่สุด ตัวอย่างขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนในฐานะเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่น่าสนใจได้แก่ สมาชิกในครอบครัวตระกูล ณ ระนอง³ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในฐานะเจ้าเมืองนับตั้งแต่ บรรพบุรุษ คือ

1. พระยาตรางสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง) เจ้าเมืองระนองต้นตระกูล ณ ระนอง เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน เข้ามาค้าขายในเขตเมืองตะกั่วป่า ในช่วงรัชกาลที่ 3 ต่อมาได้เป็นหลวงรัตน เศรษฐี นายอำเภอดีบุกเขตเมืองตระ และเมืองระนอง และด้วยความชอบจนได้เป็นเจ้าเมืองระนอง ในที่สุด ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นคนจีนนอก
2. พระยาตรางสุจริตมหิศรภักดี (คอซิมก๊อง) เจ้าเมืองระนอง ระหว่าง พ.ศ. 2420-2438 บุตรชายคนที่สองของคอซู้เจียง ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน
3. พระยาตรางสุจริตมหิศรภักดี (ค้อยู่หง) เจ้าเมืองระนอง ระหว่าง พ.ศ. 2438-2456 บุตรชายของคอซิมก๊อง ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน

¹ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. เล่มเดิม. หน้า 76.

²ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสุธี ประศาสน์เศรษฐ์. "ระบบเศรษฐกิจไทย," ใน เศรษฐศาสตร์ กับประวัติศาสตร์ไทย. 2524. หน้า 149-150.

³สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตรางราชานภาพ. "ตำนานเมืองระนอง," ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 50 เล่ม 29. 2505. หน้า 255-278.

4. พระยาอภัยวงศดหิครักษา (คอซิมบี๊) เจ้าเมืองกระบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2427-2433 บุตรชายคนที่ 6 ของคอซู้เจียง และต่อมาได้เลื่อนฐานะเป็นพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี เจ้าเมืองตรัง (พ.ศ. 2433-2444) และเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต (พ.ศ. 2444-2456) ในที่สุดท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน

นอกจากนี้ก็มีขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนอื่น ๆ อีก คือ

5. พระอร่ามสาครเขต (จินตันเพ็กฮวด) ต้นตระกูล ต้นไทยเป็นคนจีนนอกมาจากเมืองปีนัง เข้ามาทำอาชีพเป็นนายเหมืองแร่ดีบุก ต่อมาได้รับยศบรรดาศักดิ์เป็น พระอร่ามสาครเขต ตำแหน่งปลัดจีน และเป็นกรมการพิเศษที่ปรึกษาราชการของพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊) ในสมัยแรกด้วย¹ ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นคนจีนนอก

6. หลวงสันทรสมบัติ (จินตันมาบูน) เป็นจีนที่เข้ามาทำมาหากินเก่าแก่ตั้งแต่สมัยบิดามารดาของท่านที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองภูเก็ตประมาณ ต้นรัชกาลที่ 4 บิดามารดาได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ภูเก็ตถึง 35 ปี บุกเบิกทำเหมืองแร่ จนมีกิจการเหมืองส่วนตัวขนาดใหญ่รวมทั้งมีที่ดินให้ผู้อื่นเช่าทำเหมืองต่อด้วย มียศบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสันทรสมบัติ ตำแหน่งนายอำเภอจีน² ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน

7. พระยาสุนทรสงคราม (อี กรรณสุด) บุตรชายคนโตของพระทวิประชาชน (จินหู แซ่เอี้ย) เริ่มรับราชการเป็นขุนนางชั้นผู้น้อยในมณฑลนครชัยศรี ต่อมาตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ท่านเป็นนายอำเภอจีน ยศหลวงทวิประชาชนและพระทวิประชาชน ที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 6 ท่านได้เป็นพระยาสุนทรสงคราม ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน³

¹ครุฑ แก้วม่วง. พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) : ผู้เน่าการปกครองหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตก 2444-2456. 2526. หน้า 246.

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ม.2/2 ก/7 ตอบพระอนุรักษโยธา ข้าหลวงให้เร่งทำแผนที่เหมืองสวนจินตันมาบูน.

³สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1. 2526. หน้า 266-267.

ส่วนครอบครัว "ณ สงขลา" ซึ่งรับราชการเป็นเจ้าเมืองมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน ก็มีขุนนางไทยเชื้อสายจีนในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนี้

8. เจ้าพระยาพิไชยคีรี (บุญห้อย ณ สงขลา) เจ้าเมืองสงขลา ท่านเป็นบุตรคนโตของหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (จีนเหยียง แซ่เฮา) ต้นตระกูล "ณ สงขลา" ซึ่งเป็นคนจีนที่อพยพเข้ามาปลายสมัยอยุธยา ประกอบอาชีพค้าขายระยะแรก ต่อมาขอประมูลเป็นนายอากรรังนกและได้เป็นเจ้าเมืองสงขลาในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินในที่สุด ท่านบุญห้อยรับราชการสืบต่อจากบิดา รับราชการ ในสมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์¹ ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน

9. เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) เป็นลูกของบุญขึ้น บุตรคนที่ 3 ของหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (จีนเหยียง แซ่เฮา) เริ่มรับราชการเป็นมหาดเล็กหลวงในสมัยรัชกาลที่ 2 และที่สุดท้ายเป็นเจ้าเมืองสงขลา ในสมัยรัชกาลที่ 3² ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน

ตามประวัติของขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเหล่านี้ ทั้งที่เป็นคนจีนนอกและคนไทยเชื้อสายจีนเป็นเพียงตัวอย่างที่นำมาศึกษาเฉพาะกรณีเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงการได้เข้าฐานะของชาวจีนเข้าสู่ตำแหน่งชนชั้นปกครองในสังคมไทยที่มีส่วนในการพัฒนาประเทศในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างขุนนางไทยเชื้อสายจีนกับชนชั้นปกครองของไทย

ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนทั้งที่เป็นคนจีนนอกหรือคนไทยเชื้อสายจีนกับชนชั้นปกครองของไทยได้แก่ พระมหากษัตริย์ เจ้านาย และขุนนางไทย นั้น มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ที่นำไปสู่การประนีประนอมระหว่างขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนชนชั้นปกครองของไทย ทำให้การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและ

¹ ฝั่งรุฬ สุธิสสงคราม. 29 เจ้าพระยา (ฉบับพิสดาร). 2509. หน้า 826-838.

² แหล่งเดิม.

สังคมของไทยเป็นไปอย่างคล่องตัวและเหมาะสม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวภายนอกราชอาณาจักร

ลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขุนนางไทยชาวจีนทั้งที่เป็นจีนนอกและคนไทยเชื้อสายจีนกับชนชั้นปกครองของไทย สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

5.1 ทางเศรษฐกิจ

การที่ชาวจีนจะก้าวเข้าสู่ระบบราชการไทยเป็นขุนนางไทยในฐานะ เจ้าภาษีนายอากรหรือเจ้าเมือง ก็จะต้องทำความเข้าใจกับความเป็นมาของเจ้าภาษีนายอากรหรือขุนนางไทย เพื่อให้เป็นนายประกันแก่ชาวจีนผู้หนึ่งว่าสามารถทำงานตามที่ประมวลขอเป็นเจ้าภาษีนายอากรได้ หรือเพื่อเป็นผู้สนับสนุนชาวจีนผู้หนึ่งว่า เป็นผู้ที่น่าเชื่อถือ นำไว้วางใจในความจงรักภักดีเหมาะที่จะมีอำนาจปกครองเมือง คือเป็นเจ้าเมืองได้ (เรียกว่า "ระบบเหมาเมือง") ตัวอย่างเช่น

อากรเต็ง หรือ หลวงอุตรภักดีพานิช เจ้าภาษีนายอากรบ่อนเบี้ย สุรา และฝิ่น และยังเป็นเจ้าของโรงสี โรงเลื่อย outhouse เป็นต้น สามารถประสบความสำเร็จทางการค้าและการประมวลเป็นเจ้าภาษีนายอากรก็เพราะมีเจ้าพระยารัตนธิเบศร์ (ข้าหลวงประจำเมืองเชียงใหม่) และสมเด็จพระเจ้านั่งเยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น เป็นผู้อุปถัมภ์¹

หรือพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) เจ้าเมืองระนอง เป็นคนจีนอพยพที่เข้ามาเป็นพ่อค้าในเขตหัวเมืองชายทะเลตะวันตกจนถึงเมืองระนองต้องการประมวลอากรตีบูก เมืองระนองก็มาพึ่งพิงสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เจ้าพระยาพระคลัง ซึ่งรั้งตำแหน่งสมุหพระกลาโหมผู้ดูแลหัวเมืองบักขำด้านสมัยนั้น² จึงได้รับแต่งตั้งเป็นหลวงรัตนเศรษฐี นายอากรตีบูก เมือง

¹ลิลีลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย พ.ศ. 2398-2453. 2521. หน้า 54-55.

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. "ตำนานเมืองระนอง," ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 50 เล่มที่ 29. 2505. หน้า 255-278.

ระนอง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางพระราชกฤษฎีกาหลวงรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) จึงทรงแต่งตั้งให้เป็นพระยารัตนเศรษฐี เจ้าเมืองระนอง ซึ่งถูกยกฐานะขึ้นเป็นหัวเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อเมืองหลวง¹

การที่ชาวจีนได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางไทยนั้นทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวจีนผู้นั้นมั่งคั่ง และเพิ่มพูนยิ่งขึ้น ส่วนชนชั้นปกครองที่อุปถัมภ์ชาวจีนผู้นั้นไว้ก็ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเช่นกัน เช่น การได้รับส่วนแบ่งจากการเก็บภาษีของเจ้าภาษีนายอากร หรือการเก็บเงินภาษีค่า "ผูกขี้" จากชาวจีนแทนการเกณฑ์แรงงานชาวจีนส่งให้รัฐ หรือการที่ชาวจีนผู้นั้นช่วยชนชั้นปกครองในการค้าสำเภากลาง และช่วยชนชั้นปกครองซื้อของฝากจากต่างแดน เป็นต้น

แต่บางครั้งขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนบางรายส่วนใหญ่นั้นเป็นเจ้าภาษีนายอากรก็เอารัศเอาเปรียบทางการไทย โดยนำส่งเงินภาษีอากรให้รัฐช้าเพราะนำไปใช้จ่ายส่วนตัวก่อน หรือเก็บภาษีในอัตราที่สูงเป็นการขูดรีดราษฎร โดยที่ราษฎรเองก็ไม่มีโอกาสจะไปฟ้องร้องต่อทางการไทย เพราะทางการไทยให้สิทธิพิเศษหลายประการแก่ขุนนางไทยที่เป็นเงินเจ้าภาษีนายอากร²

ดังนั้น การที่ทางการไทยแต่งตั้งชาวจีนเป็นขุนนางไทยแม้รัฐจะได้รับผลประโยชน์หลายอย่าง แต่รัฐเองก็ถูกขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนบางคนยกเอาเงินรายได้ของแผ่นดินไปและขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนก็ยังเก็บภาษีจากราษฎรไทยตามแต่ตนจะกำหนด หรือใช้อำนาจหน้าที่ของตนข่มเหงราษฎร นับว่าขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนนี้ได้ก่อความเดือดร้อนแก่ราษฎรไทยอยู่บ้าง

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราธิราชานุภาพ. "ตำนานเมืองระนอง," ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 50 เล่มที่ 29. 2505. หน้า 255-278.

² ฤๅคา ประภาพันธุ์. ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเก่า ยุคต้น. 2524. หน้า 205-207.

5.2 การปกครอง

การที่ชาวจีนมีจำนวนมากและกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทำให้ทางการไทย ต้องหาวิธีการที่เหมาะสมในการควบคุมชาวจีนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ไม่ก่อปัญหาว่านวาย อีกทั้งเป็นการให้ความคุ้มครอง ดูแล และเป็นหลักประกันแก่กลุ่มชาวจีนที่จะสร้างความเป็นปึกแผ่น แก่ตนเองและครอบครัว ซึ่งเป็นการโน้มน้าวคนจีนให้อพยพเข้ามาทำมาหากินและตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย อันจะนำรายได้มาสู่รัฐ ดังนั้นทางการไทยจึงแต่งตั้งให้ชาวจีนที่มีความสามารถหรือเป็นที่นับถือ ยกย่องในหมู่ชาวจีนด้วยกันให้มีความเป็นผู้นำเป็นขุนนางไทยทางการปกครอง ได้แก่ นายอาเภอจีน ปลัดจีน เจ้าเมือง ฯลฯ เพื่อเป็นกลไกช่วยรัฐในการควบคุมดูแลชาวจีนทั้งหลายในเขตที่ตนรับผิดชอบ อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง นับได้ว่าขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนในลักษณะนี้ก็เท่ากับเป็นชนชั้น ปกครองในหมู่ชาวจีนที่ต้องดูแลชาวจีนทั้งในด้านการจัดเก็บภาษี การตัดสินคดีเมื่อเกิดกรณีพิพาท ต่าง ๆ ช่วยฟ้องร้อง เมื่อเกิดคดีความ แจ่งทะเล เบียดเบียนคนจีนและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของ ชาวจีนแก่รัฐ

จากลักษณะดังกล่าวนี้ ทางการไทยก็ได้อาศัยขุนนางไทยเชื้อสายจีนในการช่วยรักษา ความสงบในหมู่ชาวจีน อีกทั้งจัดการเรื่องผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่รัฐจะได้รับจากชาวจีน ขณะเดียวกับขุนนางไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ก็ได้รับการยอมรับฐานะทางสังคม มีความภูมิใจในเกียรติที่ตนได้รับและยังได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกด้วย

แต่การที่ทางการไทยให้สิทธิพิเศษแก่ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน ในการดูแลชาวจีน โดยทั่วไปในสังคมไทยก็ทำให้ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนพวกนี้ใช้อำนาจบังคับชาวจีนที่ด้อยฐานะกว่า เข้ามาเป็นพรรคพวก ซึ่งการสะสมผู้คนในสังกัดจำนวนมากบางครั้งก็กลายเป็นการแข่งขันอิทธิพล ในท้องถิ่นของพวกขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนกันเอง จนนำไปสู่การทะเลาะวิวาท ดังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับพวกอั้งยี่* เนื่องจากการขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทำให้ราษฎรทั้งไทย และจีนที่เป็นสุจริตชนได้รับผลกระทบกระเทือนไปด้วย

*จะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 3

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชุมนางไทยเชื้อสายจีนในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นผู้ที่มีส่วนและบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศไทยในระยะเวลาดังกล่าวอย่างมาก

บทบาทของขุนนางไทย เชื้อสายจีนในด้านเศรษฐกิจของไทย
สมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานแสดงให้เห็นว่ามีขุนนางไทยที่เป็นจีนนอกและขุนนางไทยเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ในหน่วยงานของทางการไทยโดยทั่วไป ได้แก่ เจ้าพนักงานประจำเรือสำเภากลาง ตัวแทนการค้าต่างประเทศของพระมหากษัตริย์ เจ้าภาษีนายอากร นายอำเภอจีน เป็นต้น

ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนดังกล่าวนี้ ให้ความช่วยเหลือทางการไทยในหลายลักษณะ โดยจะมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่สุด ก็เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ตนเอง แต่ก็ส่งผลพลอยได้ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจของไทยไปด้วย

1. ปัจจัยส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจของไทย

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีหลายประการดังนี้คือ

1. ความสามารถและความชำนาญเฉพาะตัวของชาวจีน การที่ทางการไทยปฏิบัติต่อชาวจีนทั้งหลาย เสมือนเป็นคนไทยมิใช่คนต่างด้าวและยังให้สิทธิพิเศษกว่าคนไทยคือไม่คิดกับระบบไพร่ มีสิทธิเดินทางทั่วประเทศได้อย่างเสรี และได้รับการยกเว้นการเกณฑ์แรงงานให้แก่รัฐ โดยจ่ายภาษีที่เรียกว่า "เงินค่าผูกปี่ข้อมือจีน" ให้แก่ทางการแทน ชาวจีนจึงสามารถเลือกประกอบอาชีพได้ตามความถนัด ซึ่งอาชีพที่ชาวจีนมีความถนัดที่สุดก็คือ การเป็นพ่อค้า เมื่อพ่อค้าจีนดังกล่าวนี้สะสมทุนทรัพย์ได้มาก ก็สามารถลงทุนทรัพย์มาใช้ในการประมูลขอเป็นเจ้าภาษีนายอากร นั่นคือการเข้าสู่ระบบราชการไทย นอกจากนี้ชาวจีนก็มีความชำนาญด้านการเดินเรือและภาษาจีน

ทำให้ชาวจีนเข้าสู่ระบบราชการไทยได้อีกโดยการเป็นเจ้าพนักงานประจำเรือสำเภากลางหรือ
เป็นล่าม เพื่อเป็นตัวแทนการค้าต่างประเทศของชนชั้นปกครองของไทย

2. ผลกระทบจากการที่ทางการไทยทำสัญญาการค้ากับประเทศตะวันตก เมื่อ
พ.ศ. 2369 ใน สนธิสัญญาเบอร์นี กับอังกฤษและชาติตะวันตกอื่น ๆ ในลักษณะสนธิสัญญาแบบเดียว
กัน ซึ่งมีข้อสัญญาข้อหนึ่งระบุว่า ทางการไทยจะยอมให้คนในบังคับของชาติตะวันตกและพ่อค้าชาว
ตะวันตกมีสิทธิเสรีภาพในการค้าขายได้อย่างเต็มที่ โดยอ้างว่า ระบบการค้าผูกขาดของกรมพระ
คลังสินค้าสร้างความเดือดร้อนให้แก่พ่อค้าชาวตะวันตกเป็นอย่างยิ่ง

ดังปรากฏในสัญญาทางการค้า (สัญญาสลุกบั้น) เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2369
ดังนี้

"ข้อ 1 ว่า สลุกบั้นฝรั่งแขกซึ่งเปนของอังกฤษ จะเข้ามาค้า
ขาย ณ กรุงไทยต้องทำตามกฎหมายอย่างธรรมเนียม ณ กรุงไทย
ทุกสิ่ง แล้วลูกค้าเข้ามา ณ กรุงห้ามมิให้ลูกค้าซื้อเข้าเปนสินค้า
ออกไป แลลูกค้าเอาปืนกระสุนดินดำเข้ามาขาย ห้ามมิให้ขาย
แก่ลูกค้าในกรุง ให้ขายในหลวง ถ้าในหลวงไม่ต้องการ ก็ให้ลูกค้า
เอาปืนกระสุนดินดำกลับคืนออกไป แต่สินค้านอกจากปืน กระสุน
ดินดำ เข้าเปลือก เข้าสาร ณ กรุงไทย จะให้ลูกค้าพวกอังกฤษ
แลลูกค้า ณ กรุงได้ซื้อได้ขายเองในกรุงโดยคล่องสะดวก (การค้า
เสรี...ผู้วิจัย) แล้วลูกค้าผู้เข้ามาค้าขายจะเสีย ค่าธรรมเนียม
ให้รวมเสร็จด้วยกันตามปากสลุกบั้นเล็กใหญ่ ถ้ามีสินค้าเข้ามา
ขาย ให้เรียกเอาวาละ 1700 บาท ถ้าไม่มีสินค้าเข้ามาขาย
ให้เรียกเอาวาละ 1500 บาท ไม่เรียกจังกอบ ไม่เรียกภาษี
ไม่เรียกค่าธรรมเนียมแก่ผู้ซื้อ ผู้ขาย กับพวกอังกฤษ...¹

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 6 ก. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1188. สัญญาเรื่อง
สลุกบั้นอังกฤษจะเข้าออกเพื่อการค้าขายในกรุงเทพฯ 6 ข้อ.

เมื่อเป็นเช่นนี้รายได้ของทางการไทยจากการค้ากับต่างประเทศโดยวิธีการผูกขาดสินค้าของกรมพระคลังสินค้าจึงถูกจำกัดลง ไทยก็หลีกเลี่ยงข้อผูกมัดตามสัญญาดังกล่าว โดยการให้เจ้าภาษีนายอากรซึ่งส่วนใหญ่เป็นขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเข้ามาผูกขาดการค้าโดยวิธีการประมูลผูกขาดการค้าเก็บภาษีอากรสินค้าต่าง ๆ แทนกรมพระคลังสินค้า ดังที่นายวอลเตอร์ เอฟ. เวลลา (Walter F. Vella) กล่าวว่า

...การหารายได้จากผลิตผลภายในประเทศนั้นได้กำหนดให้ข้าราชการและพ่อค้า ซึ่งส่วนมากเป็นคนจีนผูกขาดกิจการไป ในตอนต้นรัชกาล (รัชกาลที่ 3... ผู้วิชัย) ได้มีการผูกขาดภาษีสำหรับการค้าอยู่ 2-3 อย่าง แต่เมื่อได้เซ็นสัญญาทางการพาณิชย์กับฝรั่งเศสฉบับแรกไปแล้ว (หมายถึงสนธิสัญญาเบอร์นี เมื่อ พ.ศ. 2369... ผู้วิชัย) ทำให้กิจการค้าของหลวงกระทำต่อไปไม่ได้ จึงได้เกิดมีการผูกขาดภาษี สำหรับการค้าขึ้นมากมายหลายอย่าง วิธีการอันนี้ช่วยให้พระมหากษัตริย์ไม่ต้อง ทรงเกี่ยวข้องกับกิจการการค้าอีกต่อไป ซึ่งถ้าจะพูดกันตามความเป็นจริงแล้ว ระบบการหารายได้แบบใหม่นี้ ก็คล้ายคลึงกับที่หลวงผูกขาดการค้าอยู่อย่างเดิม คือ แทนที่พระมหากษัตริย์และบรรดาขุนนางจะยังคงทรงและยึดอำนาจทางการค้าไว้อย่างเหนียวแน่น ก็เปลี่ยนแปลงให้ไปตกอยู่กับผู้ผูกขาดภาษี (ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน ผู้วิชัย...) สินค้าสำคัญ ๆ ที่ส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ เช่น น้ตาล ผาง พริกไทย เนื้อเค็ม ปลาแห้ง รัตนก...

วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา, แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ, แปลโดย พันเอกนิจ ทองโสภิต,

3. ระบบอุปถัมภ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับชาวจีนผู้ซึ่งต้องการเข้าสู่ระบบราชการไทย เพื่อยกฐานะทางสังคมของตนและ เสริมฐานะทาง เศรษฐกิจของตนเองให้มั่นคงยิ่งขึ้น ดังจะ เห็น ได้จากการที่ชาวจีนซึ่งมีนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตน เข้าพึ่งพาชนชั้นปกครองด้วยการนำของภักดีหรือ ช่วยเหลือทางการค้าขายแทน และชาวจีนก็จะได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นปกครองในการประกอบ อาชีพ เช่น การกราบบังคม ทูลเสนอให้เป็นเจ้าภาษี¹ หรือการเป็นนายประกันแก่เงินผู้ขอประมูล เป็นเจ้าภาษีนายอากร² โดยเจ้าภาษีนายอากรก็จะมีการตอบแทนขุนนางที่อุปถัมภ์ตนเป็นการส่วนตัว จากปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ ส่งเสริมให้ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจของไทย และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจของไทยในช่วง เวลาดังกล่าว เป็นไปอย่าง เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ในช่วง เวลานั้น

2. บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนทางการค้า

บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนทางการค้า นั้นเกี่ยวข้องกับทั้งด้านการค้าภายในประเทศ คือเป็นพ่อค้าผูกขาดสินค้า พ่อค้าคนกลาง และเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการค้าต่างประเทศ คือ เป็นล่าม ตัวแทนการค้าต่างประเทศของพระมหากษัตริย์ ขุนนางและ เจ้านายไทยในการค้าสำเภาหลวง

¹ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401-2404. 2504. หน้า 41.

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราชูชีพ. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1. 2526. หน้า 263-265.

สภาพการค้าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวระยะแรก รัฐบาลชั้นนโยบายผูกขาดการค้าทั้งภายในและต่างประเทศ พระมหากษัตริย์เป็นผู้ดำเนินการ โดยมีกรมพระคลังสินค้าเป็นผู้รับผิดชอบ¹ ต่อมา พ.ศ. 2369 รัฐบาลอังกฤษทาสันติสัญญาเบอรันกับไทย เพื่อกำหนดอัตราภาษีสินค้าขาเข้า-ออกให้แน่นอนและยุติธรรม รวมทั้งต้องการลดบทบาทในการผูกขาดการค้าของกรมพระคลังสินค้าด้วย ในที่สุด พ.ศ. 2398 รัฐบาลไทยก็ต้องทาสันติสัญญาบาวริงกับอังกฤษและชาติตะวันตกอื่น ๆ ด้วยในลักษณะสันติสัญญาแบบเดียวกัน ส่งผลให้การค้าผูกขาดโดยกรมพระคลังสินค้าได้รับการยกเลิกโดยสมบูรณ์² สภาพเศรษฐกิจของไทยกลายเป็นการค้าเสรี กล่าวคือ พ่อค้าต่างประเทศสามารถเข้ามาซื้อขายสินค้าต่าง ๆ จากเอกชนของไทยได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านกรมพระคลังสินค้า โดยใช้เงินตราเป็นสื่อในการซื้อขาย ลักษณะการผลิตสินค้าจะจำกัดประเภทของสินค้า และผลิตสินค้าให้มีจำนวนมากเพื่อการจำหน่าย เช่น ข้าว ไม้สัก ดีบุก ฯลฯ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดภายนอก³ ลักษณะเศรษฐกิจของไทยจึงเป็นลักษณะ เศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) และ เศรษฐกิจแบบเงินตรา (Money Economy) ลักษณะการผลิตก็เปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ปริมาณการผลิตสินค้าจึงต้องเพิ่มมากขึ้นเพื่อการจำหน่าย⁴ การค้าต่าง ๆ ของไทย ทั้งภายในและต่างประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป รัฐบาลไทยต้องหาวิธีการที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐ เพื่อชดเชยรายได้ทางการค้าที่สูญเสียไปเนื่องจากรัฐยกเลิกการผูกขาดการค้าแล้ว ความจำเป็นดังกล่าวทำให้

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. 2470. หน้า 5-6.

²ปิยะฉัตร บิตะวารณ. "การเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย," ใน 200 ปี สังคมไทย. 2526. หน้า 232-233.

³ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352-2453 ด้านเศรษฐกิจ. 2522. หน้า 202-204.

⁴ฉัตรทิพย์ นากสุภา และสุธี ประศาสน์เศรษฐ์. "ระบบเศรษฐกิจไทย ค.ศ. 1851-1920," ใน เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย. 2524. หน้า 134-135.

ขุนนางไทยที่เป็นจีนนอกและขุนนางไทยเชื้อสายจีนเพิ่มจำนวนมากขึ้น และเข้ามามีส่วนช่วยในการแสวงหารายได้เพิ่มขึ้นให้แก่รัฐในหลายลักษณะดังต่อไปนี้คือ

2.1 พ่อค้าผูกขาดสินค้า

จากการที่สภาพเศรษฐกิจของไทยมีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวขึ้น ทำให้พ่อค้าจีนที่เดิมเป็นพ่อค้าเร่หรือพ่อค้าย่อยเข้ามาทำการสินค้าแทนที่กรมพระคลัง สินค้าซึ่งเริ่มสลายตัวอันเนื่องมาจากการทาสันธิสัญญากับชาติตะวันตกและการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกที่ส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วย

พ่อค้าจีนในฐานะเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งเป็นขุนนางไทยที่ทางการไทยแต่งตั้งขึ้น เนื่องมาจากการทาคำขอความดีความชอบในการแสวงหารายได้เพิ่มขึ้นให้แก่รัฐ โดยดำเนินการดังนี้ คือ การออกสำรวจผลิตผลที่ดินจะผูกขาดในพื้นที่ต่าง ๆ (พ่อค้าจีนเหล่านี้มีอภิสิทธิ์เหนือพ่อค้าชาติอื่น ๆ ที่สามารถเดินทางได้ทั่วราชอาณาจักรไทย...ผู้วิจัย) เมื่อสำรวจสินค้าเสร็จแล้วก็นำเสนอหรือขออนุญาตทางการเพื่อประมูลขอเก็บภาษีอากรประเภทนั้น ดังหลักฐานที่ปรากฏดังนี้

...ด้วยเงินน้อยทำเรื่องยื่นว่าราษฎรปลูกทาสหมักสรในแขวงเมือง กานแพงเพชร ซื่อชายเป็นอนาประชโยชน์ชุกชุมมาหลายปี ยังหาไม้ตัว นายอากรเก็บเรียกอากร สมักสรเข้าห้องพระคลังมหาสมบัติ เหมือนหัวเมืองอื่นไม่ เงินอากรยังเว้นว่าง อยู่ ณ ปี เคาะ เบญจศก เงินน้อยจะขอรับพระราชทานเป็นตัวนายอากรรับท้าว อากรสมักสรเมืองกานแพงเพชรทูลเกล้าฯ ถวายปีหนึ่ง ขึ้นพระ คลังมหาสมบัติ 3 ชั่ง กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ 10 ตาลึง รวม 3 ชั่ง 10 ตาลึง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเงินน้อยเป็นขุนเทพอากร ส่งเงินปีละ งามด...¹

¹หอสมุดแห่งชาติ. เล่มที่ 79/1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1204. ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยารมณรงค์สงคราม พระยา กานแพงเพชร เรื่องให้ตั้งเงินน้อยเป็นขุนเทพา นายอากรสมักสร เมืองกานแพงเพชร.

...สารตราถึงเมืองต่าง ๆ ด้วยจีนจ้อหลี่ เจ้าภาษี จีนหลี่ทอง นายประกันยื่น เรื่องราวว่า ราษฎรไทยจีน ไพร่หลวงท่าหม้อ หัวด ร่อง อ่าง ตุ่ม หม้อ เหล้าอ้อย บั้นเผาด้วยเป็นรูปพรรณต่าง ๆ บรรทุกพักเขี้ยว พักทอง แดงใหญ่ เล็กสารพัด หัวผักกาดสด เค็ม ผักกาดสด หัวเผือกหัวมัน อ้อยไทยจีน กัญชา และนมสมุทไทย กระดาษไทย ดินสอดำ ดินสอดอง เต่าปู เต่าหล่อ เต่ารูปพรรณ เตาดีเหล็ก คันชั่งใหญ่เล็ก กังใหญ่เล็กรวม 22 สิ่ง ไปซื้อขายาน กรุงเทพฯ และแขวงปักข์ใต้ฝ่ายเหนือ ยังไม่มีผู้ทักภาษี จีนจ้อหลี่ จีนหลี่ทอง เป็นนายประกัน จะขอรับทักขายบิลละ 100 ชั่ง...¹

ขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าภาษีนายอากรเหล่านี้ ทักหน้าที่ทั้งเก็บภาษีอากรให้แก่รัฐ และผูกขาดสิทธิในการซื้อ-ขายสินค้าประเภทนั้น ๆ โดยควบคุมกำหนดราคาลินค้า ทั้งที่ซื้อจาก เกษตรกร แล้วนำมาขายแก่พ่อค้าต่างชาติ หรือนำสินค้าจากพ่อค้าต่างชาติไปขายแก่เกษตรกรใน ท้องที่ที่ตนรับผิดชอบด้วย เจ้าภาษีนายอากรอาจจะประมูลผูกขาดการเก็บภาษี และซื้อขายสินค้าใน ท้องถิ่นต่าง ๆ เพียง 1 อย่างหรืออาจจะมากกว่า 1 อย่างก็ได้ เช่น จีนจ้อหลี่เป็นเจ้าภาษี สมุด ดินสอด และสิ่งของอื่น ๆ รวม 22 สิ่ง ในบริเวณพื้นที่กว้างขวางคือกรุงเทพฯ และหัวเมืองปักข์ใต้ ฝ่ายเหนือทั้งสิ้น 21 เมือง²

การที่ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีส่วนในการผูกขาดสินค้า นับได้ว่าเป็นการช่วย ราชการในการแสวงหารายได้ และบางรายได้ช่วยในกิจการด้านการค้าต่างประเทศกับต่างชาติ ด้วย ดังจะเห็นได้จากกรณีของเจ้าสัวสอน ต้นตระกูล "โบษะจินดา" ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อ สายจีนคือ เป็นบุตรชายคนหนึ่งของจีนจาด ซึ่งเป็นจีนนอกมาจากเมืองเสฉวนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1

¹หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 48. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1220. สารตราถึง เมืองต่าง ๆ 21 เมือง เรื่องทรงตั้งให้จีนจ้อหลี่เป็นเจ้าภาษีสมุดดินสอดและของอื่น ๆ รวม 22 สิ่ง.

²แหล่งเดิม.

จินจาดเริ่มอาชีพพ่อค้าเร่ในเส้นทางกรุงเทพ-ปักซ์ไต้ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 จินจาดก็ขอประมูล เป็นนายอากรรังนก จึงได้รับการแต่งตั้ง เป็นขุนนางไทย คือ "พระอภัยวานิช" และเข้าไปมีส่วน ช่วยในกิจการค้าสำเภากลางและขบวนเรือส่ง เครื่องราชบรรณาการไปประเทศจีน เมื่อถึงสมัย เจ้าลำสอนก็สืบทอดกิจการค้าและขอประมูล เป็นนายอากรรังนกสืบทอดจากบิดาด้วยได้เป็น "หลวง อภัยวานิช" ดำเนินกิจการการค้าทั้งภายในและต่างประเทศเจริญรุ่งเรืองจนมีคลังสินค้าขนาดใหญ่ ตัดริมแม่น้ำเจ้าพระยาและมีลูกเรือในสังกัดจำนวนมากจนต้องสร้างโรง เรือขนาดใหญ่ในบริเวณ เดียวกันไว้เป็นที่อยู่อาศัยของลูกเรือ มีอาณาเขตในละแวกนั้นกว้างขวาง เสมือนเป็นเมืองจีนย่อส่วน ลงมา¹ ความมั่งคั่งของท่านเป็นที่รู้จักกันดีของคนในบริเวณนั้น แม้กระทั่งในระยะเวลาต่อมา นายบุศย์ ซึ่งแต่งนิราศสำเภาในงานสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ยังกล่าวถึงชื่อเสียงของท่านดังนี้

ถึงปากตรอกเจ้าลำสอนแต่ก่อนเก่า

เขาลือเล่าพงศไพบศศรี

ประกอบทรัพย์นับถือด้วยมั่งมี²

การที่พระอภัยวานิช (เจ้าลำสอน) ประกอบกิจการค้าขายทั้งภายในและต่างประเทศ อีกทั้ง เป็นเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งเป็นพ่อค้าผูกขาดสินค้านั้น นับได้ว่าท่านมีส่วนในการแสวงหาราย ได้ให้แก่ตนเอง ครอบครัว และทางการไทย แม้ในบั้นปลายของชีวิตท่านในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่การค้า สำเภากลางซบเซาลงบ้าง ท่านก็ยังมีส่วนส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจของไทยแบบเงินตราโดย เฉพาะภายในประเทศก้าวต่อไป โดยยึดอาชีพ "ธนาคารพาณิชย์ส่วนตัว" คือ การปล่อยสินเชื่อให้ กุ๊กมีโดยยืมทองคำและตั๋วแลกเงินเป็นเงินสินเชื่อ และรับผ่อนชำระคืนในรูปแบบผลผลิตทาง เกษตรกรรม

¹คุณดวงตะวัน โปษยะจินดา เป็นผู้สัมภาษณ์, กนิษฐา โทเดชะวัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้าน "ริวเฮงไต้," เลขที่ 282 เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533.

²นายบุศย์. "นิราศชมตลาดสำเภา," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเจงหลอง โปษยะจินดา. 2 ธันวาคม 2523. หน้า 42.

หัตถกรรม และ เงินตราของแผ่นดิน ท้าให้ผู้คนในย่านสำเพ็งหลายกลุ่มและคนไทยจากต่างจังหวัดที่
คุ้นเคยกับท่านมีเงินตราใช้หมุนเวียนเพื่อเป็นทุนสนับสนุนในการประกอบอาชีพกลับไป

การขอประมวลเก็บภาษีของเจ้าภาษีนายอากรนี้ ส่วนใหญ่พระมหากษัตริย์ทรงอนุญาตให้
เจ้าภาษีนายอากรจัดเก็บภาษีอากรและผูกขาดการค้าสิ่งของต่าง ๆ ที่ราษฎรไทยท้าวหรือซื้อ-ขาย
อยู่ตามความเหมาะสม มีบ้างที่พระมหากษัตริย์ทรงไม่เห็นด้วย และไม่ทรงอนุญาตเพราะทรงพระ
ราชดำริว่าจะท้าวความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยทั่วไป ดังเช่น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวไม่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการผูกขาดภาษีพลูตามที่มีประกาศตั้งนี้ว่า

...พลูเป็นของต้องการกินแต่คนที่เป็นข้าขอบขัณฑสีมาทั้งสิ้น คน
นอกประเทศคือ ฝรั่งเศส อังกฤษ แยกเทศ แลจีน แมนซึ่งเข้ามาอยู่
ในกรุงเทพฯ นี้ ก็ไม่มีใครกิน แลใช้ พลูมิได้เป็นสินค้าออกไปนอก
พระราชอาณาเขตเลย ไม่ควรที่จะก่อเหตุให้ พลูแพงไปกว่าแต่
ก่อน แล้วให้ลำบากแก่ชาวสวนพลูด้วยตั้งเงินหลายคนคิดนั้นเลย...²

การที่รัฐมีรายได้มาโดยง่าย ไม่ต้องลงทุนอะไรรับแต่เงินประมวลจากเจ้าภาษีนายอากร
ท้าวให้รัฐสามารถให้ความสนาใจในการทะนุบำรุงและป้องกันประเทศได้เต็มที่ และเจ้าภาษีนาย
อากรยังมีส่วนท้าวให้เกษตรกรไทยกระตือรือร้นในการผลิตสินค้าจำนวนมาก เพื่อขายแลกเปลี่ยน
เอาเงินตราไปใช้ซื้อสินค้าอื่น สภาพเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงไป จนกระทั่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์
ก็กล่าวถึงความสมบูรณ์รุ่งเรืองของเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 ว่า

1 คุณดวงตะวัน โปษยะจินดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กนิษฐา เทตชะวัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้าน "โซาเฮงโก๋," เลขที่ 282 เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2533.

2 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ชุมนุมประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1. 2513.

...ผมก็ตกตามฤดู ลูกค้าวานิชมาตั้งห้างค้าขาย สิ่งของต่าง ๆ ที่ไม่เคยเห็นก็ได้เห็น ของที่ไม่เคยมีก็มีขึ้น และลูกค้านานาประเทศเข้ามาค้าขายซื้อเข้าออกใบปี ก็ถึง 300 ล้า บางปีก็ถึง 400 ล้า ราษฎรก็ได้ขายเข้าใบแก่ลูกค้านานาประเทศ เป็นจำนวนเข้าออกใบปี 1 ก็ถึง 80000 เกวียนบ้าง 80000 เกวียนเศษบ้าง และภาษีมันก็ได้เงินปีละ 6000 ชั่ง 7000 ชั่ง เงินค่านาก็ถึง 4000 ชั่ง 5000 ชั่ง ราษฎรก็ได้มีเงินทองขึ้นทุกแห่งทุกตำบล จนขึ้นแต่ลาวเป็นคนเกียจคร้าน ไม่ใครจะทำไร่ไถนา ยากจนทรพลงยิ่งกว่าภาษาอื่น ๆ หาเข้ากินค้า ต้าเข้า กรอกหม้อ ขอทานเขากิน ทุกวันนี้มีเงินซื้อกิน ไม่เหมือนแต่ก่อน...¹

2.2 พ่อค้าคนกลาง หรือ ตัวแทนการค้าต่างประเทศของพระมหากษัตริย์เจ้านายและขุนนางไทย

ขุนนางไทยเชื้อสายจีนนั้นนอกจากจะทำการค้าขายเองแล้ว ยังรับจ้างเจ้านายและขุนนางไทยทำการค้าแทน การที่ชนชั้นปกครองของไทยนิยมว่าจ้างขุนนางไทยเชื้อสายจีนให้ทำการค้าขายแทนพวกตนเพราะขุนนางไทยเชื้อสายจีนเป็นพวกที่มีความชำนาญด้านการค้า การเดินเรือ และมีนิสัยอ่อนน้อมต่อผู้สูงศักดิ์ รู้จักเอาใจชนชั้นปกครองของไทยด้วยการนำของขวัญหรือสินค้าต่างแดนที่มีราคาหรือแปลกมากกว่ามาแลกเปลี่ยน เพราะหวังผลประโยชน์ในการรับความคุ้มครองจากชนชั้นปกครองของไทย เพื่อให้เป็นนายประกันหรือสนับสนุนคนเวลาของประมูลเป็นเจ้าภาษีนายอากร² ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ระบบนี้เรียกว่า "ระบบสามประสาน" เป็นการร่วมมือกันระหว่าง

¹เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 เล่ม 2. 2504. หน้า 141.

²ม.ร.ว.อคิน ทรัพย์พัฒน์. สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ : พ.ศ. 2325-2416. แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง ลีริสุข และ พรณี สรุงบุญมี. 2521. หน้า 275-278.

พระมหากษัตริย์ เจ้านาย และพ่อค้าจีน (ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่...ผู้วิจัย) ดังปรากฏหลักฐานดังนี้คือ

...ด้วยคุณหญิงใน ฯลฯ สมุหกลาโหมมอบเงินให้หลวงวารีราชายุด (ชาวจีน) ออกไปซื้อข้าวเปลือกได้ที่แขวง เมืองละ เชียง เตรา 300 เกียรเสศ...บัดนี้คุณหญิง แต่งให้นายนุค คุณเรือยาว 6 วา 2 สอก ล้า 1 และ จีนร้อง คุณเรือยาว 6 วา 2 สอก ล้า 1 ออกไปบันทุกข้าว...¹

นอกจากนี้ทางการไทยก็ยังให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าต่าง ๆ ก่อนที่จะนำไปจำหน่ายต่างประเทศ เพราะเป็นผู้รู้ตลาดความต้องการของสินค้านั้น ๆ ดังปรากฏหลักฐานดังนี้คือ

...อนึ่งจีนจันเซงซึ่งพญาสงขลาแต่งตั้งให้เป็นนายเรือ (ขุนนางไทย เป็นชาวจีน... ผู้วิจัย) คุณทางออกไปจำหน่าย ณ เมืองเทศนั้น เห็นจะรู้จักราคาสินค้าชัดเจน จีนจันเซงอยู่แขวง เมืองตรังได้มี ตราออกมาให้พญาศรีสมบัติจัดคนเร่งออกไปเอา ตัวจีนจันเซง ส่งเข้าไปหาที่ถึงกรุงเทพพระมหานคร แต่ ณ เดือนสิบเอ็ดข้างแรม จะไปลงเรือเมืองสงขลาเห็นจะไม่ทันเทศกาลลมก็ให้พญากรมการ จัดเรือแลคน ให้เอาตัวจีนจันเซงเข้าไปส่งให้ถึงกรุงเทพพระมหานคร ตามกำหนดออกมาให้ จงได้...²

¹ หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 111. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1228. หนังสือ พระยาสารสมบัติฯ ถึงพระยาวิเศษดาไชย ผู้สำเร็จราชการเมืองละ เชียง เตรา.

² หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 12. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. จ.ศ. 1175. ท้องตราถึง พระยาศรีธรรมมาไตรราช เรื่องให้ส่งตัวจีนจันเซงเข้าไปตราราคาสินค้า กรุงเทพฯ.

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น การค้าต่างประเทศของไทยส่วนใหญ่ค้าขายกับประเทศจีน และมีบ้างกับกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ภายหลังสนธิสัญญาเบอร์นีและบารัง ประกอบกับภายในประเทศจีนมีปัญหาความวุ่นวายภายในประเทศ* การค้าต่างประเทศของไทยจึงติดต่อกับ ตะวันตกและกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น

สินค้าออกที่สำคัญของไทยในระยะนี้ได้แก่ ครั่ง ดีบุก ผาง ตะกั่ว กฤษณา ไม้พะยุง ฝ้าย งาช้าง เขาวัว หนังวัว เขากกระบือ หนังกระบือ นอแรด หมาก ปลาเค็ม น้ำตาล พริกไทย กระวาน กานพลู ข้าวสาร ยาสูบ ทางนกยูง รังนก รง ผลเร็ว ดีปลี เปลือกปรง หนังกวาง หวาย และ ปลาแห้ง¹

ในสมัยรัชกาลที่ 3 หลังจากทาสสนธิสัญญาเบอร์นี พ่อค้าชาวตะวันตกเริ่มเข้ามาค้าขายใน กรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก และรัฐบาลได้ส่งเสริมการค้าต่างประเทศมากขึ้น ทำให้สินค้าขาออกของไทยเป็นที่ต้องการของพ่อค้าต่างประเทศอย่างมาก ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2369 สินค้าออกของไทย หารายได้ให้กับประเทศประมาณ 3,284,325 บาท² และใน พ.ศ. 2393 สินค้าออกของไทย หารายได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 5,585,000 บาท³ จากสินค้าต่าง ๆ ดังปรากฏในตาราง 4 ซึ่งเรียงตามรายได้ของสินค้าแต่ละชนิด

*พ.ศ. 2399-2407 จีนทาสสงครามกับอังกฤษ ฝรั่งเศส และ เกิดกบฏไต้เผิง

¹นิธิ เอียวศรีวงศ์. "วัฒนธรรมกระดุมพิทักษ์บรรณาการมัตถ์รัตนโกสินทร์" ใน ปากกั๋ และ ใบเรือ. 2527. หน้า 82-83.

²พระยาอนุมาณราชธน. ตำนานศิลปการ. 2494. หน้า 66.

³D.E. Malloch. Siam : Some General Remarks on Its Production. 1852. p.51.

ตาราง 4 แสดงรายได้สินค้าส่งออกของไทย พ.ศ. 2393

สินค้าออก	บาท	สินค้าออก	บาท
น้ำตาล	708,000	น้ำมันหมู, ไขมัน	146,000
หนังสัตว์, เขาสัตว์	503,000	กระวาน	124,000
ฝ้ายดิบ	450,000	เนื้อแห้ง	120,500
ไม้ฝาง	350,000	เปลือกไม้	110,000
ครั่ง	254,000	น้ำมันมะพร้าว	101,000
ดีบุก, เครื่องใช้ดีบุก	253,500	ไม้กฤษณา	100,000
ปลา	213,500	ยาสูบ	100,000
ผ้าฝ้าย	211,500	พริกไทย	99,000
เหล็ก	180,000	งาช้าง	80,000
รังนก	172,800	รง	31,000
ข้าว	150,000	อื่น ๆ*	1,127,000
รวมรายได้สินค้าส่งออกทั้งหมด 5,585,000 บาท			

*หมายถึง สินค้าอื่น ๆ หลายอย่างรวมกัน

ที่มา : D.E. Malloch. *op.cit.* pp. 34-51.

ส่วนสินค้าที่ทยอยนำเข้าเป็นประจักษ์มี เครื่องลายคราม ชา ตลอดจนไหมดิบและไหมสำเร็จรูป สินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภคจากจีน และมีทองแท่ง เงินแท่ง จำนวนหนึ่ง ผ้าฝ้ายชนิดต่าง ๆ และผืนดิบ นอกจากนั้นเป็นเครื่องประดับต่าง ๆ นอกจากนี้ยังปรากฏในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 สั่งให้ใช้เงินอากรรังนกและส่วนดีบุก เพื่อให้ข้าหลวงไปซื้อผ้าลายดอกที่เกาะหมากมาขึ้นราชสำนัก¹ และมีหนังสือบอกให้ขุนศรีสรราชซื้อเครื่องแก้ว และผ้าจากเมืองเทศเข้ามาด้วย ดังหนังสือบอกคือ

... ด้วยบอกหนังสือให้ขุนศรีสรราชคุมเครื่องแก้ว ซึ่งหมั้นเสนจินลี (ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน...ผู้วิจัย) เอาเงินอากรรังนกเมืองไทรจัดซื้อส่งเข้าไป 13 สิ่งกับ ผู้ชาววาราบในกรม ม้วน 6 ม้วน พับ 30 พับ และกระจก 18 แผ่น นั้น ให้เอาเครื่องแก้วในหลวงไปทูลเกล้าถวาย และรับเอาผ้าชาววาราบ กระจกในกรม ไว้ครบแล้ว แต่เครื่องแก้วสองสามสิ่งเป็นราคา 27 ชั่ง 7 ตำลึง 2 บาท...²

สำหรับสินค้าที่เป็นของต้องห้ามคือ อาวุธปืน พวกพ่อค้าที่นำเข้าจะต้องขายให้ที่รัฐบาลเท่านั้น ถ้ารัฐบาลไม่ต้องการต้องนำกลับออกไป ห้ามขายให้ประชาชน

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานรายการสินค้าเข้าอีกมากมาย อาทิเช่น ประเภทศาสตราวุธ ได้แก่ ปืนใหญ่ ปืนยาว ดาบปลายปืน ประเภทเครื่องแก้ว ผ้าแพรจากเมืองจีน ผ้ากำมะหยี่จากแขก ประเภทเครื่องดีม ได้แก่ เบียร์ เหล้าองุ่น เหล้า บรันดี ไบซา ประเภทเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้แก่ กระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องปูพื้นจากเมืองจีน หมึกจีน สารส้ม สบู่ การบูร กระเบ้า และหีบแบบจีน

¹ เกียรติศักดิ์ วงศ์มุกดา. สภาพการค้าไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2398.

2523. หน้า 74.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. จ.ศ. 1182. จดหมายเหตุเรื่องส่งเครื่องแก้ว.

ธูปหอม ประเภทของพุ่มเฟื่อย ใต้แก่น นาฬิกา ผืน หนีบระดับมุก จากญี่ปุ่น เครื่องลายคราม เป็นต้น¹

รายการสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าพุ่มเฟื่อย และสินค้าบริโภคมากกว่าสินค้าประเภททุน และสินค้าที่ส่งเข้ามาไม่ได้ออกไปนอกกรุงเลย กลุ่มที่ใช้สินค้าเหล่านี้ก็คือ ชนชั้นปกครองและครอบครัวในกรุงเทพฯ เท่านั้น ถึงอย่างไรก็ตามสินค้าเข้าทั้งหมดก็ยังมีมูลค่าน้อยกว่าสินค้าออกทั้งหมด มัลลอค กล่าวว่า สินค้าออกของไทยมีมูลค่าประมาณ 5,585,000 บาท สินค้าเข้ามีมูลค่าประมาณ 4,331,000 บาท² ฉะนั้น การค้าของไทยในสมัยนี้ ไทยยังได้เปรียบดุลการค้ากับต่างประเทศอยู่ประมาณ 1,254,000 บาท

¹สังฆราชบาลเลอกีวซ์. เล่าเรื่องเมืองไทย. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. 2506.

หน้า 310.

²D.E. Malloch. op.cit. p. 51.

ตาราง 5 แสดงรายได้ทางการไทยจากการค้าต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2394-2406

พ.ศ.	จำนวนเงิน	พ.ศ.	จำนวนเงิน
2394	1,769,799 บาท	2399	1,951,294 บาท
2395	1,853,876 บาท	2401	2,004,389 บาท
2396	1,570,019 บาท	2403	2,197,121 บาท
2397	1,584,603 บาท	2404	2,810,681 บาท
2398	1,922,804 บาท	2406	2,598,563 บาท

ที่มา : เกียรติศักดิ์ วงศ์มุกดา. เล่มเติม. หน้า 183. อ้างอิงมาจาก Wira Wimoniti.

Historical Patterns of Tax Administration in Thailand. p. 74.

ขุนนางไทยที่เป็นเงินนอกและขุนนางไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งจึงทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางหรือตัวแทนการค้าต่างประเทศให้แก่ชนชั้นปกครอง โดยจะช่วยจัดการตั้งแต่การกำหนดราคาสินค้าออก การนำไปจำหน่ายยังต่างประเทศหรือในดินแดนอื่นทั่วราชอาณาจักรและจัดการซื้อสินค้าบรรทุกกลับมามีผลนับได้ว่าผลประโยชน์ให้แก่ชนชั้นปกครองของไทยเป็นอย่างมาก

3. บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในด้านการเก็บภาษีอากร

เงินภาษีอากรเป็นรายได้สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของทางการไทยที่นำมาใช้ในการทหารบำรุงประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศได้เจริญก้าวหน้าด้วยดีในด้านต่าง ๆ เช่น การป้องกันประเทศ การศาสนา การบูรณาเหนือข้าราชการหรือการติดต่อกับต่างประเทศ ดังปรากฏว่านายอลสเตอร์ เอฟ เวลลา ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง "แผ่นดินพระนั่งเกล้า" ตอนหนึ่งไว้ดังนี้

...รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พยายาม
 อย่างยิ่งที่จะเพิ่มพูนรายได้ของบ้านเมือง และพยายามที่จะ
 เปลี่ยนแปลงการเก็บภาษีอากร ในรูปของสินค้าและแรงงานให้
 เป็นการชำระด้วยเงินตรา... รัฐบาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3
 (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว... (ผู้วิจัย) ต้องเผชิญกับ
 รายจ่ายที่หนักยิ่งกว่าสมัยรัชกาลก่อน ๆ เพราะพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกที่เคร่งครัดยิ่ง ได้ทรง
 อุดหนุนเงินทองมากมาย เพื่อทะนุบำรุงพระบรมพุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้น
 ในส่วนการป้องกันประเทศบ้านเมืองก็ต้องจัดสรรเงินเป็นจำนวน
 มากเพื่อการสงคราม มากเสียกว่าที่ต้องใช้จ่ายในรัชกาลก่อน ๆ
 เสียอีก งานที่ต้องใช้เงินจำนวนมากอีกอย่างหนึ่ง คือ งานก่อสร้าง
 โครงการต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยแรงงานชาวจีน จึงต้องใช้เงินมาก
 กว่าเกณฑ์แรงงานจากพวกชาวไทยที่มีความชำนาญน้อยกว่า
 วิธีการนี้ได้เริ่มขึ้นในรัชกาลที่ 3 และได้ปฏิบัติสืบเนื่องเรื่อยมา
 ทั้งการสร้างกองเรือสินค้าและการส่งสินค้าจาก ประเทศตะวันตก
 ก็เป็นงานที่ต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากเช่นเดียวกัน...¹

หรือที่ปรากฏในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงกล่าวไว้

ดังนี้คือ

¹วอลเตอร์ เอฟ เวลลา. แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ. แปลโดย พันเอก นิจ ทองโสภิต.

...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ พระองค์ ซึ่งได้เสด็จขึ้น
 เถลิงถวัลย์ราชสมบัติครอบครองแผ่นดินอาณาจักรมาแต่ก่อน
 ก็ได้เอาศรัทธาใช้เงินภาษี/อากร ต่าง ๆ ที่เรียกว่าพระราชทรัพย์
 เป็นกำลังราชการแผ่นดิน ถ้าไม่มีเงินภาษีอากรแล้วก็จะไม่อาจ
 จะทรงรักษาแผ่นดินให้เป็นสุขได้ เพราะฉะนั้น จึงได้มีธรรมเนียม
 หมายให้เรียกภาษีอากรกับราษฎรตามพิภพมาจนทุกวันนี้...¹

จากคุณสมบัติของ เงินภาษีอากรที่รัฐได้รับนี้ ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดเก็บภาษีอากรก็
 คือ ขุนนางไทยเชื้อสายจีน ซึ่งจีนเนกได้ 2 ลักษณะคือ

3.1 เจ้าภาษีนายอากร

ดังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่านับแต่รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
 เป็นต้นมา ทางกรมไทยนิยมแต่งตั้งพ่อค้าชาวจีนให้มีตำแหน่งเป็นขุนนางไทย คือเจ้าภาษีนายอากร
 เพื่อช่วยในการจัดเก็บภาษีอากรให้แก่รัฐทั่วราชอาณาจักร โดยรัฐไม่ต้องลงทุนใด ๆ และยังให้
 สิทธิพิเศษหลายประการแก่ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเหล่านี้ดังตำแหน่งเป็นขุนนางไทยในฐานะ
 เจ้าภาษีนายอากรอีกด้วย ได้แก่ สิทธิในการผูกขาดสินค้า สิทธิในการเรียกเก็บภาษีอากร สิทธิได้
 รับการยกเว้นการเกณฑ์แรงงานจากกรมไทย สิทธิในการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ ฯลฯ ซึ่งเจ้า
 ภาษีนายอากรเหล่านี้ก็จะนำส่งเงินภาษีอากรตามที่ตนประมูลให้แก่ทางกรมเป็นงวด ๆ ตามที่กำหนด
 ซึ่งบางครั้งทำให้เป็นเจ้าภาษีนายอากรทุก ๆ ฉบับจะระบุว่าบุคคลผู้นั้นประมูลภาษีอากรด้วยจำนวน
 เงินเท่าใด สังกัครั้ง ๆ ละเท่าใด ดังตัวอย่างการประมูลภาษีอากรส่วนหนึ่งในปี พ.ศ. 2389
 (จ.ศ. 1208) ดังนี้

¹หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 124. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1216. เรื่องประกาศ
 ให้ราษฎรผูกัดภาษีอากร.

อากรเหล็กก้อน เมืองสรรค์ เมืองชัยนาท เงินชองประมูลปีละ 3 ชั่ง ส่งเงินปีละ 1 งาม
ในเดือน 4¹

อากรบ่อนเบี้ย เมืองสรรค์ เงินชองประมูลปีละ 2 ชั่ง 15 ต. ถึง ปีละ 2 งาม ส่งเดือน 4
และ เดือน 10²

สำหรับจำนวนเงินรายได้ที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุนั้นไม่ปรากฏมีบัญชีเงินยอดรวมทั้งหมด
คงพออยู่กระจัดกระจายหลาย ๆ แห่ง และจำนวนเงินภาษีอากรในแต่ละชนิดก็ไม่แน่นอน บางปีเพิ่ม
บางปีลด เนื่องมาจากการประมูลของเจ้าภาษีนายอากร เพื่อประโยชน์ในการศึกษาจึงขอนำตัว
เลขจำนวนเงินภาษีอากรชนิดต่าง ๆ มาแสดงไว้เป็นแนวทางแก่ผู้สนใจ

ยอดเงินที่นำมาแสดงนี้ได้มาจากเอกสารประจักษ์กาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2388 พร้อมทั้ง
ระบุชื่อเจ้าภาษีนายอากรผู้ขอประมูลเก็บภาษีอากรด้วย ดังนี้

ภาษีเนื้อปลา เงินเล่าแซเป็นขุนวิเศษภักดี รับทำ 110 ชั่ง

ภาษีฝ้าย, ครั่ง เงินพลับเป็นขุนจาเรฎุภค้ำ รับทำ 185 ชั่ง

ภาษีฝ้าย, ยาสูบ เงินชินเป็นขุนศรีสมบัติ รับทำ 174 ชั่ง

ภาษีของเบ็ดเสร์จิลิบลด เงินเกงชัวเป็นขุนภักดีอากร รับทำ 112 ชั่ง

ภาษีงาบีสิลิบลด เงินต่วนเป็นขุนโกษาวาณิช รับทำ 52 ชั่ง 10 ต. ถึง³

ฯลฯ

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 13. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1208. สารตรา
เจ้าพระยาจักรีถึงเมืองสรรค์ เมืองชัยนาท เรื่องนำตั้งเงินชองเป็นขุนบริบูรณ์ นายอากร
เหล็กก้อน.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 14. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1208. สารตรา
เจ้าพระยาจักรีถึงเมืองสรรค์ เรื่องนำตั้งเงินชองเป็นขุนสมบัติ นายอากรบ่อนเบี้ย.

³ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 56. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1207. บัญชีเงิน
ภาษีอากร ปีเกาะ มะโรง มะเส็ง.

และเงินที่เจ้าภาษีนายอากรส่งมาให้ทางการนั้น ในสารตราตั้งจะระบุไว้ว่า เจ้าภาษีนายอากรจะส่งเงินให้กรมกองใด เจ้านายองค์ใด เป็นจำนวนเท่าใด ดังปรากฏหลักฐานดังนี้คือ

อากรบ่อนเบี้ย เมืองนครสวรรค์ จีหนุดประมูลได้เป็นหมื่นพันักตร์สมบัติ นายอากรบ่อนเบี้ย ไทย-จีน ส่งเงินปีละ 4 ชั่ง 10 ตำลึง ปีละ 2 งวด

ให้พระคลังมหาสมบัติ 3 ชั่ง 17 ตำลึง 3 บาท 2 สลึง 1 เฟื้อง 504 ไพ

กรมพระราชวังบวรฯ 5 ตำลึง 3 บาท 3 สลึง 167 ไพ

กรมหลวงพิทักษ์มนตรี 2 ตำลึง 1 สลึง 1 เฟื้อง 136 ไพ

กรมขุนอิสเรศรังสรรค์ 1 ตำลึง 1 เฟื้อง 70 ไพ

เจ้าชายในกรมหมื่นมณฑลพิทักษ์ 2 ตำลึง 3 บาท 3 สลึง 1 เฟื้อง

85 ไพ

และปรากฏหลักฐานว่า พ.ศ. 2388 พระยาราชมนตรี (กุ) ผู้ว่าการพระคลังมหาสมบัติ ท้าบัญชีทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 เรื่องบัญชีเงินภาษีอากรที่พระคลังมหาสมบัติได้รับเมื่อปีมะเส็ง สัปดาห์ จุลศักราช 1207 มีรายละเอียดดังนี้

ภาษีฝาง	ขึ้นพระคลังสินค้า	740	ชั่ง
ภาษีพริกไทย	"	420	ชั่ง
ภาษีเบ็ดเสร์จสาภา	"	275	ชั่ง
ภาษีของต้องห้าม	"	170	ชั่ง
ภาษีเนื้อปลา	"	110	ชั่ง
ภาษีฝ้าย, ครั่ง	"	185	ชั่ง

1. หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 172/2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1202. สารตรา
เจ้าพระยาจักรีถึงพระยานครสวรรค์ น.ตั้งเงินเหตุเป็นหมื่นพันักตร์สมบัตินายอากรบ่อนเบี้ยไทย-จีน.

ภาษีฝ้าย, ยาสูบ	ขึ้นพระคลังสินค้า	174	ชั่ง
ภาษีน้ำตาลทราย	"	660	ชั่ง
ภาษีน้ำอ้อย	"	160	ชั่ง ¹

ฯลฯ

ดังนั้น ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนในฐานะ เจ้าภาษีนายอากรจึง เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเครื่องมือนโยบายของทางการไทยที่ช่วยเก็บหาผลประโยชน์ให้แก่รัฐบาล ในลักษณะของภาษีอากรในลักษณะผูกขาด โดยรัฐไม่ต้องลงทุนอะไร ก็ได้รับจำนวนเงินที่คงที่เป็นกอบเป็นกำตามกำหนดเวลา อีกทั้งยังช่วยชดเชยรายได้ซึ่งทางการขาดไปบ้าง เพราะการยกเลิกการผูกขาดการค้าโดยพระคลังสินค้า และการเพิ่มพูนรายได้ทางด้านภาษีอากรภายในประเทศ จึงเป็นวิธีการหาเงินที่ยังเพิ่มขยายมากขึ้น ขุนนางไทยเชื้อสายจีนกับชนชั้นปกครองของไทยก็ได้รับผลประโยชน์มากเท่านั้น ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจแบบเงินตราขยายตัวขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อระบบการจัดเก็บภาษีอากรโดยเจ้าภาษีนายอากรดำเนินไปได้ระยะหนึ่งก็ถึงช่วงต้องสลายไป เพราะมีข้อบกพร่องมาก และทางการไทยก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้อสอดคล้องกับความเจริญแบบตะวันตก โดยจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ เมื่อ พ.ศ. 2416 เพื่อจัดเก็บภาษีอากรให้เป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่เจ้าภาษีนายอากรที่เป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีนหรือที่เป็นจีนนอกก็เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ตัวอย่างของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในด้านภาษีอากร ได้แก่ พระยาอินทรอากร (เจ้าสัว กะทะ หรือ นายอิน โกรฤกษ์) ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก ชาวฮกเกี้ยน มาเมืองไทยสมัยกรุงธนบุรี เริ่มอาชีพค้าสำเภาไปเมืองจีนจนร่ำรวยเป็นเศรษฐี ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า "เจ้าสัวกะทะ" ท่านเป็นผู้ช่วยงานค้าสำเภาหลวงในฐานะข้าหลวงเดิมของรัชกาลที่ 3 สมัยพระองค์ยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระอินทรอากรได้กราบ

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. "ตำนานภาษีอากรบางอย่าง," ใน ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16. 2515. หน้า 163-170.

บังคลทูลาให้ตั้งโรงบ่อนเบี้ยและโรงหวย ให้มีนายอากรผูกขาดไปทาเพื่อแก้ภาวะเงินขาดแคลนใน
ท้องพระคลัง รัชกาลที่ 3 ทรงเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอินทรากร นายอากรบ่อนเบี้ย¹ และ
ท่านเป็นขุนนางในกรมท่าซ้าย ซึ่งเป็นกรมที่ติดต่อดำขายกับประเทศจีนและพ่อค้าจีนเป็นหลัก กล่าว
คือท่านมีส่วนทั้งในการค้าภายในและต่างประเทศ อันเป็นการทำงานร่วมกัน 3 ฝ่าย ที่เรียกว่า
"ระบบสามประสาน" ดังนี้ พระมหากษัตริย์ (รัชกาลที่ 3) ขุนนางไทย (เจ้าพระยาพระคลัง -
ดิศ บุนนาค) และพ่อค้าจีน (พระยาอินทรากร)²

ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนซึ่งเป็นเจ้าภาษีนายอากรอีกคน คือ หลวงอุดรภักดิ์พานิช (อากร
เตียง) ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก ชาวแต้จิ๋ว มาเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2402
ระยะแรกทำงานเป็นจับกังพายเรือ ต่อมาก็เป็นพ่อค้าทางเรือเส้นทางกรุงเทพ-ตาก-เชียงใหม่
หาความคุ้นเคย ผูกตัวเจ้านายจนได้รับความอุปการะจากพระนรินทรราชเสนา (ต่อมาเลื่อน
ตำแหน่งเป็นเจ้าพระยารัตนธิเบศร์) ซึ่งเป็นข้าหลวงประจำเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น ต่อมาท่าน
ขอรับช่วงผูกขาดภาษีอากรตัดตอนจากพระภักดิ์เพื่อหาภาษีอากรบ่อนเบี้ยสุราและฝิ่น³ และที่สุด
ก็ประมูลผูกขาดภาษีในแขวงเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2473 และผูกขาดภาษีอากรฝิ่น สุรา
บ่อนเบี้ย และหวย ในเขตมณฑลพายัพ⁴ ท่านเป็นเจ้าภาษีนายอากรที่มีฐานะมั่งคั่ง ได้ขยายกิจการ
ทั้งด้านการค้า โรงสีไฟ โรงเลื่อยไม้ ในเขตภาคเหนือ และยังถวายตัวเป็นมหาดเล็กของสมเด็จพระ

¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. โครงการระบอบการปกครอง. 2514. หน้า 25-26.

²ทรงค์ พ่วงพิศ. "เบื้องหลังการปรับปรุงการหารายได้ในแผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ,"
วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 13(1) : 80 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2524.

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ค 4.4/7 เรื่องเงินตั้งน้าภาษี
อากรเกี่ยวข้องด้วยราชการเมืองนครเชียงใหม่. (24 ธันวาคม ร.ศ.113-30 มิถุนายน ร.ศ.114).

⁴แหล่งเดิม.

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น มีส่วนช่วยหารายได้ให้แก่รัฐทั้งในฐานะ เจ้าภาษีนายอากร และพ่อค้าด้วย ท่านได้วางรากฐานสำคัญให้แก่ทายาทของท่านสืบมาคือ พระโสมภพเพชรรัตน์ (ก๊ โสภโณดร) ซึ่งท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน ในสมัยรัชกาลที่ 5-รัชกาลที่ 6 เป็นบุตรของหลวงอุดรภักดิ์พานิช (อากรเต็ง) รับกิจการค้า และรับผูกขาดภาษีสืบต่อกันมา ท่านมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทย คือมีส่วนร่วมกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสนาบดีกระทรวงการคลังสมัยนั้น จัดตั้งธนาคารของคนไทยโดยเฉพาะคือ บุคคลวิทย์ เมื่อ พ.ศ. 2447 ซึ่งประกอบด้วยพ่อค้าจีน จีนเจ้าภาษีนายอากร และเจ้านายขุนนางไทยหลายท่านมาลงทุนร่วมกัน ซึ่งหลวงโสมภพเพชรรัตน์ก็ร่วมหุ้นด้วย 314 หุ้น ๆ ละ 1,000 บาท เป็นเงิน 314,000 บาท² พ.ศ. 2449 ธนาคารบุคคลวิทย์ก็ได้รับ

1 คุณกาญจนา โสภโณดร และ คุณฉวี โสภโณดร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, คุณสิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร สัมภาษณ์, ที่บ้านเสาชิงช้า เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2521. (อ้างอิงมาจาก สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ. 2398-2453). 2521. หน้า 55-58).

2 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ศ 4.4/7 เรื่องเงินตั้งน้าภาษีอากร เกี่ยวข้องด้วยราชการเมืองนครเชียงใหม่ (24 ธันวาคม ร.ศ. 113-30 มิถุนายน ร.ศ. 114) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1. 2526. หน้า 263-265.

3 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กษ. 12.2/12 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย กราบทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 8 พฤษภาคม ร.ศ. 124.

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด. บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลทุน จำกัด เปลี่ยนเป็น ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ม.บ.ท. (อนุสรณ์ 50 ปี 2499) (อ้างอิงมาจาก สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. เล่มเดิม. หน้า 75).

พระบรมราชานุญาตตั้งขึ้นเป็นทางการในนามว่า "แบงก์สยามกัมมาจล" ซึ่งธนาคารนี้ต่อมาก็คือ "ธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด" นั่นเอง

บทบาทของเจ้าภาชีนายอากรอีกท่านหนึ่งที่น่าสนใจคือ พระเจริฎราชธน (เท่ง) ต้นตระกูล เลาหะ เศรษฐี ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก ชาวจีนอีกเกียนมาเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 4 ตามคำสั่งขานของญาติร่วมแซ่คือ พระยาพิสนท์สมบัติบริบูรณ์ (ยิ้ม ต้นตระกูล พิศลยบุตร) ระยะแรกมีอาชีพค้าขาย เมื่อสะสมทุนได้มากก็ขอประมูลเป็นเจ้าภาชีนายอากรหลายอย่าง ได้แก่ ภาชีอากรสุรามณฑลกรุงเทพ ภาชีน้ำอ้อย ภาชีน้ำตาลโตนด หลายตำบลในมณฑลกรุงเทพ และอากรรังนก¹ เมื่อมีกำไรจากการผูกขาดภาชีอากร ก็นำไปลงทุนในกิจการหลายอย่าง เช่น กิจการโรงสีข้าว การลงทุนด้านที่อยู่ และร้านค้า ในต่างประเทศ ฯลฯ² ซึ่งทายาทของท่านคือ พระยาโชฎิกราชเศรษฐีก็ได้ดำเนินกิจการสืบต่อไป

เจ้าภาชีนายอากรอีกท่านคือ พระอนุวัฒน์ราชนิมม (ต้นตระกูล เตชะวนิช) หรือจีนฮง หรือจีนยีกอฮง ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน เป็นนายอากรบ่อนเบี้ย หวยและฝิ่นคนสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งในมณฑลกรุงเทพและมณฑลอื่น ๆ ท่านเป็นผู้ที่ส่งเงินค่าอากรทั้งหลายให้แก่ทางการไทยเป็นจำนวนมาก และยังได้ขยายกิจการลงทุนหลายด้าน เช่น กิจการเรือเมล์จีนสยามซึ่งท่านมีหุ้นอยู่ 30,000 หุ้น เป็นเงิน 300,000 บาท³ และกิจการโรงรับจำนำ โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ค 22.1/18 ฎีกาของพระเจริฎราชธน (เท่ง). 2 ตุลาคม ร.ศ. 110.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. ย. 13.2/56 เรื่องมรดกพระเจริฎราชธน (เท่ง). 3 ตุลาคม ร.ศ. 115-13 เมษายน ร.ศ. 116.

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. บ.12/9 เจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล กราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องความเป็นไปของบริษัทเรือเมล์จีนสยาม. 11 ตุลาคม ร.ศ. 129.

จากประวัติของ เจ้าภานายอากรดังกล่าวนี้เป็นหลักฐานส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าภานายอากร ที่มีส่วนในการหารายได้ให้แก่รัฐเป็นจำนวนมาก และยังได้นำเงินมาไว้จากการจัดเก็บภาษีอากรไปลงทุนในกิจการค้าอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งเป็นการช่วยแสวงหารายได้ให้แก่รัฐในธุรกิจสาขาอื่น ๆ อีก

3.2 นายอาเภอจีน*

ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนที่มีบทบาทในการแสวงหารายได้ให้แก่ทางการไทยในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์อีกกลุ่มหนึ่งก็คือ พวกนายอาเภอจีน โดยดูแลเกี่ยวกับภาษีเฉพาะกลุ่มชาวจีนที่เรียกว่า "การผูกข้อมือจีน"

"การผูกข้อมือ" เป็นวิธีการเก็บภาษีจากชาวจีนที่อยู่นอกระบบไพร่ โดยรัฐต้องการผลประโยชน์ในรูปของเงินตราเป็นสำคัญมากกว่าจะมุ่งเกณฑ์แรงงาน ตามหลักฐานการผูกข้อมือเริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 โดยรัฐกำหนดให้ชาวจีนต้องมารายงานตัวต่อทางการ ซึ่งจะดำเนินการผูกข้อมือที่ข้อมือ 3 ปีต่อครั้ง ส่วนหลักเกณฑ์ที่ใช้กำหนดว่าชาวจีนคนใดเข้าข่ายต้องมาผูกข้อมือ นั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่บ้างก็ว่าใช้อายุเป็นเกณฑ์ คือชายจีนอายุ 17 หรือ 20 ปีขึ้นไป ต้องมาผูกข้อมือ บ้างก็ว่าน่าจะอาศัยส่วนสูง เช่นเดียวกับการเกณฑ์แรงงานไพร่ กล่าวคือ ชายจีนที่มีความสูงประมาณ 50 นิ้ว โดยวัดจากเท้าถึงไหล่จะต้องมาผูกข้อมือ¹ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 อัตราค่าผูกข้อมือจะเก็บในอัตราคนละ 4-8 บาท พร้อมทั้งเงินค่าธรรมเนียมอีกประมาณ 1 สลึง ส่วนชาวจีนที่ไม่มีเงินจ่ายค่าผูกข้อมือนั้นต้องทูลพยานโยธาให้แก่ทางการคนละ 1 เดือน ดังปรากฏหลักฐานดังนี้คือ

*ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 3.

¹ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์. ผูกข้อมือ : การจัดเก็บเงินค่าแรงแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีน

... แลจ้มีชื่อซึ้ง เข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภารอาศัยแผ่ดินอยู่ ณ
 กรุงเทพฯ แขวง หัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวง ตั้งบ้านเรือน
 โรงร้านอยู่เรือแพท่าเรือกลาน ไร่นา ค้าขายท้าวมาหากินมีทรัพย์
 สิ่งสิ้นเลี้ยงบุตรภรรยาอยู่เย็นเป็นสุขครบสามปี จึงได้ขอแรงมา
 ช่วยทหารครั้งหนึ่ง แล้วก็ให้เว้นไป หาได้กะเกณฑ์ใช้สอยราชการ
 สิ่งใดไม่ ๗ ปีชาวดจ้ตวาคนนี้ถึงกำหนดจะได้ขอแรงเงินมาช่วยทำ
 การคลเดือน ถ้าเงินไม่ได้มาทหารให้เรียกเอาเงินค่าแรงคลละ
 1 ตาลึง (4 บาท) จะได้เอาเงินมาจับจ่ายจ้างเงินก่อป้อมกำแพง
 ต่อไป จึงให้หมื่นกรมพระกลาโหม หมื่นคลังสินค้า ข้าหลวงถือตรา
 กับดวงตรานามเมืองดวงหนึ่ง ตรารูปดวงหนึ่งออกมาตีตราประจำ
 ครั้งข้อมือเงิน... ให้ข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการกำกับกันผูกปี
 ข้อมือเงินให้สิ้นเรียกเอาเงินค่าแรงกับเงินคลละ 1 ตาลึง ...¹

ส่วนการผูกปีเริ่มต้นจากรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ ส่งข้าหลวงผูกปีออกไปผูกปีตามหัวเมือง
 ต่าง ๆ ซึ่งกรมการเมืองจะเป็นผู้จัดทำบัญชีจำนวนชาวเงินในแต่ละเมือง แล้วหาชาวเงินเหล่านี้มา
 รายงานตัวและเสียภาษีให้แก่ข้าหลวง เมื่อเรียบริบร้อยแล้ว ข้าหลวงผูกปีจะรวบรวมเงินที่ได้จาก
 การผูกปี พร้อมทั้งบัญชีหางว่างที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับชาวเงินและครอบครัวมามอบให้กับรัฐบาล
 ที่กรุงเทพฯ²

นายอำเภอเงิน ซึ่งเป็นขุนนางไทยที่เป็นชาวเงินจะมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเก็บภาษีจาก
 "การผูกปี" โดยรับผิดชอบต่อเจ้าเมืองและกรมการเมืองในเรื่องการสำรวจและจัดทำบัญชีรายชื่อ
 ชาวเงินในท้องถิ่นที่ตนควบคุมดูแลว่ามีอยู่เท่าไร ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร รวมทั้ง
 นำชาวเงินเหล่านี้มาผูกปีข้อมือเมื่อถึงกำหนดเวลาผูกปี ดังปรากฏหลักฐานดังนี้คือ

¹ หมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 4. กท.2 สารตราว่าด้วยให้ข้าหลวง
 และผู้ว่าราชการเมืองผูกปีข้อมือเงินเรียกเงินค่าแรง จ.ศ.1214. หน้า 149-152.

² ศรัศกร ชูสวัสดิ์. เล่มเดิม. หน้า 52-116.

...ข้าจันทักผู้เป็นขุนนิคมประเทศ (นายอำเภอจีน เมืองนครสวรรค์
 ...ผู้วิจย) บังคับบัญชาว่ากล่าวจันทักเหล่าที่ตั้งบ้านเรือนอยู่
 ณ แขวงเมืองนครสวรรค์ นับเป็นพระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ ข้า
 พระพุทธเจ้าจะตั้งใจราชการฉลองพระเดชพระคุณโดย ชื่อสัตย์
 สุจริตต่อแผ่นดิน...ถ้าถึงกำหนดผูกปี จะบังคับให้จันทักเหล่า
 ผูกปีจันทักต่อข้าหลวงและเจ้าเมืองกรมการให้สิ้นเชิง ข้าฯ มิได้ผิด
 (ผลัด) เข้ากับจันทักเบียดเบียนเอาจันทักไว้แต่คนทั้งชั้นไยเลย ถ้าเงิน
 ผูกปีค้างอยู่กับตัวจันทัก ข้าจะเร่งคัดเอามาส่งให้แก่ข้าหลวงเจ้าเมือง
 และกรมการให้ครบ...¹

รายได้จากการผูกปีมีปรากฏหลักฐานแสดง เอกสารบัญชีเงินได้จากการผูกปีมาตั้งแต่สมัย
 รัชกาลที่ 3 แต่มาชัดเจนและสมบูรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 เรื่อยไปจนกระทั่งมีการยกเลิกการผูกปี
 ซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏานตารางดังนี้

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เล่มที่ 18. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1204. สารตรา
 เจ้าพระยาวงศาจันทรังษยราชนครสวรรค์ เรื่องตั้งจันทักเป็นขุนนิคมประเทศ นายอำเภอจีน.

ตาราง 6 แสดงรายได้จากการผูกปี้เทียบกับรายได้แผ่นดิน พ.ศ. 2435-2449

พ.ศ.	เงินได้ผูกปี้	เงินได้แผ่นดิน	คิดเป็นร้อยละ
2435	109,536	15,378,114	0.71
2437	342,703	17,334,469	1.98
2440	477,180	24,808,001	1.92
2443	785,387	35,611,306	2.21
2446	837,058	43,458,817	1.93
2449	896,399	57,014,805	1.57
รวม	3,448,263	193,604,512	1.78

ที่มา : ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์. เล่มเดิม. หน้า 142-144.

แม้ว่ารายได้จากการผูกปี้จะไม่มากนัก เป็นรายได้โดยประมาณจากหลักฐานที่ปรากฏและบางจังหวัดก็ส่งเงินเข้า ไม่ปรากฏหลักฐานในปีที่แสดงไว้ในตาราง แต่ก็ป็นรายได้ที่รัฐรับมาโดยไม่ได้ลงทุนอะไร และสามารถเอาเงินไปใช้ในกิจการสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศ จึงนับได้ว่านายอาเภอจีนซึ่งเป็นขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนก็มีบทบาทในการช่วยจัดเก็บภาษีอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

กล่าวโดยสรุปขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนไม่ว่าจะเป็นเงินนอกหรือคนไทยเชื้อสายจีน มีความเกี่ยวข้องกับต่อระบบเศรษฐกิจของไทย อันเนื่องมาจากการที่ทางการไทยยอมรับฐานะของชาวจีนในที่มิอิสระ อยู่นอกระบบไพร่ สามารถเลือกประกอบอาชีพที่ตนมีความถนัดและสามารถ ได้แก่ การเป็นพ่อค้า เจ้าพนักงานประจำเรือสำเภากลางและล่าม เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่ติดต่อกับการค้าที่

กับชนชั้นปกครองของไทย ชาวจีนเหล่านี้จึงเริ่มเข้าสู่ฐานะขุนนางไทยโดยทั่วไป อันเกี่ยวกับการค้าต่างประเทศในกรมท่าซ้าย

ในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวนขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนมีการเพิ่มจำนวนและกระจายในหน่วยงานต่าง ๆ ของระบอบราชการไทยเพิ่มขึ้น เนื่องจากความต้องการความคุ้มครองของชาวจีนและผลกำไรร่วมกันของชาวจีนกับชนชั้นปกครอง จึงทำให้ชาวจีนเข้าสู่ระบบราชการไทยระดับสูงขึ้นไปและจำนวนเพิ่มขึ้น ได้แก่ การเป็นเจ้าภาษีนายอากร ดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจให้แก่รัฐโดยตรงคือรายได้จากการผูกขาดการเก็บภาษีชนิดต่าง ๆ เช่น ภาษีฝิ่น อากรสุรา อากรบ่อนเบี้ย อากรหวย ฯลฯ รวมทั้งสินค้าผลผลิตทางเกษตรกรรมทั้งหลาย ซึ่งการผูกขาดภาษีเหล่านี้มีรายได้มาให้เป็นครึ่งหนึ่งของรายได้รัฐ และยังทำรายได้ให้แก่เงินเจ้าภาษีนายอากรผู้หนึ่งที่ผูกขาดการค้าสินค้าทาง เกษตรกรรมทั้งหลายในเขตที่ตนรับผิดชอบ จนกลายเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นนั้น อันที่สุจริตก็เข้าไปมีบทบาททางด้านขุนนางฝ่ายปกครองคือเป็นนายอำเภอจีน, ปลัดจีน หรือเจ้าเมือง (ในระบบเหมาเมือง)^{1*} ก็มี เพราะชาวจีนที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางไทยดูแลคนจีนที่เข้ามาประกอบอาชีพในเขตต่าง ๆ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับความเป็นผู้แทนในเขตชุมชนนั้น ๆ ซึ่งก็คือดูจากฐานะทาง เศรษฐกิจและสถานะทาง ศักดิ์สิทธิ์ทางการจึงจะคัดเลือกและแต่งตั้งให้เป็นกรมการเมืองที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนไม่ตามแห่งใดก็ตามแห่งหนึ่งนั่นเอง

¹ ฎาตา ประภาพันธุ์. ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเก่า ยุคต้น. 2524.

หน้า 206-207.

*ระบบเหมาเมืองหรือกินเมือง เป็นการปกครองหัวเมืองที่พระมหากษัตริย์มอบอำนาจให้เจ้าเมืองปกครองบ้านเมือง โดยไม่มีเงินเดือนให้ เจ้าเมืองจะเป็นผู้เก็บผลประโยชน์แทบทุกอย่าง รวมทั้งผูกขาดภาษีอากรบางประเภทและคุมการค้าสินค้าเข้า-ออกด้วย เช่น เจ้าเมืองสงขลา เจ้าเมืองระนอง เป็นต้น.

นอกจากนี้การที่ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเหล่านี้ได้เข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยหลายประการทั้งผลดีและผลเสียดังนี้ คือ

1. รัฐบาลไทยมีรายได้ที่แน่นอนและจำนวนมาก โดยไม่ต้องลงทุนใด เนื่องจากขุนนางไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้ผูกขาดการค้า เป็นเจ้าพนักงานประจำเรือสำเภาหลวง เป็นตัวแทนการค้า และเก็บภาษีให้รัฐบาล ดังปรากฏว่า ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีรายได้จากการเก็บภาษีประมาณ 25 ล้านบาท¹ รายได้จากกวาดค้าต่างประเทศของไทยที่ได้เปรียบดุลการค้าอยู่ประมาณ 1,254,000 บาท² และยังมีรายได้จากการผูกข้อมือเงินอีก รายได้ดังกล่าวนี้ทางการไทยได้นำไปใช้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจการทะนุบำรุงประเทศ และการป้องกันประเทศ เช่น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เงินผูกข้อมือเงิน 24 ชั่ง 5 ตาล 1 บาท ใช้ในการตั้งโรงทอผ้าตาล³ หรือการใช้เงินรายได้นี้ในการสงครามกับลาว (กบฏเจ้าอนุวงศ์) หรือกับญวน (อั้งนัมสยามยุทธ)⁴ ฯลฯ

2. ชนชั้นปกครองมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการที่ให้ความคุ้มครองต่อขุนนางไทยเชื้อสายจีน เพราะในการขอประมูลเป็นเจ้าภาษีนายอากรนั้น ขุนนางไทยเชื้อสายจีน ซึ่งต้องฝากตัวให้ใกล้ชิดเจ้านายเพื่อขอความคุ้มครองและรับเป็นนายประกันการเป็นเจ้าภาษีนายอากรของตน หรือรับช่วงต่อกรเป็นเจ้าภาษีนายอากรจากชนชั้นปกครองที่ประมูลมาได้ ดังนั้นเมื่อมีรายได้จากการประมูลก็ต้องเสนอเงินขึ้นต่อเจ้านายที่ตนรับการอนุเคราะห์อยู่ ดังจะเห็นจากพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

¹สังฆราชบาลเลอแก้วช. เล่มเดิม. หน้า 294.

²D.E. Malloch. *op.cit.* p. 51.

³หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 19. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1201. บัญชีชำระเงินภาษีโรงน้ำตาลทรายพระยาวิเศษ, ขุนศรีบริบูรณ์.

⁴วอลเตอร์ เอฟ เวลลา. เล่มเดิม. หน้า 33-34.

...เจ้าปลัดกรมสรรพากรก็ยกเงินหลวงไปใช้สอยทำขุนาย
 สลายลง เสียมาก...พระ เจ้าแผ่นดินแต่ก่อนจนบัดนี้จึงคิดแยกย้าย
 ตัวเจ้าจำนวนให้มากออกไปตามกรมนั้น ๆ...ให้ไปขึ้นวังหน้าบ้าง
 วังหลังบ้าง เจ้านายต่างกรมที่แข็งแรงในราชการ...จึงมีธรรมเนียม
 เปิดให้เจ้าภาษีนายอากรผูกประมูลอากร เมื่อ เป็นญาติกาเป็นข้า
 ชอบก่อนเจ้าใดนายใดจะ ขอถวายเจ้านายนั้นก็ได้...¹

นอกจากนี้ขุนนางไทย ใช้สายเงินเหล่านี้ยังช่วยสนับสนุนปกครองในการ เป็นพ่อค้าคนกลาง
 ในการดำเนินการค้าขายให้แก่ชนชั้นปกครองด้วย

3. ทำให้สภาพเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจโลก ซึ่งเกิด
 การเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการส่งออก มีการนำระบบเงินตรา
 มาหมุนเวียนใช้ในหมู่ราษฎรมากขึ้น เป็นการกระตุ้นให้ราษฎรเร่งผลิตสินค้าเกษตรกรรมให้เพิ่ม
 มากขึ้น เพราะมีราคาดี ดังปรากฏในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 ว่า

...ณ มรสุม บีเกาะ เอกศกนี้ ให้ต่อเรือสำเภากลางขึ้นใหม่หลายลำ
 ต้องการสินค้าสำหรับจะบรรทุกสำเภาก็เป็นอันมาก และสินค้า ณ
 กรุงเทพพระมหานคร จัดซื้อหาพอสำเภาก็ไม่ พระไชยยานอกราชการ
 กราบทูลว่า ราษฎรไทยจีน บ้านดอนสัก บ้านกระแตะ แขวงเมืองนคร
 ทาพรักไทย ได้ปีละสี่สิบห้าหมื่น ให้พระยานครเอาเงินบ่อนเบี้ย
 เต่าสุรา จัดซื้อผลพริกไทยซึ่งราษฎรทำเป็นหลวงตามราคาพริกไทย
 จัดซื้อ ณ เมืองจันทบูรณ์ หาละสองตำลึงไว้ให้สิ้นเชิงส่งเข้าไป

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 138. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1226. จดหมายเหตุหลวงนายเดช เรื่องเสด็จเมืองกาญจนบุรี.

๗ กรุงเทพมหานคร แต่ในเดิมน้ำ เดือนหก ปีมะโรง รัชกาลที่ ๓

มรสุมสาเหาโดยเร็ว...¹

หรือการที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชโองบายสั่งเสริม การผลิตสินค้าออกซึ่งเป็นที่
ต้องการในตลาดโลก เช่น การปลูกอ้อยและผลิตน้ำตาลทราย ดังปรากฏในตราตั้งเจ้าเมือง
นครไชยศรี ความตอนหนึ่งว่า

...อนึ่ง เมืองนครไชยศรีเป็นที่ราษฎรปลูกค้าพานิชเข้ามาหาภิณฑา
เรือสวนไร่อ้อย ตั้งโรงทำน้ำตาลทราย เป็นที่เกิดพระราชทรัพย์
ของหลวง ค้ายน้ำตาลทราย เป็นต้น สินค้าจำหน่ายขายลงสลบ
กันั้น ทุกวันนี้นายสลบกันั้นเข้ามาค้าขาย ณ กรุงเทพฯ มากกว่า
แต่ก่อน น้ำตาลทรายหาใครจะพอบรรทุกกันั้นไม่...ให้พระยานคร
ไชยศรีคิดอ่านจัดแจงให้จีน ลาว เขมร ราษฎรทำไร่ปลูกอ้อยให้เต็ม
ภูมิจานมากขึ้นกว่าแต่ก่อน...ส่วยอ้อยมีบริบูรณ์แล้ว ให้คิดอ่าน
ชักชวนราษฎรไทย จีน ตั้งโรงทำน้ำตาลทรายให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน...²

4. ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสในการลงทุนทางด้านธุรกิจการค้าและการดำเนิน
การทางเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ขณะที่คนจีนมีโอกาส
สะสมทุนเพราะไม่ติดกับระบบไพร่ สามารถเดินทางได้ทั่วราชอาณาจักร จึงประกอบอาชีพค้าขาย³
แต่คนไทยติดกับระบบไพร่ ต้องถูกเกณฑ์แรงงานเพื่อรับใช้ทางการไทย และไม่สามารถเดินทาง

¹หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 138. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. จ.ศ. 1181. ถึงพระยา
ศรีธรรมมาศกราช ให้เอาเงินอากรบ่อนเบี้ยและอากรสุราซื้อพริกไทยราษฎรบ้านอนล็ก บ้านกระแคะ
แขวงเมืองนคร ถามราคาตลาดเมืองจันทบุรีส่งเข้าไปกรุงเทพฯ ให้สิ้นเชิง.

²หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 20. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1205. ตราตั้ง
เจ้าเมืองนครไชยศรี.

³ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์สมัย พ.ศ. 2325-2453 ด้านเศรษฐกิจ. 2522.

ย้ายถิ่นฐานได้สะดวกตามความพอใจจึงต้องติดกับที่ดิน ยึดอาชีพเกษตรกรรมตามความเหมาะสม
 ดังนั้นเมื่อระบบเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 3 เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเงินตราหรือแบบการค้า
 รัฐจึงต้องแสวงหารายได้เพิ่มขึ้นโดยใช้ระบบเจ้าภาษีนายอากร ทำให้ผู้มีทุนซึ่งส่วนใหญ่ก็คือพ่อค้า
 จีนและชนชั้นปกครองของไทยสามารถขอยืมเป็นเจ้าภาษีนายอากรและได้รับผลประโยชน์จาก
 หน้าที่ราชการทำให้มีทุนทรัพย์เพิ่มขึ้น แต่คนไทยโดยทั่วไปไม่มีโอกาสขอยืมเป็นเจ้าภาษีนาย
 อากรได้เพราะไม่มีทุน เมื่อเวลาผ่านไปขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะเจ้าภาษีนายอากรก็เข้ามา
 มีบทบาทและอิทธิพลทางเศรษฐกิจของไทยโดยทั่วไป และขุนนางไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้จะร่วมมือ
 กับเจ้านายและขุนนางไทยในการประกอบธุรกิจการลงทุนเพื่อการค้าทั้งภายในและภายนอก
 ราชอาณาจักรอย่างกว้างขวางภายหลังสนธิสัญญาบาวริง โดยอาศัยทุนที่สะสมมาในระยะแรก ๆ
 ที่เข้ามาทำมาหากินอยู่ในประเทศไทย ทำให้ขยายอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจครอบคลุมอยู่เกือบ
 ทั่วไปในสังคมไทย แต่คนไทยกว่าจะพ้นจากระบบไพร่ก็คือสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งในระยะแรกสนใจ

5. ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนนี้ทำให้เกิดผลเสียหายต่อสภาพเศรษฐกิจของราชการไทย
 กล่าวคือ จีนเจ้าภาษีนายอากรที่เป็นขุนนางไทยเมื่อได้รับสิทธิพิเศษหลายประการจากทางการไทย
 ก็อาจจะทำการขูดรีดราษฎรหลายประการ โดยที่รัฐบาลไม่มีมาตรการที่จะป้องกันราษฎรจากการ
 ขูดรีดนี้ เช่น จีนเจ้าภาษีนายอากรสามารถกำหนดผลผลิตของเกษตรกรได้ตามอำเภอใจ โดย
 จะกดราคาซื้อให้ต่ำและนำมาจำหน่ายในราคาสูง อีกทั้งเก็บภาษีผลผลิตทั้งหลายของราษฎรในอัตรา
 ความความพึงพอใจของขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน โดยที่ราษฎรไม่มีโอกาสร้องอุทธรณ์ต่อรัฐบาลได้
 เพราะสภาพสังคมในสมัยนั้นไม่ให้ความสะดวกแก่ราษฎรไทยในการฟ้องร้องเรื่องราวที่เดือดร้อน
 เท่าที่ควร

1 นครงค์ พ่วงพิศ. "เบื้องหลังการปรับปรุงการหารายได้ในแผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ,"

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 11 (1) : 80-82 ; มกราคม - กุมภาพันธ์ 2524.

6. ขุนนางไทยที่เป็นจีนเจ้าภาษีนายอากรบางรายจะชักลวิธีต่าง ๆ โกงรัฐบาล เช่น นำเงินภาษีไปใช้จ่ายส่วนตัว คิดค้ำเงินภาษีหลายปี มีกาไรไม่บอกให้รัฐบาลทราบ ยักยอกเงินโดยบอกว่าเก็บได้น้อย¹ บางคนเอาเงินภาษีอากรหนีไป พกติดการณ์ต่าง ๆ นี้แสดงให้เห็นว่าเจ้าภาษีไม่ได้เกรงกลัวรัฐบาล เพราะรัฐบาลไม่มีมาตรการอะไรที่เด็ดขาดกับเจ้าภาษีทุจริตเหล่านี้ นอกจากถอดออกจากตำแหน่งให้ผู้อื่นมาประมูลแทน หรือให้ผู้รับประกันชดใช้เงินแทนดังกรณีเงินหกจวน² ผู้ประกันชดใช้เงินแทนเงินโชร้นายอากรบ่อนเบี้ยเมืองชลบุรี ซึ่งค้ำเงินอากรรัฐบาล พกติดการณ์โกงรัฐบาลของบรรดาเจ้าภาษีนี้เป็นเหตุให้รายได้ของรัฐบาลลดน้อยลงไปกว่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

...เงินจำนวนขึ้นพระคลังต้องลดหย่อนเพราะพวกจีนประมูลเงิน
เกินกว่าที่จะเก็บได้ เพื่อจะเอาเงินไปใช้จ่ายตน เพราะถือว่าไม่
ต้องเสียดอกเบี้ยและไม่ต้องส่งเงินคืนตามที่ว่า จึงได้ลดเงินลงพอ
แต่เต็มภูมิ... เมื่อเป็นดังนี้เงินที่ได้มาชำระราชการก็ลดลงทุก ๆ ปี...³

จะเห็นได้ว่า บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อระบบเศรษฐกิจไทยนั้นผลมาสู่คนทุกระดับในสังคมไทย คือ พระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง และราษฎรไทย และผลกระทบที่ส่งผลดีแก่ขุนนางไทยเชื้อสายจีนก็คือ การได้รับการยกย่องให้อยู่ในฐานะของชนชั้นปกครองของไทย เช่น กันและมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 48. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1207. ราชหนังสือพระยามหาอำมาตย์ ถึงเมืองนครสวรรค์ เรื่องตั้งเงินมูลเป็นที่ขุนนิคมประเทศ.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 135. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1227. หนังสือเจ้าพระยาวังษ์มหาโกษาธิบดีถึงพระยาชลบุรานุรักษ์.

³ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระธรรมเทศนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2506. หน้า 42.

บทที่ 3

บทบาทของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในด้านการเมืองการปกครองของไทย

สมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานว่า มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ดังนี้

สมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2368) มีชาวจีนอยู่ประมาณ 230,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 4,750,000 คน

สมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2403) มีชาวจีนอยู่ประมาณ 337,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 5,450,000 คน

สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2433) มีชาวจีนอยู่ประมาณ 497,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 6,670,000 คน¹

ชาวจีนเหล่านี้กระจายไปตั้งหลักแหล่งอยู่ตามที่ต่าง ๆ ได้แก่ กรุงเทพฯ เมืองต่าง ๆ บนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำบางปะกง หัวเมืองชายทะเลตะวันออก หัวเมืองแถบลุ่มแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และภาคใต้ โดยคำนึงถึงความสะดวกในการประกอบอาชีพ ชาวจีนเหล่านี้มีการประกอบอาชีพหลากหลาย ได้แก่ กรรมกร พ่อค้า ช่างฝีมือ เจ้าภีษะนายอากร ช่างต่อเรือ เจ้าพนักงานประจําเรือสำเภาหลวง² เป็นต้น

การที่มีชาวจีนจำนวนมากมาอยู่รวมกันเป็นชุมชน เพื่อคอยช่วยเหลือกันและกัน ทางประเทศไทยจึงพยายามดูแลให้ชาวจีนเหล่านี้มีความสุข ปลอดภัยและมีฐานะสวัสดิภาพของตน และเพื่อ

¹ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. 2529. หน้า 79.

²แหล่งเดิม. หน้า 84-88.

ควบคุมมิให้ชาวจีนเหล่านี้ก่อความวุ่นวายขึ้นในสังคมไทยได้" ดังจะเห็นว่าในตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ทางราชการก็ได้แต่งตั้งคนจีนที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพนับถือของชาวจีนทั่วไป ให้ดำรงตำแหน่ง "พระยาโชฎิกกราช เศรษฐ์" เป็นเจ้ากรมทำชาวยมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลการค้าระหว่างไทยกับจีนและหัวเมืองทางฝั่งตะวันออก รวมทั้งควบคุมดูแลชาวจีนในสังคมไทยให้อยู่อย่างสงบเรียบร้อย มีศักดิ์มา 1,400 ไร่¹ และตำแหน่ง "ขุนทองลือ ขุนทองสมุทร จินลำนายอาเภอ" มีศักดิ์มา 600 ไร่² แต่ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับขอบข่ายอำนาจและหน้าที่ของขุนนางตำแหน่งนี้ สันนิษฐานว่าเป็นขุนนางที่สังกัดกรมทำชาวย มีหน้าที่ช่วยเหลือพระยาโชฎิกกราช เศรษฐ์ในการควบคุมดูแลชาวจีนและคงเป็นตำแหน่งที่มีเฉพาะในราชธานีเท่านั้น ไม่ได้กระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ³ ทั้งตำแหน่งพระยาโชฎิกกราช เศรษฐ์และ จินลำนายอาเภอ เป็นตำแหน่งราชการที่ทางราชการไทยแต่งตั้งชาวจีนให้เป็นขุนนางไทยเพื่อให้มีหน้าที่รับผิดชอบทั้งด้านการค้าต่างประเทศ รวมทั้งด้านการปกครองดูแลชุมชนชาวจีนเฉพาะในราชธานีเท่านั้น โดยขึ้นตรงต่อกรมพระคลัง

แต่จากสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา จำนวนชาวจีนในสังคมไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้น และกระจายไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายเมือง วิธีการดูแลและควบคุมชาวจีนโดยผ่านกรมทำชาวยไม่เพียงพอ ทางราชการจึงได้ปรับปรุงเพิ่มวิธีการดูแลและควบคุมชาวจีนให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยการเพิ่มตำแหน่งผู้ปกครองชาวจีนอีกหลายตำแหน่งในระบบราชการของไทย เพื่อช่วยทางราชการในการดูแลและควบคุมชาวจีนที่กระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทั้งราชอาณาจักรไทย* ตำแหน่งขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเหล่านี้ ได้แก่ ฝ่ายอาเภอจีน จางวางจีน เป็นต้น

¹กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 233.

²แหล่งเดิม.

³ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนปฏิบัติการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435)," เอเชียปริทัศน์. 9(3) : 69 ; กันยายน-ธันวาคม 2531.

*ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกรปกครองชาวจีนเท่านั้น

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองของไทย

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองของไทยในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีดังนี้คือ

1. พระบรมราชโบายของพระมหากษัตริย์

ในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชดำริจัดการดูแลชาวจีนทั้งหลายที่อยู่ในประเทศไทยให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยมีหัวหน้าที่เป็นคนจีนเองดูแล ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาชี้แนะตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ดังปรากฏในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับปัจฉิม จุลศักราช 1236 ตอนหนึ่ง ดังนี้

"...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่าให้ปรึกษาพระบรมวงศานุวงศ์ และท่านเสนาบดีว่า จีนบรรดาที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารนั้น ฉันทจะให้มีมีความสุขสบาย (เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์...ผู้วิจัย) จึงได้นำกระแสรับสั่งปรึกษาพระบรมวงศานุวงศ์แลท่านเสนาบดี เห็นพร้อมกันว่าจีนทั้งหลายที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทามาหากินในพระราชอาณาจักรแผ่นดินสยามนี้มากกว่ามากไม่มีที่พึงเหมือนชาวประเทศอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในร่มธงกงสุล พวกจีนเหล่านี้แต่กาลก่อนมีก้อยความขึ้นก็ต้องไปฟ้องร้องโรงศาลเหมือนอย่างไทยตัวก็ไม่รู้จักอย่างธรรมเนียมกฎหมายบ้านเมืองไทยว่ากระไรก็ต้องเตร็ดเตร่ไปหาท่านผู้มีอำนาจบรรดาคักัดมาให้ช่วยธุระของตัว คิดดูน่าสงสารนัก กาลนี้ก็เป็นแผ่นดินใหม่ (รัชกาลที่ 5...ผู้วิจัย) ควรจะจัดแจงให้มีผู้รับธุระของพวกจีนทั้งหลายให้ได้ความสุขขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองให้มีผู้รับธุระเหมือนกันได้ขึ้นข้อความขึ้นกราบบังคมทูลฯ ทรงเห็นด้วย จึงให้มีหมายประกาศแก่บรรดาพวกจีนซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารทามาหากินในพระราชอาณาเขตให้รู้ทั่วกันว่า ถ้าจีนต่อจีนมีคดีเกี่ยวข้องต่อกัน ให้ไปฟ้อง

เรื่องที่พระยาโชฎิกกราช เศรษฐี เจ้ากรมท่าซ้าย หลวงพิพิธภัณฑ
 ผู้ช่วยราชการกรมท่าซ้ายกับหลวงพิชัยวารี (ทางการไทย...ผู้วิจัย)
 จะให้พระยาโชฎิกฯ มีอำนาจตั้งเงินเป็นตราการขึ้นอีกหลายนาย
 จะได้ชำระตัดสินตามธรรมเนียมเงินให้แล้วแก่กัน..."¹

2. ปัญหาการปกครองชาวจีนในสังคมไทย มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การให้ความดูแล และคุ้มครองแก่ชาวจีนในสังคมไทย โดยในสมัยรัตนโกสินทร์
 ตอนต้น ชาวจีนมิได้อาศัยอยู่เฉพาะกรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียว แต่กระจายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหัว
 เมืองต่าง ๆ เช่น ทางใต้ ชายฝั่งตะวันออก เป็นต้น ชาวจีนบางส่วนก็คงเผชิญกับความเดือดร้อน
 เช่นเดียวกับคนไทย คือถูกขุนนางท้องถิ่นข่มเหง ซึ่งรัฐบาลกลางเองก็ไม่สามารถควบคุมดูแลการ
 ปกครองในหัวเมืองได้ทั่วถึง เพราะระยะไกล การคมนาคมลำบาก และกลไกการปกครองของรัฐบาล
 เองก็ค่อนข้างหือสระแก่ขุนนางท้องถิ่นปกครองหัวเมืองของตน สำหรับคนไทยยังพอจะบรรเทา
 ความเดือดร้อนของการถูกขุนนางท้องถิ่นกดขี่ได้ โดยอาศัยระบอบอุปถัมภ์และการควบคุมกำลังคนใน
 ระบบไพร่ โดยให้มูลนายช่วยฟ้องร้องทุกข์หรือช่วยมาแจ้งให้ทางการทราบ² ส่วนชาวจีนซึ่งอยู่นอก
 ระบบไพร่ ไม่มีมูลนายคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ ชาวจีนบางคนอาจจะฝากตัวขอความคุ้มครอง
 จากขุนนางที่มีอำนาจในท้องถิ่นนั้นได้ แต่ชาวจีนที่เหลือจำนวนมากไม่มีที่พึ่งและบางครั้งอาจต้อง
 ไปพึ่งสมาคมลับฮั้งฮี้³ ซึ่งเป็นชาวจีนด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนัก
 ถึงปัญหาเหล่านี้ จึงทรงแต่งตั้งตำแหน่งขุนนางไทยที่เป็นคนจีนเพิ่มขึ้น เช่น ตำแหน่งนายอำเภอจีน
 1 ให้กระจายตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีชาวจีนไปตั้งหลักแหล่งอยู่กันมาก เพื่อให้ชาวจีนมีความรู้สึก

¹ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 1. เลขที่ 248. จ.ศ. 1236. หน้า 299-300.

²ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์. สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ : พ.ศ. 2325-2416.

แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และพรณี สรุงบุญมี. 2518. หน้า 38-43 และ
 164-173.

³ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. สมาคมลับฮั้งฮี้ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453. 2524.

ปลอดภัยว่าพวกตนก็มีหัวหน้าที่เป็นคนจีน เหมือนพวกตนคอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือในยามที่เดือดร้อน ขณะเดียวกันทางการไทยก็จะได้คนที่ช่วยทางการไทยดูแลควบคุมชาวจีนมิให้ประพฤติผิดกฎหมายด้วย โดยท้าวฮี้รายชื่อชาวจีนที่อยู่ในเขตที่ตนรับผิดชอบว่ามีจำนวนเท่าไร ตั้งบ้านเรือนที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร และนำชาวจีนเหล่านี้มาผูกข้อข้อมือเมื่อถึงกำหนดเวลาผูกข้อ

นอกจากการแต่งตั้งนายอำเภอจีนแล้ว ในเวลาต่อมาก็มีการแต่งตั้งขุนนางไทยเชื้อสายจีนหรือขุนนางไทยที่เป็นจีนนอกานตำแหน่งอื่น ๆ ได้แก่ จางวางจีน ปลัดจีน กงสุลจีนในบังคับสยาม ฯลฯ เพื่อช่วยให้การปกครองชาวจีนสงบเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและเที่ยงธรรมยิ่งขึ้น

2.2 การควบคุมชาวจีนมิให้ก่อความวุ่นวายในสังคมไทย โดยที่ชาวจีนที่อพยพ

เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจำนวนมาก แบ่งเป็นหลายกลุ่มตามภาษาพูดท้องถิ่น เช่น จีนฮกเกี้ยน จีนกวางตุ้ง จีนแต้จิ๋ว และจีนไหหลำ เป็นต้น และมีการประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย จึงย่อมมีทั้งคนดีและคนเลวปะปนกัน ในบางครั้งชาวจีนบางกลุ่มได้ก่อความยุ่งยากวุ่นวายในสังคมไทย ซึ่งมีทั้งการขัดแย้งระหว่างชาวจีนด้วยกัน เช่น เมื่อ พ.ศ. 2367 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ พวกจีน 2 พวกที่อาศัยอยู่ที่บ้านบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี คือ พวกอั้งยี่ แต่จิ๋วและฮกเกี้ยนยกพวกตีกัน สาเหตุของการวิวาทก็คือพวกจีนแต้จิ๋วและฮกเกี้ยนมาคู้ว่าในงานตั้งกระเจาดประจามี ชาวจีนสองกลุ่มนี้ไม่ค่อยถูกกันอยู่แล้ว จึงเกิดวิวาทกันขึ้นในระหว่างการคู้ว่า เจ้าหน้าที่บ้านเมืองได้เข้ามาห้ามปราม ทั้งสองฝ่ายจึงเลิกกรากันไป แต่พวกอั้งยี่แต่จิ๋วยังแค้นพวกฮกเกี้ยนอยู่ จึงช่วงผู้เป็นหลจู้ โรงทาน้ำมันถั่ว ซึ่งเป็นตัวเอี้ย (นายใหญ่) จีนเกาเป็นยี่เอี้ย (รองหัวหน้า) คบคิดกับพระยาปลัด (จีน) ชักชวนสมัครพรรคพวกจีนแต้จิ๋ว ประมาณ 700-800 คน ยกเข้าโจมตีบ้านพระยาสุนทรเสรษฐี ซึ่งเป็นหัวหน้าพวกจีนฮกเกี้ยน พระยาจันทบุรี เมื่อทราบข่าวการวิวาทของจีน 2 พวกนี้ ก็รีบสั่งคณะกรรมการเมืองให้คุมไพร่พลออกไปปราบปรามจนสำเร็จ สามารถจับหัวหน้าของพวกอั้งยี่แต่จิ๋วได้และส่งเข้ามารับโทษที่กรุงเทพฯ หัวหน้า

¹ หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 18. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1204. ราชสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยานครสวรรค์เรื่องตั้งจีนยกเป็นขุนนิคมประเทศ นายอำเภอจีน.

ทั้งสองของพวกจีนแต่เจ้าภูกลงโทษให้จำคุกตลอดชีวิต ส่วนพระยาปลัด (จัน) ถูกส่งตัวไปเป็นตะพุ่น
หน้าข้าง¹

เหตุการณ์ครั้งนี้แม้ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาทสู้รบกันเองระหว่างชาวจีนกันเอง ไม่ได้มี
จุดมุ่งหมายที่จะทำร้ายผู้อื่น แต่ก็สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวไทยที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ด้วย
เกรงว่าจะได้รับผลกระทบกระเทือนไปด้วย

หรือการที่ชาวจีนโดนพวกขุนนางไทยกลั่นแกล้งจนทนไม่ได้ จึงทำการแก้แค้นเพื่อตอบแทน
เช่น พ.ศ. 2391 พวกอั้งยี่ที่เมืองฉะเชิงเทรา ก่อความวุ่นวายขึ้นเพื่อต่อต้านการกดขี่ข่มเหงของ
พระวิเศษภายยและพวกห้อง กล่าวคือ จีนสินทอง เอาง้าวไปช่วยงานศพเงินที่สามีมองอันแดง
ล้มจีนและ เกิดวิวาทกับนายลอย บุตรของแขวงจีน และพรรคพวก เนื่องจากพวกแขวงจีนไม่ยอมให้
พวกจีนกลุ่มนี้เข้ามาสะพานจนเกิดการชกต่อยทะเลาะวิวาทกันขึ้น บังเอิญหลวงยกกระบัตร มาร่วมใน
งานศพนี้ จึงได้ห้ามปรามการวิวาทนั้นจนสงบลง

ต่อมาแขวงจีนไปฟ้องพระวิเศษภายย เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา กล่าวหาว่าจีนสินทองและ
พรรคพวก 190 คน เป็นพวกตัวเฮี้ยทำร้ายพวกแขวงจีน พระวิเศษภายยจึงให้หลวงยกกระบัตร
เป็นกรรมการชำระ หลวงยกกระบัตรจับตัวจีนฮก หลานจีนสินทองและชาวจีนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ร่วม
การวิวาทครั้งนี้มาหลายคน นำมาจากรวนไว้ที่บ้านพระวิเศษภายย จีนสินทองจ่ายเงินให้หลวง
ยกกระบัตร 4 ชั่ง² เพื่อก่อนซื้อพวกตน จีนที่ถูกจับครั้งนี้ ใครมีเงินให้กรรมการจะได้รับการ
ปล่อยตัวเป็นอิสระ ใครที่ไม่มีเงินให้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ทำความผิด จะถูกจากรวนไว้งานหนักที่บ้าน

¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. 2504.

หน้า 10-12.

² หอสมุดแห่งชาติ. เล่มที่ 155. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1210. สำนัก
คำให้การจีนระบุว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิงเทรากรำเรียบ.

เลขที่ 155/ก. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1210 คำให้การจีนระบุว่าด้วยเรื่อง
อั้งยี่เมืองฉะเชิงเทรากรำเรียบ.

พระวิเศษฤาษย์ไม่มีกำหนด เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ชาวจีนผูกใจโกรธพระยาวิเศษฤาษย์และกรมการ และคิดการแก้แค้นตลอดมา

ที่สุดจีนสินทองสามารถชักชวนพวกจีนแต่จิว ชกเกี้ยน และ และไหล่า ให้เข้าเป็นสมัครพรรคพวกได้มากมายบุกโจมตีโรงเฝ้าตาลของหลงจู้ยี้และให้ฆ่าพี่ชายของหลงจู้ยี้ คือ จินฮ้อผู้เป็นขุนกาจัดเงินพาลเสีย และเข้าตีเมืองละ เซิง เทรา¹

ขณะที่พวกอึ้งย้งเข้าโจมตีเมืองละ เซิง เทรานั้น พระวิเศษฤาษย์และกรมการผู้ใหญ่นายราชการที่เมืองกระบิล เหลือแต่กรมการผู้น้อยอยู่รักษาเมือง กรมการเหล่านี้ สู้รบแพ้พวกอึ้งย้ง จึงทิ้งเมืองหนีไป พวกอึ้งย้งจึงเข้ายึดเมืองได้อย่างง่ายดาย² เมื่อยึดเมืองได้แล้ว พวกอึ้งย้งได้เอาไฟเผาบ้านของหลวงยกกระบัตร์ บ้านกรมการ และบ้านเรือนของราษฎร และคิดกำริบจะไปตีเมืองชลบุรีต่อไปเพื่อใช้เป็นหนทางหนีออกทะเล ถ้ากองทัพอ้ายไทยไปปราบ ส่วนพระวิเศษฤาษย์ถูกพวกอึ้งย้งฆ่าตายไปในระหว่างการสู้รบที่บางคล้า³

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 155. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1210. สำนักการพิมพ์การพิมพ์ว่าด้วยเรื่องอึ้งย้งเทียวละ เซิง เทรากำริบ.

เลขที่ 155/ก. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1210. สำนักการพิมพ์ว่าด้วยเรื่องอึ้งย้งเมืองละ เซิง เทรากำริบ.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 21. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1210. สารตราตั้งขุนเทพกัณฑ์เป็นที่พระวิเศษฤาษย์ เจ้าเมืองละ เซิง เทรา.

เลขที่ 155/ก. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1210. สำนักการพิมพ์ว่าด้วยเรื่องอึ้งย้งเมืองละ เซิง เทรากำริบ.

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยางกูร. "อึ้งย้ง," ใน นิทานโบราณคดี. 2511. หน้า 264-265.

การปราบปรามกบฏในครั้งนี้ เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ยกกองทัพไปทางเรือ มีกองทัพเจ้าพระยาบดินทร์เดชาซึ่ง เพิ่งกลับจากเขมรมาช่วยตีกระหนาบและโจมตีไวยวรนาค (ช่วง บุนนาค) เกณฑ์กองทัพลาวจากพันธมิตรมาช่วยปราบทางบก มีราษฎรไทยทั้งภิกษุและคฤหัสถ์ช่วยต่อสู้กับพวกจีนในครั้งนี้ด้วยการจุดไฟเผาโรงน้ำตาล จนพวกจีนยอมแพ้ จับหัวหน้าพวกจีนมาชำระใน กรุงเทพฯ 1

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงแต่งตั้ง เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา คนใหม่จากขุนนางไทย เชื้อสายจีนในกรมท่าซ้าย คือ ขุนเทพภักดี 2 เนื่องจากเมืองฉะเชิงเทรา เป็นเมืองที่มีคนจีนอาศัยอยู่มาก เจ้าเมืองก็ควรจะเป็นคนจีนด้วยกัน จะได้เข้ากับพวกคนจีนได้ดี ความวุ่นวายต่าง ๆ จึงลดไป

จะเห็นว่าชาวจีนกลุ่มดังกล่าวนี้ก่อความวุ่นวายขึ้นก็เนื่องมาจากความแค้นใจ ที่ขุนนางไทยใช้นโยบายกดขี่เพื่อรีดไถเงินจากพวกตนและไม่ให้ความยุติธรรมแก่พวกตน

จากปัจจัยดังกล่าว ทางราชการไทยจึงได้แต่งตั้งหัวหน้าคนจีนหรือบุคคลที่ชาวจีนยอมรับนับถือ ให้เป็นขุนนางไทย เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับการปกครองคนจีนเพิ่มขึ้นหลายตำแหน่งในระบบราชการไทยและกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ที่มีชาวจีนไปตั้งหลักแหล่งอยู่ เพิ่มจากเดิมที่มีเพียง "พระยาโชฎึกราชเศรษฐี" และ "จีนลำนำนายอาเภอ" ที่ดูแลชาวจีนเฉพาะในราชธานีเท่านั้น

2. บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะชนชั้นปกครองของไทยในหมู่ชาวจีนในประเทศไทย

ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทางราชการไทยได้แต่งตั้ง ขุนนางไทยเชื้อสายจีน เพิ่มขึ้นหลายตำแหน่ง เพื่อดูแลชาวจีนทั้งหลายที่มีความสงบสุขและไม่ให้เกิดความวุ่นวายในสังคมไทย ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนจึงกลายเป็นชนชั้นปกครองของไทย ดังปรากฏรายละเอียดดังนี้

1 หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 21. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1210. สารตราตั้ง ขุนเทพภักดีเป็นที่พระวิเศษฤาไชย เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา.

2.1 นายอำเภอจีน เป็นตำแหน่งที่มีมาแต่สมัยอยุธยา แต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น พระองค์ทรงปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอจีนและให้กระจายไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีชาวจีนไปตั้งหลักแหล่งอยู่ เพื่อช่วยดูแลและควบคุมชาวจีนให้อยู่กันอย่างสงบเรียบร้อย ไม่ก่อปัญหาว่าวายนสังคมไทย และประกอบอาชีพของพวกตนอย่างสุจริตชน เพื่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจทั้งต่อตนเองและประเทศไทย

ตำแหน่งนายอำเภอจีนมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของชาวจีนในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ พิจารณาประเมิน ประเมินคดีความวิวาทเล็ก ๆ น้อย ๆ ในหมู่คนจีน หรือที่สำนวนของทางราชการใช้ว่า "กล่าวเกลี้ยกล่อมเป็นความดีแก่ให้แล้วกัน" แต่ถ้าเป็นคดีความแพ่ง ความอาญาจะต้องส่งตัวโจทก์จำเลยไปให้เจ้าเมืองและกรมการพิจารณาตัดสิน ในกรณีที่ชาวจีนมีคดีความกับกลุ่มชนอื่น ๆ นั้น ถ้าชาวจีนเป็นโจทก์ก็ให้นายอำเภอจีนช่วยฟ้องร้องให้ แต่ถ้าชาวจีนเป็นจำเลย ก็ให้ควบคุมตัวนำมาส่งให้เจ้าเมืองกรมกษัตริย์และในทั้งสองกรณีนายอำเภอจีนจะต้องไปนั่งฟังการพิจารณาคดีด้วย

นอกจากหน้าที่ในด้านคดีความแล้ว นายอำเภอจีนยังต้องรับผิดชอบต่อเจ้าเมืองและกรมการในเรื่องการจัดทำบัญชีรายชื่อชาวจีนในท้องถิ่นที่ตนควบคุมดูแลว่ามีอยู่เท่าไร ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร รวมทั้งนำชาวจีนเหล่านี้มาผูกปี่ข้อมือเมื่อถึงกำหนดเวลาผูกปี่ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคอยดูแลว่ากล่าว ไม่ให้ชาวจีนประพฤติผิดกฎหมาย เช่น ไม่ให้ซื้อขายสิ่งของต้องห้าม ไม่ให้สมคบกันเป็นโจรผู้ร้าย หรือรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมลับ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปนายอำเภอจีน มีอำนาจหน้าที่ทั้งในด้านให้ความคุ้มครองช่วยเหลือและควบคุมดูแลชาวจีน!

1 ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435)," เอเชียปริทัศน์. 9 (3) : 69 ; กันยายน - ธันวาคม 2531.

ส่วนหน่วยงานต้นสังกัดที่รับผิดชอบการแต่งตั้งนายอำเภอจีน ก็คือกรมพระกลาโหม กรมมหาดไทย หรือกรมพระคลัง ขึ้นอยู่กับว่าหัวเมืองนั้น ๆ อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกรมใด กล่าวคือ กรมมหาดไทยดูแลหัวเมืองทางเหนือ กรมกลาโหมดูแลหัวเมืองทางใต้ กรมพระคลังดูแลหัวเมืองชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก¹

ในการแต่งตั้งนายอำเภอจีนให้ประจำในท้องถิ่นใด ทางภาษาไทยจะคำนึงถึงว่าถิ่นนั้นมีชาวจีนประกอบอาชีพอยู่กันมาก เช่น ในกรุงเทพฯ และหัวเมืองทางชายทะเลตะวันออก ส่วนหลักเกณฑ์การแต่งตั้งนายอำเภอจีน จะพิจารณาจากชาวจีนที่เคยอยู่ในประเทศไทยและรู้ขนบธรรมเนียมไทยเป็นอย่างดี ตั้งเป็นนายอำเภอจีน ดังจะเห็นได้จาก เมืองชัยนาทเดิมตั้งจีนคู่ ซึ่งเป็นจีนมาจากเมืองนอก เป็นขุนบารุงพานิช นายอำเภอจีน ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นแต่งตั้งอากรภูมิ ซึ่งเป็นผู้รู้ธรรมเนียมไทยเป็นอย่างดี เป็นนายอำเภอจีนแทน² หรือบุคคลที่กว้างขวางมั่งคั่ง เป็นที่ยอมรับนับถือของชาวจีนในกลุ่มนั้น ดังจะเห็นได้จากจดหมายเจ้าพระยาจักรี สมุหนายกถึงเจ้าเมืองนครสวรรค์ กล่าวว่า

...แลจีนตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ แขวง เมืองนครสวรรค์เป็นเงินแต่เจ้าเงินยกเกียนอยู่เป็นอันมาก จะต้องจัดแจงตั้งเงินเจ้าภาษี ขึ้นมาว่ากล่าวกันตามพวกตามแซ่แลเงินยกแซ่หน ไทหล่าตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ แขวง เมืองนครสวรรค์ เป็นเงินเท่า...พอจะเป็นที่เจ้าภาษี นายอำเภอจีนได้...จึงตั้งให้เงินยกเป็นที่ขุนนิคมประเทศเจ้าภาษี

¹ สังฆราชบาลเลอแก้วซ์. เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. 2506. หน้า 273.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 28. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1206. สารตราเจ้าพระยาจักรีถึง เมืองไชยนาทเรื่องตั้งอากรภูมิเป็นหลวงบารุงพานิช.

นายอำเภอจีนมาบังคับว่ากล่าวจีนมีชื่อพวกไหนหลาย... ส่วนจีน
แต่เจ้าจีนฮกเกี้ยนนั้นให้พระยานครสวรรค์และกรมการจัดแจงหาจีน
ที่มีชื่อ เป็นที่เคารพกราบไหว้ของพวกจีนแต่เจ้า จีนฮกเกี้ยนสืบไป...¹

ในเมืองเล็กที่มีชาวจีนอยู่ไม่มากนัก ทางกรมจะแต่งตั้งนายอำเภอจีนเพียงคนเดียว ทำ
หน้าที่ควบคุมดูแลชาวจีนทุกกลุ่มภาษาในเมืองนั้น ๆ แต่ถ้าเป็นเมืองใหญ่ที่มีชาวจีนอยู่มากแยกเป็น
หลายกลุ่มภาษา ก็จะมีนายอำเภอจีนหลายคนตามกลุ่มภาษาถิ่นต่าง ๆ ของพวกชาวจีน

นอกจากนี้การที่ชาวจีนในประเทศไทยจำนวนมากนับถือศาสนาคริสต์ ทั้งนิกายโรมันคา
ทอลิกและโปรเตสแตนต์ ทั้งชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดคามชายฝั่ง
ทะเลตะวันออก เช่น จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา เป็นต้น ทำให้รัฐบาลเกรงว่าพวกจีนเข้า
รีดนี้จะก่อปัญหาในการปกครอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้ง
นายอำเภอจีน ที่นับถือคริสต์ศาสนาอื่นต่างหาก แยกจากนายอำเภอจีนที่ได้แต่งตั้งมาแล้ว ดังจะเห็น
ได้จากสารตราถึง เมืองฉะเชิงเทรา กล่าวว่า

...แต่ทุกวันนี้ได้ทราบได้ฟังล่องๆ ว่าบาทหลวงฝรั่งเศสออกไป
ตั้งสิ่งสอนศาสนาอยู่ที่เมืองฉะเชิงเทรา จีนเข้ารีตฝรั่งเศสมีมาก
ถือลัทธิศาสนาโรมันคาทอลิกต่างกับจีนแต่เจ้า จีนฮกเกี้ยน และ
จีนไหนหลาย ครั้นจะไม่ตั้งจีนเข้ารีต เป็นนายอำเภอควบคุมก็ไม่ควร
ด้วยจีนเข้ารีตนับถือศาสนาต่างกับพวกอื่น จะมีความวิวาทกับคน
พวกอื่นอย่างไร ผู้ว่าราชการ กรมการจะหาตัวมาชำระก็จะเป็นที่
ขัด ๆ ขวาง ๆ ไป จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งพระเพ็ญ
ผลาญแผลงฤทธิ์ จางวางฝรั่งเศสแม่เป็นให้เลือกหาจีนพวกเข้ารีต

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 18. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1204. สารตรา
เจ้าพระยาจักรีถึงพระยานครสวรรค์เรื่องตั้งจีนยกเป็นขุนนิคมประเทศนายอำเภอจีน.

ตั้ง เป็นนายอำเภอเมืองละนาย... จึงโปรดพระราชทานสัญญาบัตร
 ประทับพระราชลัญจกรตั้งเงิน เหลียนจิวเป็นที่หมื่นพิจารณ์คริสต์จีน
 นายอำเภอจีนออกมาว่ากล่าวเงินพวกเข้ารีต บรรดาที่อยู่เมือง
 ละ เชียงเทรานั้นหนึ่ง แต่เงินแต่จิว ฮกเกี้ยน จีนไทหล้า ตาม
 เดิมนอกจากพวกเข้ารีตนั้น ให้หลวงวิสูตรจีนชาติปลัด ขุนศรีบริบูรณ์
 ขุนวิจารณ์ จินจร นายอำเภอว่ากล่าวไปตามเคย...¹

รัฐบาลจึงตั้งนายอำเภอจีนเข้ารีตดูแลเงินที่นับถือคริสตศาสนาตามเมืองต่าง ๆ เช่นที่
 กรุงเทพฯ มีเงินเกี่ย เป็นขุนราชกิจพยาบาล นายอำเภอจีนเข้ารีต, ละ เชียงเทรา มีเงินเหลียนจิว
 เป็นหมื่นพิจารณ์คริสต์จีน, นครชัยศรี มีเงินกุยเหลียน เป็นหมื่นคริสต์ศีลรักษา, ราชบุรี มีเงินโฮ่ตอง
 เป็นหมื่นศาสนาคริสต์รักษ์ จีนกิจ เป็นหมื่นพิทักษ์คริสต์ตั้ง จีนเทียนแสง เป็นหมื่นพิทักษ์คริสต์ตั้ง
 นายอำเภอจีนเข้ารีตเช่นกัน² หน้าที่ของนายอำเภอจีนเข้ารีตนี้เหมือนกับนายอำเภอจีน คือดูแล
 ชาวจีนที่นับถือศาสนาคริสต์ให้ประกอบอาชีพโดยสุจริต ระวังข้อพิพาทและพิพาทชาติระหว่างจีน
 เข้ารีตกับจีนกลุ่มอื่น ๆ การที่รัฐบาลตั้งนายอำเภอจีนที่นับถือคริสตศาสนานั้นแสดงให้เห็นว่า มีชาวจีน
 จำนวนมาก นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งแตกต่างจากจีนที่นับถือศาสนาพุทธ และ เพื่อรักษาความสงบ ป้องกัน
 การก่อการวุ่นวาย รัฐบาลไทยจึงให้ความสำคัญคุ้มครองชาวจีนเข้ารีตนี้โดยใช้นโยบายตั้งนายอำเภอจีน
 เข้ารีตดูแลบรรดาชาวจีนเข้ารีตต่างหาก

¹หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 37. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1225. ร่างสารตรา
 ถึง เมืองละ เชียงเทรา โปรดเกล้าฯ ตั้งเงินเหลียนจิวเป็นที่หมื่นพิจารณ์คริสต์จีน นายอำเภอจีนเข้ารีต.

²หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 133. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1225. เรื่อง
 แต่งตั้งปลัดจีน นายอำเภอจีน และนายอำเภอจีนเข้ารีต.

สำหรับเงินที่ถูกต้องตั้ง เป็นนายอำเภอเงินนี้ต้องมีผู้รับรองค้ำประกัน และทันท่วงทีรับรองด้วย¹ เมื่อกระทรวงความผิดรัฐบาลสามารถใช้มาตรการถอดออกจากตำแหน่งและตั้งผู้อื่นดำรงตำแหน่งแทน เช่น พ.ศ. 2388 เกิดกรณีขุนนิคมประเทศ (จีนยก) นายอำเภอเงินที่นครสวรรค์ ยักยอกเงินผูกข้อมือเงิน และเงินที่รับจากเงินสุบั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ถอดออกจากตำแหน่งและตั้งเงินมูลเป็นขุนนิคมประเทศ นายอำเภอเงินดูแลเงินไหลและแต่เจ้าในนครสวรรค์แทน และยังคงให้มีนายอำเภอเงินสกเกี้ยนต่อไปเหมือนเดิม²

2.2 จางวางเงินหรือจางวางอำเภอเงิน คือตำแหน่งนายอำเภอเงินนั่นเอง มีขอบข่ายอำนาจหน้าที่เหมือนนายอำเภอเงินทุกประการ ต่างกันเล็กน้อยตรงที่ว่าจางวางอำเภอเงินมักได้รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์สูงกว่านายอำเภอเงิน เนื่องจากรับผิดชอบควบคุมดูแลชาวเงินในท้องถิ่นที่กว้างใหญ่กว่า และท้องถิ่นที่จางวางเงินรับผิดชอบจะมีชาวเงินอาศัยอยู่ไม่หนาแน่น เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2387 รัฐบาลได้แต่งตั้งอากรภูมิเป็นที่หลวงบำรุงพานิช จางวางเงินรับผิดชอบควบคุมดูแลชาวเงินในเมืองชัยนาท แขวงเมืองชัยนาท³ ในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2402 รัฐบาลได้แต่งตั้งเงินือเป็นที่หลวงภักดีพานิช จางวางเงิน เมืองเชียงแตง และแขวงเมืองเชียงแตง

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 18. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1204. สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยานนครสวรรค์เรื่องตั้งเงินยกเป็นขุนนิคมประเทศ นายอำเภอเงิน.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 48. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1207. ร่างหนังสือพระยามหาอำมาตย์ ถึงพระยานนครสวรรค์ตั้งเงินมูลเป็นที่ขุนนิคมประเทศ.

³ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 28. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ. 1206. สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองชัยนาท ตั้งอากรภูมิเป็นหลวงบำรุงพานิชจางวางเงิน.

ต่อมาจีนที่ความดีความชอบไว้มาก ดังนั้น พ.ศ. 2409 จึงได้เลื่อนยศขึ้นเป็นที่ "พระโกษาพานิช"¹ หรือใน พ.ศ. 2408 รัฐบาลได้แต่งตั้งจีนน้อยเป็นที่หลวงพินิจภาษา จางวางอำเภอจีนเมืองอุทัยธานี² ในปีเดียวกันนี้ได้แต่งตั้งจีนชิวเป็นที่หลวงวิเศษพานิช จางวางอำเภอจีนเมืองสรรคบุรี³ ดังนั้นจะพบว่าเอกสารในการแต่งตั้งจางวางจีนมีปรากฏเพียงไม่กี่คนเท่านั้น คงจะเป็นเพราะท้องถิ่นนั้นมีชาวจีนตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ไม่หนาแน่น แต่กินอาณาบริเวณกว้างพอควร⁴

2.3 ปลัดจีน เป็นตำแหน่งขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน ซึ่งมีการแต่งตั้งเพิ่มขึ้นนีกาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากในหัวเมืองที่มีชาวจีนไปตั้งถิ่นฐานอยู่มากและมีนายอำเภอจีนหลายคน ทางราชการไทยได้ตั้งตำแหน่ง "ปลัดจีน" เพิ่มขึ้นมาอีกตำแหน่งหนึ่ง เพื่อให้เป็นหัวหน้าของพวกนายอำเภอจีน มีอำนาจหน้าที่ทั้งในด้านการควบคุมดูแล การพิจารณาคดีความ และการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนในด้านต่าง ๆ ครอบคลุมทั่วทั้งเมืองมากกว่านายอำเภอจีน โดยปลัดจีนรับราชการภายใต้การบังคับบัญชาของเจ้าเมือง ปลัดจีนมักได้รับพระราชทานยศใน

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 341. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1228. ร่างตราน้อยถึงเมืองเชียงใหม่ จ.ปาศักดิ์ แสบาง.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 4/2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1227. ร่างสารตราถึงพระยาอุทัยธานีตั้งจีนน้อยเป็นที่หลวงพินิจภาษา จางวางอำเภอจีน.

³ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 17/2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1227. ร่างสารตราถึงพระยาสุรศักดิ์ กรมการเมืองสรรคบุรี ตั้งจีนชิวเป็นที่หลวงวิเศษพานิช จางวางอำเภอจีน.

⁴ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435)," เอเชียปริทัศน์. 9 (3) : 72 ; กันยายน-ธันวาคม 2531.

ระดับ "หลวง" และมีศักดินา 600-800 แต่ก็ยังมีปลัดจีนบางคนได้รับพระราชทานยศในชั้น "พระ" และมีศักดินา 600-1000¹

ปลัดจีนเป็นผู้ที่มีตำแหน่งและฐานะสูงสุดในหมู่กรมการจีน ซึ่งประกอบด้วยปลัดจีนและนายอำเภोजีน ดังปรากฏหลักฐานตอนหนึ่งว่า

...อนึ่ง หลวงกิจจาจีนประเทศ ปลัดจีน จะขอตั้งอำเภोजีนขึ้นไว้ใช้สอยราชการบ้าง 3-4 คน ก็ให้พระพรหมประสาธศิลป์หมายตั้งให้จีนคนนั้นรับราชการกับหลวงกิจจาจีนประเทศ อย่าให้เสียราชการได้...²

การแต่งตั้งปลัดจีนได้ปรากฏหลักฐานในเอกสารชั้นต้น ดังตัวอย่างเช่น

พ.ศ. 2399 ทางกรมไทยแต่งตั้งให้จีนอยู่ บุตรจีนลั่นและหลานหลวงพิทักษ์ศกร เจ้าภาษีนีฑาล เป็นที่หลวงพิสุทธิจีน ณ ชาติ ปลัดจีนเมืองฉะเชิงเทรา³ หรือแต่งตั้งจีนสิงโต เป็นที่หลวงวิจารณ์จีนประชา ปลัดจีนเมืองชัยนาท⁴

¹ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435)," เอเชียปริทัศน์ 9 (3) 72 ; กันยายน-ธันวาคม 2531.

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเบ็บบเล่มกรมมหาดไทยรัชกาลที่ 5 เล่ม 25. เลขที่ 34. จ.ศ. 1245. เมืองพรหมบุรีตั้งเงินทองคำ เป็นที่หลวงกิจจาจีนประเทศ ปลัดจีน.

³หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 20. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1218. ร่างสารตราถึงพระยาวิเศษฤาษัย เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา โปรดเกล้าฯ ตั้งจีนอยู่เป็นที่หลวงพิสุทธิจีน ณ ชาติ ปลัดจีน.

⁴หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 77. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1218. เรื่องแต่งตั้งให้จีนสิงโตเป็นที่หลวงวิจารณ์จีนประชา ปลัดว่ากล่าวฝ่ายจีน.

หรือแต่งตั้งขุนสนิทภักดี เป็นที่หลวงพิทักษ์จีนประชา ปลัดจีนเมืองชลบุรี¹

พ.ศ. 2406 แต่งตั้งหลวงอภัยสมบัติ นายกองส่วยรง เป็นที่หลวงปรานีจีนประชา ปลัดจีนเมืองตราด หรือแต่งตั้งหลวงพิทักษ์สาครเป็นปลัดจีน เมืองสาครบุรี (สมุทรสาคร)²

ในสมัยรัชกาลที่ 5 อานาจหน้าที่ของปลัดจีนมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มอำนาจมากขึ้น โดยให้รับผิดชอบอานาจของกงสุลจีนในบังคับสยามมาด้วย (จะกล่าวละเอียดในหัวข้อต่อไป)

ปลัดจีนและนายอำเภอจีนที่รัฐบาลแต่งตั้งขึ้นนี้เรียกรวมกันว่า "กรมการจีน" เพื่อทำหน้าที่ช่วยเจ้าเมืองควบคุมดูแลชาวจีนในท้องถิ่นที่รับผิดชอบให้อยู่อย่างสงบเรียบร้อย ไม่ประพฤติผิดกฎหมายบ้านเมือง รวมทั้งช่วยเจ้าเมืองปราบปรามจีนที่เป็นโจรผู้ร้ายด้วย นอกจากนี้กรมการจีนยังมีหน้าที่พิจารณาตีความทั่วไปที่เกิดขึ้นในหมู่ชาวจีน ถ้าเป็นคดีความแพ่ง ความอาญา จะส่งมาให้เจ้าเมืองและกรมการไทยพิจารณา โดยกรมการจีนจะไปนั่งฟังการพิจารณาคดีด้วย หน้าที่อีกประการหนึ่งของกรมการจีนคือ การให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนในเรื่องค้าง ๆ ที่ชาวจีนร้องเรียน และเป็นที่ปรึกษาของเจ้าเมืองในปัญหาที่เกี่ยวกับชาวจีน

2.4 กงสุลจีนในบังคับสยามหรือกงสุลจีน ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อแก้ปัญหาที่คนจีนจำนวนหนึ่งสมัครเป็นคนในบังคับของชาติตะวันตก หรือ "จีนในร่มธง" เพื่อมุ่งหวังอภิสิทธิ์ทางการศาลในเวลาที่เกิดคดีความต่าง ๆ ขึ้น

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 89. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1218. เรื่องแต่งตั้งขุนสนิทภักดีเป็นที่หลวงพิทักษ์จีนประชา ปลัดจีน.

² หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 133. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1225. เรื่องแต่งตั้งปลัดจีน นายอำเภอจีนและนายอำเภอจีนเข้ารับ.

ตำแหน่งกงสุลจีนในบังคับสยามนี้ จึงมีหน้าที่ยุติกรณีพิพาทระหว่างคนจีนต่อคนจีนด้วยกันใน ศาลคดีจีนด้วยการเรียกตัวคนจีนมาว่ากล่าว และ เปรียบเทียบให้เห็นว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก เป็นการตัดภาระกรณีพิพาทของคนจีนในบังคับของกงสุลต่างประเทศ ไม่ให้นำเรื่องไปพิจารณาในศาล ของคนจีนที่อยู่ใต้ร่มธงของชาตินั้น ซึ่งทำให้คนจีนพอใจ เพราะกงสุลจีนในบังคับสยามนั้นเป็นคนจีน ด้วยกันเอง ย่อมพูดจาภาษาเดียวกันรู้เรื่อง มีจารีตประเพณีเดียวกัน จึง เข้าใจดีต่อกันได้ง่าย

ความแตกต่างระหว่างตำแหน่งกงสุลจีนในบังคับสยามกับตำแหน่งนายอำเภอจีน จางวาง อำเภอจีน และปลัดจีนมีหลายประการดังนี้คือ

ข้อแรก หน่วยงานที่รับผิดชอบการแต่งตั้งกงสุลจีนในบังคับสยามเป็นขุนนางในสังกัดกรม ท้าซ้าย เสนาบดีกรมพระคลัง จึง เป็นผู้รับผิดชอบการแต่งตั้ง ดังข้อความในสารตราฉบับหนึ่งที่กล่าว ไว้ในตอนหนึ่งว่า

... จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสัญญาบัตรประทับพระราชลัญจกร ตั้ง
 ขุนพิพัฒน์ภักดีเป็นที่หลวงบาราสดดีจีน กงสุลจีนอยู่ในบังคับสยาม ถือศักดินา
 800 ไร่พระราชทานเสื้อเข็มขาวดาวกระจายหนึ่งตัว แพรขาวเปลาะหนึ่งผืน
 ผ้าสำนวนิลาศหนึ่งผืน บุ่มเขมรหนึ่งผืน เป็นเครื่องยศบรรดาศักดิ์ ให้ขึ้นกรมท่า
 แล้วได้มีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งกรมท่ามีตราตั้งขุนพิพัฒน์ภักดี
 เป็นที่หลวงบาราสดดีจีนขึ้นมาด้วยฉบับหนึ่ง ความแจ้งอยู่ในท้องตราตั้งหลวง
 บาราสดดีจีนแล้ว...¹

ในขณะที่ตำแหน่งนายอำเภอจีน จางวางอำเภอจีน และปลัดจีนนั้น สมุหพระกลาโหม
 สมุหนายก และ เสนาบดีกรมพระคลัง เป็นผู้รับผิดชอบการแต่งตั้งขึ้นอยู่กับว่าหัวเมืองนั้น ๆ อยู่ภายใต้
 การบังคับบัญชาของกรมใด

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 1.

เลขที่ 187. จ.ศ. 1230. สารตราถึงกรุงเก่าตั้งขุนพิพัฒน์ภักดีเป็นที่หลวงบาราสดดีจีน กงสุลจีน.

ข้อสอง พิจารณาจากขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอจีน จางวางอำเภอจีน และ ปลัดจีน มีอำนาจหน้าที่ทั้งในด้านการควบคุมดูแล การพิจารณาคดีความทั่วไป และการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ชาวจีน ในขณะที่อำนาจหน้าที่ของกงสุลจีนในบังคับสยามเกี่ยวกับการพิจารณาคดีความจะมีมากกว่านายอำเภอจีน จางวางจีนและปลัดจีน กล่าวคือ กงสุลจีนในบังคับสยามจะรับผิดชอบพิจารณาคดีความแพ่งในหมู่ชาวจีน โดยจะตัดสินให้ประนีประนอมชดเชยเงินทองหรือ อาจถึงขั้นปรับสินไหมพินัยตามสำนวนความ ถ้าคู่ความไม่ยอมรับตัดสิน ก็จะส่งสำนวนความมาปรึกษาศาลคดีจีนในกรุงเทพฯ ละถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเป็นจีนเข้ารีต กงสุลจีนในบังคับสยามจะพิจารณาด้วยความร่วมกับนายอำเภอจีนเข้ารีตตัดสินความให้แล้วแก่กันโดยยุติธรรม ถ้ายังไม่สามารถยุติคดีให้คู่ความมาฟ้องร้องยัง เจ้าเมืองกรมการให้ชำระว่ากล่าว ถ้ายังตกลงกันไม่ได้ ก็ให้เจ้าเมือง กรมการบอกส่งสำนวนความมายังกรุงเทพฯ ให้พระยาโชฎึกราชเศรษฐี ผู้พิพากษาศาลคดีจีนพิจารณาตัดสิน ส่วนคดีความที่มีคนไทยเข้ามาเกี่ยวข้อง จะเป็นโจทก์หรือจำเลยก็ตามถ้าเป็นคดีความวิวาทชกตีหรือคดีความกู้ยืมเงินทองพัสดุลสิ่งของ กงสุลจีนในบังคับสยามและกรมการไทยจะช่วยกันว่ากล่าวเปรียบเทียบเป็นความแก้แค้นให้แล้ว แก่กัน ถ้าคู่ความไม่ยินยอมก็ให้พิจารณาเป็นสำนวนความแล้ว เสนอต่อมายังลูกขุนศาลหลวงในกรุงเทพฯ ให้วางบทลงโทษ

แต่ถ้าเป็นคดีความอาญา กงสุลจีนในบังคับสยามจะต้องให้มาฟ้องร้องต่อเจ้าเมืองเพื่อให้เจ้าเมืองกรมการไทยพิจารณาชำระความ โดยเจ้าเมืองอาจมอบให้กงสุลจีนช่วยชำระได้ส่วนความด้วย เมื่อพิจารณาเสร็จแล้วก็ส่งสำนวนความมาให้กรมพระนครบาลว่ากล่าวต่อไป ในกรณีที่ชาวจีนจะฟ้องร้องคนไทยหรือคนในบังคับต่างประเทศก็ให้กงสุลจีนในบังคับสยามช่วยฟ้องร้องต่อเจ้าเมือง กรมการ และเอาใจใส่ติดตามการพิจารณาคดีด้วย ถ้าชาวจีนจะฟ้องร้องเจ้าเมือง กรมการว่าพิจารณาคดีความไม่ยุติธรรม ก็ให้กงสุลจีนในบังคับสยามฟ้องร้องมายังหน่วยงานที่ควบคุมหัวเมืองนั้น ๆ ในกรุงเทพฯ ซึ่งได้แก่ กรมพระกลาโหม กรมมหาดไทย และกรมพระคลังหน่วยงานในกรุงเทพฯ จะได้มีตราออกไปบอกคู่ความเข้ามาชำระในกรุงเทพฯ ต่อไป และถ้าคนไทยเป็นโจทก์ฟ้องชาวจีนเป็นจำเลยต่อเจ้าเมือง กรมการ เมื่อเจ้าเมือง กรมการรับฟ้องแล้ว ก็ให้กงสุลจีนในบังคับสยามนำตัวชาวจีนที่ถูกฟ้องไปชำระว่ากล่าวที่ศาลากลางให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป กล่าวโดยสรุป กงสุลจีนในบังคับสยาม นอกจากรับผิดชอบพิจารณาตัดสินคดีความทั่ว

ไปและคดีแพ่งในหมู่ชาวจีนในระดับหนึ่งแล้ว ยังช่วยฟ้องร้องและช่วยติดตามคดีความอื่น ๆ ให้ชาวจีนด้วย¹

ข้อสาม โดยทั่วไปแล้ว ปลัดจีนจะรับผิดชอบควบคุมดูแลชาวจีนเพียงเมืองเดียว แต่กงสุลจีนในบังคับสยามอาจรับผิดชอบการพิจารณาคดีความของชาวจีนในหลายเมือง เช่นกงสุลจีนในบังคับสยามของ เมืองฉะ เช็ง เทรามีอำนาจหน้าที่ทั้งในเมืองฉะ เช็ง เทรา ปราจีนบุรี และนครนายก² ดังข้อความในสารตราที่กล่าวว่า

...จึงโปรดเกล้าฯให้จีนอยู่ แชตั้น อยู่บ้านใหม่ แขวงเมืองฉะ เช็ง เทรา เป็นที่หลวงวิสุทธ์จีนชาติปลัดจีน เป็นกงสุลจีน ตั้งอยู่ในบังคับสยาม สำหรับว่ากล่าว ก้อยความจีน ซึ่งอยู่ในแขวงเมืองฉะ เช็ง เทรา เมืองปราจีนบุรี เมืองนครนายก...³

¹ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435)," เอเชียปริทัศน์, 19 (3) : 77-78 ; กันยายน-ธันวาคม 2531. (สรุปความจากเอกสารแต่งตั้งกงสุลจีนในบังคับสยามในสมัยรัชกาลที่ 5).

²แหล่งเดิม.

³หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 72. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4, จ.ศ. 1230. สารตราถึงกรมการเมืองต่าง ๆ ตั้งจีนอยู่ แชตั้น เป็นที่หลวงวิสุทธ์จีนชาติ กงสุลจีนในบังคับสยาม.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารเข็บบล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 1, เลขที่ 195, จ.ศ. 1230 สารตราถึง เมืองฉะ เช็ง เทรา ปราจีนบุรี นครนายก ตั้งจีนอยู่เป็นที่หลวงวิสุทธ์จีนชาติ ปลัดจีน.

สำหรับหลักฐานการแต่งตั้งกงสุลจีนในบังคับสยามมีจำนวนไม่มากนัก ดังปรากฏรายละเอียด
ดังนี้คือ

- พ.ศ. 2411 แต่งตั้งจิ้นคุ้ม แซ่โท เป็นหลวงทวีจันบำรุง กงสุลจีนใน
บังคับสยาม ดูแลหัวเมืองนครชัยศรีและสมุทรสาคร โดยมี
จิ้นหู แซ่เอี้ย เป็นขุนผดุงจิ้นประชา ที่สองกงสุลจีนในบังคับ
สยามเป็นผู้ช่วย¹
แต่งตั้งจิ้นเบ๊ เป็นหลวงอร่ามจิ้นพิสัย กงสุลจีนในบังคับสยาม
ดูแลหัวเมืองเพชรบุรี²
แต่งตั้งจิ้นอยู่ แซ่ตัน เป็นหลวงวิสุทธ์จิ้นชาติ กงสุลจีนใน
บังคับสยามดูแลหัวเมืองฉะเชิงเทรา ปราชินบุรี และ

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 69. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1230. พระบรม
ราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งจิ้นหู แซ่เอี้ย เป็นที่ขุนผดุงจิ้นประชาที่สองกงสุลจีนในบังคับสยาม.

เลขที่ 77. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1230. สาระตราถึงกรมการเมือง
นครชัยศรี เมืองสมุทรสาคร ตั้งกงสุลจีนในบังคับสยาม.

เลขที่ 78. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1230. สาระตราโปรดเกล้าฯ ตั้งจิ้นหู
แซ่เอี้ย เป็นที่ขุนผดุงจิ้นประชา.

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหมรัชกาลที่ 4 เล่ม 35.
เลขที่ 60. จ.ศ. 1230. ว่าด้วยตั้งนายอาเภอจิ้นเมืองเพชรบุรี.

หมายเหตุ ศุภรัตน์ เลิศพาศิชย์กุล ตรวจสอบเอกสารแล้วเห็นว่าจดหมายเหตุ
รัชกาลที่ 4 เลขที่ 69, 72, 77, 78 จ.ศ. 1230 และเอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหม รัชกาล
ที่ 4 เล่ม 35 เลขที่ 60 จ.ศ. 1230 ตามเหตุการณ์นั้นน่าจะเป็นเอกสารสมัยรัชกาลที่ 5.

นครนายก โดยมีเงินตรา แخذัน เป็นขุนพิพาทเงินพิจารณ์
 ที่สองกงสุลจีนในบังคับสยามข้างขวา และเงินจ่าย แخذัน
 เป็นขุนสมานเงินประจำที่สองกงสุลจีนในบังคับสยามข้างซ้าย
 เป็นผู้ช่วย¹
 แต่งตั้งเงินซ้าย เป็นหลวงบาราศคคีเงิน กงสุลจีนในบังคับ
 สยาม ดูแลหัวเมืองอยุธยา²
 * } แต่งตั้งหลวงวิเศษพานิช เป็นหลวงอุครานูเขตเงินนิกร
 กงสุลจีนในบังคับสยาม ดูแลหัวเมืองพิจิตร³

¹หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 72. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1230. สารตราถึง
 กรมการเมืองต่าง ๆ ตั้งเงินอยู่ แخذัน เป็นที่หลวงวิสุทธิจีนชาติกงสุลจีนในบังคับสยาม.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 1.
 เลขที่ 196. จ.ศ. 1230. สารตราถึงเมืองละเซิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายก ตั้งเงินตรา
 เป็นที่ขุนพิพาทเงินพิจารณ์ที่สองกงสุลจีนข้างขวา เงินจ่ายเป็นที่ขุนสมานเงินประจำที่สองกงสุลจีน
 ข้างซ้าย.

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 1.
 เลขที่ 187. จ.ศ. 1230. สารตราถึงกรุงเก่าตั้งขุนพิพัฒน์ภักดีเป็นที่หลวงบาราศคคีเงิน
 กงสุลจีน.

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 1.
 เลขที่ 200. จ.ศ. 1230. สารตราถึงเมืองพิจิตรตั้งหลวงวิเศษพานิชเป็นที่หลวงอุครานูเขตเงิน
 นิกร กงสุลจีน.

- พ.ศ. 2430 แต่งตั้งจีนฮี้หรือหลวงวิชิตภักดี เป็นหลวงอุดรธานีเขตจีนเน็กร
 กงสุลจีนในบังคับสยามดูแลหัวเมืองพิจิตร¹
 แต่งตั้งขุนบริหารเวศกิจ เป็นหลวงบาราศคดีจีน กงสุลจีน
 ในบังคับสยามดูแลหัวเมืองอยุธยา²

ทางการไทยแต่งตั้งกงสุลจีนในบังคับสยามไม่มากนัก และยังเพิ่มอำนาจที่เป็นของกง
 สุลจีนในบังคับสยามเกี่ยวกับการพิจารณาคดีความให้แก่ปลัดจีน ดังจะพิจารณาได้จากเอกสารชั้นต้น
 ที่มีอยู่ คือ เมื่อ พ.ศ. 2422 รัฐบาลได้แต่งตั้งจีนกุย เป็นที่หลวงวิจารณ์เงินประชา ปลัดจีนเมือง
 ชัยนาท รับผิดชอบพิจารณาคดีความของชาวจีนในเมืองชัยนาท เมืองอินทร์ เมืองพรหม เมืองนันทรมย์
 เมืองอุทัยธานี เมืองพยุหคีรี เมืองนครสวรรค์ และเมืองขึ้นเมืองนครสวรรค์³ เมื่อ พ.ศ. 2425
 ได้แต่งตั้งหลวงพิพัฒน์ภักดี เป็นที่พระรัชฎานุกุลภักดี ปลัดจีนเมืองพิษณุโลก ว่าการศาลต่างประเทศ

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 33.
 เลขที่ 7. จ.ศ. 1249. เมืองพิจิตรตั้งจีนฮี้เป็นที่หลวงอุดรธานีเขตกงสุลจีน.

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 33.
 เลขที่ 180. จ.ศ. 1249. กรุงเก่าตั้งขุนบริหารเวศกิจเป็นหลวงบาราศคดีจีน.

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5 เล่ม 16.
 เลขที่ 110. จ.ศ. 1241. เมืองชัยนาทตั้งจีนกุยเป็นที่หลวงวิจารณ์เงินประชา ปลัดจีน.

รับผิดชอบว่ากล่าวคดีความของชาวจีนในเมืองพิษณุโลกและ เมืองขึ้นเมืองพิษณุโลก¹ และในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2432 ได้แต่งตั้งเงินเทียมจิ้น เป็นที่พระปราณีเงินประชา ปลัดจีนเมืองตราด ซึ่งใน สวรรตราแต่งตั้งนั้นระบุว่า มีอำนาจพิจารณาคดีความของชาวจีนทั้งคดีความทั่วไปและความแพ่ง ใน ขณะที่ปลัดจีนในสมัยรัชกาลที่ 4 จะพิจารณาเฉพาะคดีความทั่วไป² ดังนั้น ปลัดจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 ในระยะหลังจึงมีอำนาจเรื่องการพิจารณาคดีความมากกว่าปลัดจีนในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่เป็นเช่นนี้ สันนิษฐานได้ว่าเป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการดำเนินงาน ของศาลชำระความจีนหรือศาลคดีจีนที่ตั้งขึ้นประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเฉพาะในระยะ แรกเท่านั้น ในระยะหลังมักไม่สามารถตัดสินคดีคดีความได้ พวกชาวจีนเองยังต้องมาฟ้องอุทธรณ์ กันต่อในศาลไทย ที่สุดท้ายหลังการปฏิรูปการปกครองศาลคดีจีนจึงถูกยกเลิก ดังปรากฏในพระราช วิจารณ์ของพระองค์ดังนี้คือ

...ว่าตามอย่างเก่า เมื่อจีนยังไม่สู้มากนัก ตั้งพระยาโชฎิกกราชเศรษฐี ให้มีศาลกรมท่าซ้ายสำหรับว่ากล่าวความที่โจทก์จำเลยเป็นจีน ทั้ง สองฝ่ายวิวาทกันด้วย เรื่องการค้าขายและหาญชื้อเงิน ลักษณะ กิจ การที่พระยาโชฎิกคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่พอใจของพวกจีนนั้นก็คือ เรียกพ่อค้านายห้างตามผู้รู้หนังสือ ชำนิชามาถามว่ากล่าวไต่สวน ชำระ แล้วพิพากษาไกล่เกลี่ยให้ความแล้วสำเร็จกันไปเป็นความ ได้แก่ เช่นนี้เป็นที่พอใจของพวกจีน แต่การไม่มาครุจะเป็นไปได้

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทยรัชกาลที่ 5 เล่ม 22.

เลขที่ 28 จ.ศ. 1244. เมืองพิษณุโลกตั้งหลวงพิพัฒน์โกศา เป็นที่พระรัชฎานุกุลภักดี ปลัดจีน.

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงต่างประเทศ รัชกาลที่ 5. ต. 1/3

สวรรตราแต่งตั้งเงินเทียมจิ้น บุครพระประ เสริฐวานิช เป็นปลัดฝ่ายจีนเมืองตราด. (20 ธันวาคม ร.ศ. 108).

เช่นนั้น พระยาโชฎึกที่มีความสามารถไม่พอ ถ้าไม่เป็นที่นับถือ
 เชื้อฟุ้งของพวกจีนทั่วไปต้องหันลง ไปให้ขุนศาลพิจารณาพิพากษา
 อย่างไทยตามกฎหมาย ความซุกซนยั่ววาทไม่สำเร็จประโยชน์ดัง
 ความมุ่งหมายเดิมโดยมาก ครั้นเมื่อจีนมากขึ้น การที่จะหาตัว
 พระยาโชฎึกก็ยากขึ้นโดยลำดับ จนถึงเวลารวมศาล ศาลกรม
 ทำซ้ำจึงได้เลยไม่มีต่อไป...¹

กล่าวคือ ขุนนางไทยเชื้อสายจีน มีฐานะเทียบเท่ากันชนชั้นปกครองของไทย เนื่องจาก
 ได้รับมอบหมายและถูกแต่งตั้งจากทางการไทยให้ช่วยดูแลสวัสดิภาพของชาวจีนและควบคุมชาวจีน
 ให้อยู่อย่างสงบเรียบร้อยในสังคมไทย ขุนนางไทยเชื้อสายจีนมีบทบาทต่อความมั่นคงและความสงบ
 สุขของสังคมไทยโดยรวม อีกทั้งยังช่วยทางการไทยจัดการด้านทะเบียนเกี่ยวกับชาวจีน เพื่อ
 ให้ความรู้จำนวนของชาวจีนในประเทศไทยว่ามีเท่าไร กระจายไปตั้งถิ่นฐานที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร
 อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดเก็บภาษีอากรจากชาวจีนในประเทศไทย ขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่ทา
 คุกประโยชน์ให้แก่ทางการไทยดังที่กล่าวมาแล้วมีดังนี้เช่น

พระทวีประชาชน (จีนหู แซ่เอี้ย) ต้นตระกูล วรรณสุด ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นจีน
 นอก คือชาวฮกเกี้ยนที่อพยพมาจากเมืองจีน มาตั้งถิ่นฐานในไทยสมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มอาชีพรับจ้าง
 ทหารรับจ้าง ค้าขาย และหีบอ้อยน้ำตาลทราย เมื่อสะสมทุนได้มากขึ้น ก็ประมูลเป็นเจ้าของภาษีน้ำตาล
 ทรายในแขวงเมืองนครชัยศรี ส่งเงินรายได้เข้าท้องพระคลังอย่างสม่ำเสมอ เมื่อ พ.ศ. 2411

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. น. 8. 7/11 จีนขออนุญาตตั้ง
 สโมสรเกี่ยวกับเรื่องยกกรมทำซ้ำมายังกระทรวงนครบาล (11 มีนาคม ร.ศ. 127 -
 4 พฤษภาคม ร.ศ. 129).

พระราชกฤษฎีกาเลขารัชกาลที่ 5. ที่ 48/1005 วันที่ 23 กันยายน ร.ศ. 128 (พ.ศ.
 2452) ถึงเจ้าพระยายมราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล.

ท่านได้รับแต่งตั้ง เป็นขุนนางจีนประจำ ที่สองกงสุลจีนในบังคับสยาม ผู้ช่วยของหลวงทวีเงินบำรุง (เงินคุ่ม แซ่โง) ดูแลในหัวเมืองนครชัยศรีและสมุทรสาคร¹ เพราะรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่าเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพนับถือของชาวจีนในเขตนั้น มียศสูงสุด คือ พระทวีประชาชน รับราชการไม่นานก็เสียชีวิต บุตรชายคนโตของท่านคือจิ้นอ๊อ ก็รับราชการเป็นขุนนางไทย เชื้อสายจีน และดำเนินกิจการค้าสืบทอดจากบิดา จนได้เป็นหลวงทวีประชาชน นายอำเภอจีน และที่สุดท้ายก็เป็นที่รักเป็นพระยาสมุทรสงคราม ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 6²

พระอร่ามสาครเขต (จีน ต้นเพ็กฮวด) ต้นตระกูลต้นไทย ท่านเป็นขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก โดยเป็นคนจีนมาจากเมืองปีนัง เข้ามาทำอาชีพเป็นนายเหมืองที่ภูเก็ต ตั้งโรงกลุ่แร่และตั้งร้านค้าขายสินค้าต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2444-2453 ท่านได้รับการแต่งตั้ง เป็นพระอร่ามสาครเขต ตำแหน่งปลัดจีน เป็นกรมการพิเศษที่ปรึกษาราชการของพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี สมัยดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ท่านเป็นผู้ช่วยคนสำคัญคนหนึ่งที่ทำให้พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี สามารถพัฒนาบริเวณหัวเมืองชายฝั่งตะวันตกของไทยได้ เจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ และรอดพ้นจากภัยคุกคามหัวเมืองทางใต้จากอังกฤษได้ด้วยดี³

¹ หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 69. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1230. พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งจิ้นหู แซ่เอี้ย เป็นที่ขุนนางจีนประจำ ที่สองกงสุลจีนในบังคับสยาม.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาศุภรางษานภาพ. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1. 2526. หน้า 266-267.

³ ครุฑ แก้วม่าง. พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) : ผู้บริหารปกครองหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตก พ.ศ. 2444-2450. 2526. หน้า 246, 253-258.

3. บทบาทของชนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะ เจ้าเมืองของไทย

เจ้าเมือง เป็นตำแหน่งราชการอีกตำแหน่งหนึ่งที่ทางการไทยได้แต่งตั้งชาวจีนให้เป็น เจ้าเมือง สำหรับตำแหน่งนี้ชาวจีนที่ได้รับการแต่งตั้งจะได้รับมอบอำนาจสิทธิขาดจากพระมหากษัตริย์อย่างเต็มที่ให้ปกครองบ้านเมืองนั้น ๆ ในลักษณะของ "การเหมาเมืองหรือกินเมือง" โดยทางการไทยไม่มีเงินเดือนให้ แต่เจ้าเมืองจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนโดยการชักส่วนของเงินทองสิ่งของ หรือภาษีอากรที่เกิดจากประชาชน โดยจะแบ่งผลประโยชน์บางส่วนส่งเข้าไปให้แก่ทางการที่เมืองหลวง และนำผลประโยชน์ส่วนที่เหลือมาใช้ในการทำนุบำรุงดินแดนที่ตนรับผิดชอบปกครองอยู่ รวมทั้งเป็นรายได้ของตนด้วย¹

การที่ทางการไทยแต่งตั้งชาวจีนให้เป็นเจ้าเมืองของไทยนั้นเป็นวิธีการพิเศษที่ต้องการผูกใจให้ชาวจีนมีความจงรักภักดี อีกทั้งยังได้ใช้ปัญญาความสามารถของพวกนี้ด้วย ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระบรมราชโองบายในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสิน จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏหลักฐานดังนี้คือ

...สำหรับพวกเขา (ชาวจีน...ผู้วิจัย) ไม่มีอะไรที่น่ายินดีเท่ากับการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์กิตติมศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งโดยทั่วไปแล้วพวกนี้ก็จะได้รับพระราชทานเมื่อเขาได้บริจาคทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก และพอได้รับบรรดาศักดิ์แล้วพวกนี้ก็จะกลายเป็นข้าราชการบาทของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และถ้ายังทรงโปรดให้เขาเป็นข้าราชการบริหาร เขาก็ยิ่งถวายความจงรักภักดียิ่งขึ้น ไม่มีงานใดที่จะหนักหนาหรือ

¹ ฑาตา ประภาพันธ์. ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุง เพ็ญยุคต้น. 2524.

เกินกำลังทรัพย์หรือยากเย็นเกินไปสำหรับพวกเขาถ้าจะปฏิบัติเพื่อพระองค์

ท่าน...¹

เจ้าเมืองที่เป็นชาวจีนเหล่านี้ได้รับผลประโยชน์หรือสิทธิพิเศษนี้จากรัฐบาลและราษฎร
เนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าเจ้าเมืองจะต้องอุทิศเวลาเพื่อการปกครองและสามารถแสวงหาผล
ประโยชน์เพิ่มพูนให้แก่รัฐได้จำนวนมาก โดยการกระตุ้นให้พ่อค้าและกรรมกรจีนอพยพเข้ามาทำ
มาหากินในดินแดนนั้น ๆ เพิ่มขึ้น อันส่งผลต่อการดำเนินการค้าขาย การผลิตวัตถุดิบต่าง ๆ และ
การเก็บภาษีผลประโยชน์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ภาษีตีบุก ภาษีสินค้าขาเข้า
อากรฝิ่น สุรา บ่อนเบี้ย ฯลฯ นอกจากนี้ชาวจีนผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองยังเป็นผู้ที่ทางการ
พิจารณาแล้วว่าเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดี จริ่งใจ และช่วยเหลือราชการแผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์
ตั้งกรณีของจีนเหยียง ต้นตระกูล "ฉง สงขลา" ซึ่งเป็นจีนนอกชาวเมืองเจียงจี้หู อพยพมาตั้งถิ่นฐาน
ช่วงปลายสมัยอยุธยาที่เมืองเก่าของสุพรรณบุรีเขาแดง เมืองสงขลา มีอาชีพปลูกผักกาด สวนพุด
ต่อมา พ.ศ. 2312 เมื่อพระเจ้าตากสินลงมาปราบชุมนุมนครศรีธรรมราชและ เลยมายัง เมือง
สงขลาซึ่งจีนเหยียงได้นำบัญชีทรัพย์สินและจำนวนผู้คนในปกครองถวายเพื่อสวามิภักดิ์และขอรับทำ
อากรรังนกเกาะสี เกาะหัว ที่สุด พ.ศ. 2318 พระเจ้าตากสินจึงแต่งตั้งเป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ
เจ้าเมืองสงขลา ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช²

การดำเนินการของเจ้าเมืองในลักษณะนี้จึงเป็นความรับผิดชอบบ้านเมือง ในด้านการ
ปกครองทั่วไปและผูกขาดผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจด้วย เป็นการรวมอำนาจทั้งของกรมการเมือง

¹ ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์. เล่มเดิม. หน้า 152.

² ภัทรุณี สุทธิสงคราม. 29 เจ้าพระยา (ฉบับพิสดาร). 2509. หน้า 826-838.

(ฝ่ายปกครอง) และเจ้าภาษีนายอากร (ฝ่ายการคลัง) โดยมีข้อห้ามสำคัญคือ "อย่าล่อลวงคชียให้ประชาชนเดือดร้อน"¹

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การโอนมอบการบริหารและการคลังตามหัวเมืองให้แก่ชาวจีนเป็นผู้ดำเนินการ เริ่มปรากฏแน่ชัดครั้งแรกสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี คือทรงแต่งตั้งจีนเหยียง (ตันตระกูล ณ สงขลา) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองสงขลาตั้งได้กล่าวมาแล้ว

ในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ระบบเหมามือง เพื่องพูนภาคสำคัญอย่างมาก ดังปรากฏว่าชาวจีนหลายคนถูกแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมือง ในหลายเมือง อาทิเช่น สงขลา ตรัง ระนอง หลังสวน ชุมพร และภูเก็ต ซึ่งเป็นดินแดนที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินจำนวนมาก ได้แก่ กรรมกรในเมืองแร่ดีบุก คนงานในสวนยาง ฯลฯ และอาจจะเป็นเพราะว่าหัวเมืองทางใต้อยู่ไกลจากกรุงเทพฯ มาก รัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ คงดูแลไม่ได้เต็มที่ จึงควรมอบอำนาจให้แก่ผู้ท้องถิ่นที่มีทุนทรัพย์และความสามารถเป็นผู้ดูแลถิ่นฐานที่ตนอยู่จะเป็นผลดีกว่า เพราะบุคคลดังกล่าวก็ต้องการรักษาผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นนั้น² ดังปรากฏในพระดำริของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพดังนี้

...ผู้ว่าราชการเมือง ซึ่งรับเหมามืองหากว่าไรได้ในทางอื่น กล่าวคือ ที่ได้รับภาษีอากรผูกขาด เช่น ภาษีฝิ่น แลอากรบ่อนเบียร์ เป็นต้น ถ้ามีคนเข้าเมืองมาก เงินที่จำหน่ายฝิ่นได้ก็มากขึ้น เดิมพันบ่อนเบียร์ก็มากขึ้น ถ้าทำดีบุกได้มากขึ้นกำไรในอากรดีบุกที่รับทำก็ได้มากขึ้น ตลอดจนการที่ค้าขายของกงสี เช่น รับข้าวปลา

¹ ฤๅคา ประภาพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 206-207.

² ณรงค์ พ่วงพิศ. "บทบาทของคนจีนในการประมวลภาษีอากรกับผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย พ.ศ. 2325-2398," ใน สังคมไทยใน 200 ปี. 2526. หน้า 87-88.

อาหาร มาจำหน่ายแก่ราษฎร หรือรับซื้อดีบุกจากนายไปต่าง-
เมืองก็ได้มากขึ้น อาศัยการที่ได้จากทางเหล่านี้สิ้นเหลือ คุ่มทุนที่
ขาดในการทรงทุนให้แก่พวกจีน จึงทำการเป็นผลประโยชน์มาได้
ว่าโดยย่อ ความมุ่งหมายของผู้ว่าราชการเมืองที่ได้รับเหมาเมือง
ย่อมเป็นสำคัญอยู่ในความคิดว่าน่าจะหาพวกจีนและผู้คนเข้ามาทำ
มาตั้งหากินในบ้านเมืองให้มาก ถ้ายังมีคนเข้ามามากเท่าใด ก็ย่อม
จะได้ผลประโยชน์จากอำนาจที่ได้ทำอาชีพอากรรับผูกขาดมากขึ้น
จึงได้ตั้งล้างทุนและยอมขาดทุนในการที่ล่อคนให้เข้าเมือง...¹

สำหรับขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าเมืองในระบบเหมาเมืองที่ปรากฏเด่นชัด มี 2
ตระกูล คือ ตระกูล ณ สงขลา และ ณ ระนอง ดังรายละเอียด ดังนี้

ตระกูล ณ สงขลา มีผู้ดำรงตำแหน่งเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน ในฐานะเจ้าเมืองของ
ไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.2.14/74 เสนาบดีกระทรวง
มหาดไทยเสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ (7 ธ.ค. ร.ศ.115).

ตาราง 7 แสดงรายนามขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะ "เจ้าเมืองของไทย" ของตระกูล "ณ สงขลา" ในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ลำดับที่	รายนามสมาชิก	ยศและบรรดาศักดิ์	เจ้าเมือง ประจำเมือง หรือมณฑล	ระยะเวลา	ความสัมพันธ์ ในครอบครัว
1	จีนเหยียง	หลวงสุวรรณศิริสมบัติ	สงขลา	2318- 2327	บิดา-จันทอก ต้นตระกูล (สมัยพระเจ้า "ณ สงขลา" ตากสิน)
2	เถียนเส็ง	พระสุนทรานุรักษ์ พระยาวิเชียรคีรี	สงขลา	2360- 2390	หลานจีน เหยียง บุตรบุญเลี้ยง
3	บุญสังข์	พระยาวิเชียรคีรี	สงขลา	2390- 2408	หลานจีนเหยียง บุตรบุญชั้น

ที่มา : สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมรังษานนภาพ. "พงศาวดารเมืองสงขลา,"
ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 3 เล่มที่ 3. 2506. หน้า 35-86.

สำหรับขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะเจ้าเมืองของไทย ตระกูล ณ สงขลา ที่สำคัญและมีส่วนทางราชการไทย ในด้านการเมืองการปกครองของไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ พระยาวิเชียรคีรี (เทียนแสง ณ สงขลา) ในสมัยเป็นเจ้าเมืองสงขลาสืบต่อจากบรรพบุรุษ ท่านได้ช่วยทางการไทย คือ เมื่อ พ.ศ. 2369 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ กองทัพหัวเมืองทางใต้ ประกอบด้วย กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองพัทลุง ขึ้นมาเพื่อช่วยศึกที่กรุงเทพฯ แต่ปรากฏว่าศึกกบฏเจ้าอนุวงศ์เสร็จไปก่อน พระยาสงขลา (เทียนแสง) จึงคุมไพร่พลหาป้อมที่เมืองสมุทรปราการ และในปี พ.ศ. 2374 เจ้าพระยาไทรบุรี ก่อความวุ่นวาย จะตีเอาเมืองไทรบุรีคืน ยกทัพมาโจมตีสงขลา ซึ่งกองทัพเมืองสงขลาต่อสู้จนสุดความสามารถ จนกระทั่งกองทัพหลวงที่กรุงเทพฯ ส่งลงมาช่วยทัน¹

นอกจากนี้ท่านยังช่วยแก้ปัญหาความยากลำบากแก่ราษฎรเมืองสงขลา เมื่อประสบกับภาวะฝนตกน้อย ราษฎรทานาไม่ได้ผล หรือฝนตกเฝ้าท่วมจนราษฎรทานาไม่ได้ หากที่ราษฎรเกิดความอดอยากยากแค้น ท่านก็หาวิธียกเว้นภาษีในปีนั้น ช่วยจัดซื้อข้าวสารมาแจกให้ราษฎรหรือขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบเพื่อช่วยเหลือราษฎรเมืองสงขลาด้วย²

นอกจากนี้ เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน คือท่านเป็นหลานของจีนเหยียง แซ่เฮา บุตรของบุตรคนที่ 3 ของจีนเหยียง คือ บุญขึ้น ซึ่งก็รับราชการเป็นมหาดเล็กหลวงในสมัยพระเจ้าตากสิน เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) เกิดในสมัยรัชกาลที่ 1 ในสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่ออายุได้ 16 ปี ถวายตัวรับราชการเป็นมหาดเล็กหลวง พ.ศ. 2360 บิดาตาย ท่านได้รับเลื่อนตำแหน่งเป็นหลวงสุนทรนุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา พ.ศ.

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ. "พงศาวดารเมืองสงขลา," ใน ประชุมพงศาวดาร ภาค 3 เล่มที่ 3. 2506. หน้า 62-63.

² เล่มเดิม. หน้า 65.

2376 ท่านได้รับเลื่อนเป็นพระสุนทรนุรักษ์ เพราะช่วยปราบกบฏเมืองตานี ในสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 ได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาวิเชียรคีรี เจ้าเมืองสงขลาและ พ.ศ. 2403 ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพระยาวิเชียรคีรี¹ ตลอดระยะเวลาที่ท่านรับราชการท่านทําพนาด้วยความจงรักภักดีและทําพนาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนแต่งตั้งเป็น "เจ้าพระยา" ในที่สุด

ส่วนตระกูล ณ ระนอง มีผู้ดำรงตำแหน่งเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะเจ้าเมืองของไทยในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์หลายคน ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

¹ ภัทรุฒิ สุทธิสงคราม. เจ้าพระยา (ฉบับพิสดาร). 2509. หน้า 838-840.

ตาราง 8 แสดงรายนามขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนในฐานะ "เจ้าเมืองของไทย" ของตระกูล
"ณ ระนอง" ในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ลำดับที่	รายนามสมาชิก ยศและบรรดาศักดิ์	เจ้าเมือง ประจำเมือง หรือมณฑล	ระยะเวลา	ความสัมพันธ์ ในครอบครัว
1	คอซู้เจียง พระยาตรางสุจริต มหิศรภักดี	ระนอง	2397- 2420	บิดา เป็นคน จีนนอก ต้นตระกูล ณ ระนอง
2.	คอซิมก๊อง พระยาตรางสุจริต มหิศรภักดี พระยารัตนเศรษฐี	ระนอง ตรัง	2420- 2438 2425- 2427	บุตรชายคน ที่ 2 ของ คอซู้เจียง
3.	คอซิมซิม พระยาอัญมณีคคทิส รักษา	กระบี่	2433-	บุตรชายคน ไม่ทราบบิดา ที่ 4 ของ คอซู้เจียง
4	คอซิมเด็ก พระยาจรรุพระราช ภคคากร	หลังสวน	2420-	บุตรชายคน ไม่ทราบบิดา ที่ 5 ของ คอซู้เจียง

ตาราง 8 (ต่อ)

ลำดับที่	รายนามสมาชิก ยศและบรรดาศักดิ์	เจ้าเมือง ประจำเมือง หรือมณฑล	ระยะเวลา	ความสัมพันธ์ ในครอบครัว
5	คอซิมบี๊ พระอภัยมณีคตทิศ รักษา	กระบุรี	2427- 2433	บุตรชายคน ที่ 6 ของ คอซู่เจียง
	พระยารัชฎานุ- ประดิษฐ์มหิศรภักดี	ตรัง	2433- 2444	
6	ค้อยู่หนี่ พระยาดำรงสุจริต มหิศรภักดี	ระนอง	2438- 2456	บุตรชายคน ที่ 2 ของ คอซิมก๊อง
7	ค้อยู่เกียด พระสกลสถาน พิทักษ์	ตรัง	2450- 2456	บุตรชายคน ที่ 5 ของ คอซิมก๊อง

ที่มา : สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. "ตำนานเมืองระนอง"

ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 50 เล่มที่ 29. 2506. หน้า 255-278.

านบรรดาขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนในฐานะ เจ้าเมืองของไทยแห่งตระกูล "ณ ระนอง" ผู้ที่มีผลงานเด่นที่สุดของตระกูลนี้ก็คือ มหาอำมาตย์โทพระยารัชฎานประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊) ซึ่งเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน ท่านเป็นบุตรชายคนเล็ก (คนที่ 6) จึงกลัวชดบิตามาก ไม่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนใดเป็นกิจลักษณะ แต่ได้ติดตามบิดาอยู่ตลอดเวลา และเป็นคนฉลาดมีไหวพริบ จึงเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตจริง มีความสามารถในหลายเรื่อง ได้แก่ การค้าขาย การทำเหมืองแร่ดีบุก การเก็บภาษีอากร การปกครอง และภาษาต่างประเทศหลายภาษา

ท่านเริ่มรับราชการครั้งแรกเมื่ออายุได้ 15 ปี (พ.ศ. 2425) หลังจากที่บิดาถึงแก่อนิจกรรมแล้ว โดยการชักชวนของพี่ชาย คือ พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก๊อง ณ ระนอง) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองระนอง โดยให้ท่านเป็นผู้ช่วยเมืองระนอง มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงบริรักษ์โลหวิสัย ต่อมา พ.ศ. 2427 ตำแหน่งเจ้าเมืองกระบี่ว่างลง¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้หลวงบริรักษ์โลหวิสัย มาดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอักษรวงศตทิศรักษา ปกครองดูแลเมืองกระบี่ แทนตั้งแต่ พ.ศ. 2427-พ.ศ. 2433 เมืองกระบี่เป็นเมืองชายแดนอยู่ติดกับเมืองมะริด (มะลิวัน) ของพม่าที่อังกฤษครอบครองอยู่ มีความสำคัญมากทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผู้ที่จะเป็นเจ้าเมืองกระบี่ ในขณะนั้นจะต้องมีความสามารถพิเศษหรือมีพื้นฐานทางครอบครัวที่มีอำนาจและอิทธิพลในย่านนี้มาก ดังเช่น ตระกูล ณ ระนอง ที่มีสมาชิกหลายคนดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแถบนี้มาหลายคน และเป็นที่เกรงใจของเจ้าหน้าที่ยื่นสูงของอังกฤษที่เมืองมะริด² ระหว่างที่ปฏิบัติราชการในฐานะ เป็นเจ้าเมืองกระบี่นั้น

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กท. เล่ม 42 จ.ศ. 1245-1247
ตอบพระอักษรวงศตทิศรักษาว่าด้วยกรวางวายบังคมลาออกจากผู้ว่าราชการกระบี่.

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ระเบียบทางเสด็จพระราชดำเนินประพาส
ทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู ร.ศ. 109. 2507. หน้า 25.

มีผลงานออกมาเป็นที่พอพระราชหฤทัยของรัชกาลที่ 5 มาก ซึ่งพระองค์ทรงเห็นจากเมื่อคราวเสด็จประพาสทางใต้ เมื่อ พ.ศ. 2433¹

ในระยะเวลาดียวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพบว่า ที่จังหวัดตรังซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่แต่พระยาตรังภูมิบาล (เอี่ยม ๗ นคร) เจ้าเมืองกลับเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถ ไม่สามารถดูแลราษฎรในความรับผิดชอบของตนให้อยู่กันอย่างสงบสุขได้²

ดังนั้น รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริว่า น่าจะย้ายพระยาอภัยวงศ์ศรัทธา (คอซิมบี๊ ๗ ระนอง) ออกจากเมืองกระบี่ มาเป็นเจ้าเมืองตรัง - เพื่อจะได้ช่วยทันทูรุงเมืองตรังให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นให้สมกับที่เป็นเมืองใหญ่ และตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม เมื่อรับสั่งถามพระยาอภัยวงศ์ศรัทธาซึ่งตามเสด็จไปในขบวนด้วยว่ายินดีที่จะไปปกครองเมืองตรังหรือไม่ ท่านก็มีได้

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู ร.ศ. 109. 2507. หน้า 147-148.

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชหัตถเลขาเรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู. 2468. หน้า 149-150..

บัญชี แต่มีข้อเรียกร้องอยู่ 2-3 ประการ¹ ถ้าพระองค์โปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ตามคำเรียกร้องได้ พระยาอภัยวงศตติศรีภักดีพร้อมที่จะมาทูลบิณฑูร เมืองศรีเมืองตามพระราชดำริ ของรัชกาลที่ 5 ข้อเรียกร้องดังกล่าวคือ ขอยืมเงินแผ่นดินเพื่อเป็นทุนในการทูลบิณฑูร เมืองศรี 50,000 บาท และขอผูกภาษีเมืองศรี² เพื่อนำกำไรที่ได้มาผ่อนชำระเงินแผ่นดินที่ยืมมาส่วนหนึ่ง ที่เหลือไว้สำหรับใช้จ่ายในการทูลบิณฑูรภายนอกเมืองศรี (เดิมเคยให้เจ้าเมืองใกล้เคียง เช่น ระนอง ตะกั่วป่า พังงา ผูกขาดภาษี)

รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต แล้วย้ายพระยาอภัยวงศตติศรีภักดี (คอซิมบี๊) จากเมืองกระบุรีมาเป็นเจ้าเมืองศรี เมื่อปลายปี พ.ศ. 2433 และพระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนเป็นพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊) ตลอดเวลาที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองศรีอยู่มีผลงานเป็นที่น่าพอใจของหลายฝ่าย โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนตำแหน่งเป็นสมุหนายกบาลภูเกิด เมื่อ พ.ศ. 2444

ตลอดระยะเวลาที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊) เป็นขุนนางไทยเชื้อสาย จีนนั้น ท่านมีบทบาทสำคัญต่อการเมืองและเศรษฐกิจไทยระยะนั้นหลายประการ อาทิเช่น

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์กรมพระนริศานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม พระยาดำรงราชานุภาพ. สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม เล่มที่ 7. 2504. หน้า 14-15.

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กท. เล่ม 42. จ.ศ. 1245-1246. หนังสือจากหลวงนราธิการฤทธิ ข้าหลวงรักษาราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตก บอกมายังสมุหพระกลาโหม เรื่องพระยารัตนเศรษฐี เจ้าเมืองระนองผูกขาดภาษีที่เมืองศรี.

พ.ศ. 2438 สมัยที่เป็นเจ้าเมืองตรัง ได้มีการจัดตั้งกองตำรวจประจำเมืองตรังเพื่อรักษาความสงบในท้องถิ่น และทำการปรับปรุงกำลังเจ้าหน้าที่ทางเรือลาดตระเวน เพราะเมืองตรังเป็นหัวเมืองชายฝั่งทะเล มักประสบปัญหาโจรสลัด หลบซ่อนตามเกาะแก่งต่าง ๆ คอยดักปล้นเรือสินค้าที่ผ่านไพบมา หรือปล้นเสกมภ บ้านเรือนราษฎรตามชายฝั่งทะเล¹ ซึ่งพระยารัชฎาประเทศธรรมทิศภักดีสามารถทำการปรับปรุงแก้ไขกำลังของเจ้าหน้าที่ให้มีความเข้มแข็งอย่างรวดเร็วที่สุด เมืองตรังก็มีความสงบสุขอีกครั้งและมีความสำคัญต่อการค้าขายทางทะเลและเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางฝั่งตะวันตกตอนล่างของไทย²

หรือสมัยที่พระยารัชฎาประเทศธรรม (คอซิมบี๊) ดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต พ.ศ. 2444 ได้ออกไปดูกิจการค้าของสหพันธ์รัฐมลายู เห็นการทาสวนยางพารา (Indian Rubber) ในเมืองเประและเมืองกัวลาลัมเปอร์เจริญมาก จึงได้ดูการปลูกยาง กรีดยาง ทายาง และบันทึกวิธีการเหล่านั้นมา พร้อมทั้งนำพันธุ์ยางพารามาแจกจ่ายแก่พันธุ์ให้ปลูกขึ้นเป็นตัวอย่างให้กับประชาชน นับได้ว่าพระยารัชฎาประเทศธรรมทิศภักดี เป็นบุคคลแรกที่นำยางพารามาปลูกในประเทศไทย โดยเริ่มต้นปลูกที่ตำบลกะช่อง เมืองตรัง³

¹ ตรีณิ แก้วม่วง. ฐานะและความสำคัญของเมืองตรัง พ.ศ. 2352-2440. 2526.

หน้า 94-96.

² แหล่งเดิม.

³ ขุนเสนาณรงค์ภักดี (พิศร์ ฅ นคร). สมุหราชอาณาสรณ์ในพิธีเปิดอนุสาวรีย์การพระยารัชฎาประเทศธรรม (คอซิมบี๊ ฅ ระนอง) ฅ จังหวัดตรัง. 10 เมษายน 2494. หน้า 81.

ดาโต๊ะ เบียนเจ็ง ฅ ระนอง หลานปู่พระยารัชฎาประเทศธรรม (คอซิมบี๊) และคุณสรินทร์ อุดสาหะ ชาวเมืองตรัง ผู้ให้สัมภาษณ์, ตรีณิ แก้วม่วง สัมภาษณ์, ที่บ้าน, เมื่อกรกฎาคม 2525. (อ้างอิงมาจาก ตรีณิ แก้วม่วง. เล่มเดิม. หน้า 12).

สำหรับขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะเจ้าเมืองอีกคนที่น่าสนใจคือ พระยาศรีธรรมศุภราช (เจริญ จารุจินดา) ท่านเป็นขุนนางไทยเชื้อสายจีน โดยเป็นบุตรชายคนเล็กของพระยาเพชรพิไชย (จีน จารุจินดา) ซึ่งรับราชการเป็นหมาดเล็กเวรศักดิ์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 และติดตามไปช่วยราชการบิตา ซึ่งเป็นข้าหลวงประจำเมืองนครเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ สมัยดำรงพระยศเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทราบจากพี่ชายของท่าน คือ พระยาเทพอรชุน (เจ๊ก จารุจินดา) ว่าท่านเป็นผู้มีความสามารถสติปัญญาเฉียบแหลม ใ้วางใจได้ จึงขอตัวท่านมาช่วยงานด้านกระทรวงมหาดไทย เริ่มจากการเป็นปลัดเมืองสุพรรณบุรี เมื่อ พ.ศ. 2440 ต่อมา พ.ศ. 2411 ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยาชลบูรณ์รักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองชลบุรี ได้ 4 ปี ก็ย้ายไปเป็นปลัดมณฑลนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. 2445 ท่านมีผลงานดีเด่นในด้านราชการมหาดไทย จนที่สุดได้เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช อันเป็นตำแหน่งสูงสุดของท่านในสมัยรัชกาลที่ 5¹ ซึ่งท่านจะถึงอนิจกรรมในสมัยรัชกาลที่ 6

กล่าวโดยสรุป การที่ทางการไทยเปิดโอกาสให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีน เข้ามามีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองของไทย ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยหลายประการ ดังนี้

ประการแรก ทำให้ชาวจีนจงรักภักดีต่อรัฐบาลไทย เนื่องจากการที่ขุนนางไทยเชื้อสายจีนมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง อีกทั้งได้รับการยอมรับฐานะในสังคมก็ เพราะทางการไทยเปิดโอกาสให้แก่พวกพ่อค้าชาวจีนทั้งหลายได้มีความก้าวหน้าในสังคมไทย

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 3.

ประการที่สอง เป็นการให้ความคุ้มครองแก่ชาวจีนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นสุจริตชน ตั้งใจทำมาหากินเพื่อสร้างครอบครัวของตน อันมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ในระยะเวลาดังกล่าว โดยที่ชาวจีนค้าในอาชีพหลากหลาย ทั้งในระดับพื้นฐานเศรษฐกิจ ได้แก่ กรรมกรเหมืองแร่ กลาสีเรือ ลูกจ้างในไร่และโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ และในระดับนายทุน เป็นเจ้าของกิจการร้านค้า โรงสี โรงเลื่อย นายธนาคาร และกิจการค้าอื่น ๆ อีกหลายอย่าง มีส่วนต่อจำนวนรายได้ของรัฐ ตั้งแต่นั้นการที่รัฐให้ความสนใจและความคุ้มครองแก่ชาวจีนดังกล่าว ก็กระตุ้นให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น อันส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของไทยด้วย

ประการที่สาม ช่วยระงับความวุ่นวายที่ชาวจีนก่อขึ้นในสังคมไทย นั่นคือ การที่สมาคมลับอั้งยี่ก่อความวุ่นวายขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีชาวจีนจำนวนมาก อันอาจจะเนื่องมาจากการขัดแย้งกันเองในหมู่ชาวจีนหรือการถูกขุนนางไทยในท้องถิ่นกลั่นแกล้งก็ได้ ในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทางการไทยจึงนิยมแต่งตั้งขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเข้ามาช่วยในงานฝ่ายการปกครองของไทยเพิ่มขึ้นในหลายตำแหน่ง ได้แก่ นายอำเภอจีน จางวางจีน ปลัดจีนและเจ้าเมือง เป็นต้น ในบริเวณที่มีชาวจีนตั้งถิ่นฐานจำนวนมาก ซึ่งแม้จะไม่สามารถทำให้ปัญหาอั้งยี่หรือความวุ่นวายในหมู่ชาวจีนเรื่องอื่นหมดสิ้นไป แต่ก็มีส่วนช่วยลดความรุนแรงของปัญหาลงบ้าง อีกทั้งยังมีส่วนช่วยทำให้ความวุ่นวายดังกล่าวยุติลงได้โดยเร็วไม่เหน็ดนานจนเป็นผลเสียหายมากมาย

ประการที่สี่ ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนนอกจากจะทำงานในด้านการปกครองแล้ว ก็ยังช่วยทางการไทยเกี่ยวกับการจัดเก็บรายได้ให้แก่รัฐด้วย ดังเช่น นายอำเภอจีน จะนำชาวจีนไปเสียภาษีที่เรียกว่า "เงินผูกบับข้อมือจีน" หรือเจ้าเมืองซึ่งมีฐานะ เป็นทั้งหัวหน้าฝ่ายบริหารและเจ้าภาษี นายอากร ผูกขาดเก็บภาษีอากรในท้องถิ่นที่ตนรับผิดชอบด้วย

ประการที่ห้า เป็นการเปิดโอกาสให้แก่ขุนนางไทยเชื้อสายจีนสร้างอิทธิพลในสังคมไทย กล่าวคือขุนนางไทยเชื้อสายจีนจะใช้อำนาจหน้าที่ในการแสวงหาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเองมากจนเป็นการเบียดเบียนประชาชน ดังตัวอย่างเช่น ในรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2408) ขุนวิจารณ์เงินจรรยาเงินมาแก้ว ขออนุญาตขึ้นใบข้อมือหางเหนือแต่กคราคาไม้ของราษฎรให้ต่ำ ทำให้ราษฎรขาดทุน

เป็นอันมาก¹ หรือบางครั้งขุนนางไทยเชื้อสายจีนก็เป็นผู้ก่อความวุ่นวายขึ้นในสังคมไทยเอง เช่น เมื่อ พ.ศ. 2421 พวกอั้งยี่ภาคใต้ก่อความวุ่นวายเนื่องจากหลวงประจิมนคร (จีนเบก้อ) ซึ่งเดิมรับช่วงจัดเก็บภาษีอากรในแขวงกะบี่ ปะกาฬ ปากลาว ต่อจากเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พร้อม ณ นคร) แต่ถูกยกเลิกการรับช่วงจัดเก็บภาษีอากร เพราะค้ำเงินเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ขณะเดียวกันทางกรุงเทพฯ ก็แต่งตั้งให้พระอิศราธิไชย ผู้ช่วยราชการเมืองตะกั่วป่า เป็นผู้จัดเก็บภาษีอากรในเขตนี้แทนเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พร้อม) ท้าให้เจ้าพระยานครศรีธรรมราชขาดผลประโยชน์² จึงได้เสนอแนะให้หลวงประจิมนครฆ่าพระอิศราธิไชย เพื่อทั้งสองฝ่ายจะได้รับผลประโยชน์ตามเดิม หลวงประจิมนครจึงไปว่าจ้างพวกอั้งยี่ที่บ้านคลอง เจะหลาด เมืองกระบี่ และชักชวนพวกหลวงบุรี่งจีนประเทศ (จีนตัน เทียวยี่) และหลวงสุนทรจีนประชา (จีนตันบาย่วน) ซึ่งทั้งคู่เป็นนายอำเภอจีนเมืองภูเก็ตมาช่วยในการปฏิบัติการร้ายคือ ทั้งปล้นบ้าน และฆ่าพระอิศราธิไชย ซึ่งทำการครั้งนี้ได้สำเร็จ³ ในที่สุดพวกกรมการเมืองกระบี่และพระยามนตรีสุริยวงศ์ (อิน บุญนาค) ข้าราชการผู้ใหญ่ประจำหัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตก ซึ่งมีที่ทำการอยู่ที่เมืองตรังต้องส่งกำลังทั้งทางบกและทางเรือมาปราบจนสำเร็จ⁴

¹ หอสมุดแห่งชาติ เลขที่ 81 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1227. หนังสือเจ้าอาณัติรังศรี เจ้านครลำปางฯ ว่าด้วยขุนวิจารณ์จีนจร ขึ้นไปซื้อไม้ขอนสัก.

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กท. เล่ม 61. เรื่องที่ 2 จีนผู้ร้ายปล้นฆ่าพระอิศราธิไชย ผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ถึงแก่กรรม (จ.ศ. 1240).

³ บอกระบายพระยามนตรีสุริยวงศ์. วันอังคาร แรม 12 ค่ำ เดือน 3. จ.ศ. 1240 ถึง 1240 ถึงเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ สมุหพระกลาโหม.

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5. กท. เล่ม 61. เรื่องเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

จะเห็นได้ว่า ขุนนางไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีฐานะ เป็นชนชั้นปกครองของไทย ในหมู่ชุมชนจีน ก็มีทั้งคุณและโทษแก่สังคมไทยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ขุนนางไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มักจะรับใช้ ราชการไทยด้วยความจงรักภักดี และก่อคุณประโยชน์ต่อการเมืองการปกครองของไทย

บทบาทของขุนนางไทย เชื้อสายจีนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม
ในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ขุนนางไทยเชื้อสายจีนได้เข้าสู่ระบบราชการไทยจำนวนมาก ในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นผู้สร้างประโยชน์และความมั่นคงทาง เศรษฐกิจให้แก่ชนชั้นปกครองไทยและแก่ตนเอง จนได้รับการยกย่องและความนับถืออย่างสูงจากหมู่ชาวจีนด้วยกัน เทียบเท่ากับชนชั้นปกครองของไทย การเข้าสู่ระบบราชการไทยของชาวจีนในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นการเลื่อนฐานะทางสังคมอย่างหนึ่งของจีน และบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนทั้งหลายก็ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวด้วย

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมีหลายประการดังนี้
คือ

1. ชาวจีนต้องการสร้างฐานะและความมั่นคงทางสังคมให้แก่ตนเอง โดยการเข้ารับราชการไทยและเป็นการหาผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจให้แก่พระมหากษัตริย์ เจ้านายและขุนนางไทยรวมทั้งตนเองด้วย เมื่อฐานะทาง เศรษฐกิจมั่นคงก็ส่งผลให้ฐานะทางสังคมของตนได้รับการยกย่องเป็นที่เคารพนับถือทั้งในหมู่ชนชาวจีนด้วยกันและชาวไทยด้วย เนื่องจากสภาพสังคมไทยเป็นสังคมเปิดทำให้ชาวจีนมีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคมของตนได้

2. พระบรมราชโบายของพระมหากษัตริย์ที่จะผลมกลมกลืนชาวจีนทำให้ความรู้สึกเป็นคนไทยโดยผ่านตาแก่ขุนนางไทย เพื่อให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนได้แสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์และทางการไทยก็สามารถใช้ความรู้ ความสามารถทั้งหลายของขุนนางไทยเชื้อสายจีนได้อย่างเต็มที่เพื่อผลประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของไทย

3. ขุนนางไทยเชื้อสายจีนมีองค์ประกอบหลายประการคล้ายคนไทย โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรม เช่น การนับถือศาสนาพุทธ นับถือผีและวิญญาณ การบูชาบรรพบุรุษ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวจีนยังมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักผูกตัวกับชนชั้นปกครองของไทย¹ จึงทำให้คนไทยทั้งชนชั้นปกครองและประชาชนทั่วไปไม่มีความรังเกียจหรือเคียดรื้อนกับการที่ชาวจีนจะกลายเป็นขุนนางไทย มีฐานะ เป็นชนชั้นปกครองของไทย

นอกจากนี้ขุนนางไทยที่เป็นจีนนอก ซึ่งเป็นผู้ขายยังได้แต่งงานกับสตรีไทย ทำให้เข้าสู่สังคมไทยได้กลมกลืนยิ่งขึ้น ดังเช่น จีนเหยียง แซ่เฮ่า ต้นตระกูล ณ สงขลา ได้แต่งงานกับสตรีไทยชาวเมืองพัทลุง อีกคนหนึ่งคือ จีนปั้นจิวส์วี่ แต่งงานกับสตรีไทยชื่อ หนู แล้วมีบุตรชายเป็นคนไทยเชื้อสายจีน คือ นายเทียนฮี้ สารสิน (บิดาของนายพจน์ สารสิน อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย...ผู้วิจัย) ซึ่งรับราชการเป็นผู้ช่วยแพทย์หลวง กรมทหารมหาดเล็กรักษาสมัยรัชกาลที่ 5 และช่วยงานราชการไทยหลายด้าน จนมียศสูงสุดคือ พระยาสารสินสวามิภักดิ์²

จากปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ในฐานะชนชั้นปกครองของไทย และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทยหลายประการดังจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมบริพัตรฯ ทรงราชานุภาพ. นิทานโบราณคดี. 2494.

หน้า 260.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมบริพัตรฯ ทรงราชานุภาพ. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1. 2526. หน้า 164-170.

2. บทบาทของชนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะชนชั้นปกครองของไทยในสังคมไทย

ชนนางไทยเชื้อสายจีนมีฐานะ เทียบเท่ากับชนชั้นปกครองของไทย มีบทบาทสำคัญหลายประการในสังคมไทย ดังต่อไปนี้คือ

1. ชนนางไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้ชักชวนชาวจีนโพ้นทะเล ให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพที่สุจริตในเขตที่ตนรับผิดชอบ จนกลายเป็นชุมชนจีนขนาดใหญ่ ที่มีส่วนช่วยทางการไทยในการเพิ่มรายได้แผ่นดิน ทั้งในรูปของ เงินผูกปี้และเงินภาษีอากรด้านต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ว่าที่ภูเก็ตมีประชากรประมาณ 25,000-30,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่นี้เป็นกรรมกรจีนที่ทำงานด้านเหมืองแร่คิงบุก เมื่อการทำเหมืองขยายตัวก็ต้องการแรงงานมากขึ้น จึงมีการส่งกรรมกรมาจากประเทศจีนโดยตรง¹

นอกจากนี้ตามสวนยางพารา ไร่ อ้อย ฝ้าย ยาสูบ โรงงานทอผ้าตาลก็มีชาวจีนทำงานเป็นกรรมกรอยู่โดยทั่วไป เช่นที่นครปฐมมีกรรมกรจีนในโรงงานน้ำตาลแต่ละโรงประมาณ 200-300 คน²

ในบางกรณี ชนนางไทยที่เป็นชาวจีนก็ชวนญาติร่วมตระกูลของตนให้มาประกอบอาชีพในไทย ซึ่งคนจีนโพ้นทะเลเลิกสนใจจะมาตั้งถิ่นฐานในไทย เพราะทางการไทยไม่มีนโยบายกีดกันชาวจีนและชาวจีนสามารถสร้างฐานะให้แก่ตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังเช่น กรณีของเงินเต็ง หรือนายอากรเต็ง และกลายเป็นชนนางไทยที่เป็นเงินนอกซึ่งในที่สุดก็คือ หลวงอุดรภักดิ์พานิช ทำมาตามคำสั่งของพระยาพิสดารบริบูรณ์ (เจ้าสัวเทง) (รายละเอียดอยู่ในบทที่ 3)

¹มัลลิกา เรืองระพี. บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. 2518. หน้า 67.

²ยอร์ช วิลเลียม สกินเนอร์. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรณี จิตรพลรักษ์ และคณะ. 2529. หน้า 112-116.

การที่ขุนนางไทย เชื้อสายจีนชักชวนชาวจีนโพ้นทะเล เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย จนกลายเป็นชุมชนชาวจีนทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ก็ยิ่ง เป็นการเสริมบารมีให้แก่ตนเองด้วยที่จะดูแลชาวจีนที่อพยพมาให้อยู่อย่างสงบ ไม่ก่อความวุ่นวายในสังคมไทย ดังที่เซอร์ จอห์น บาวริง (Sir John Bowring) กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า

...ชาวจีนแม้จะ เข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก แต่ทางการไทย ก็สามารถควบคุมชาวจีนให้อยู่ภายใต้ความจรรยาบรรณอย่างแท้จริง เมื่อข้าพเจ้า อยู่ในกรุงเทพฯ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นตัวอย่างการต่อต้านอำนาจของ บ้านเมืองโดยชาวจีนเลย อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2390 (ค.ศ. 1847) ได้เกิดการกบฏของชนชาวจีนขึ้น แต่การกบฏนั้นถูกปราบปรามลง ราบไม่ช้า...¹

2. ขุนนางไทย เชื้อสายจีนมีส่วนช่วยกันทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ให้แก่ทางการไทย ทั้งด้านทุนทรัพย์และกำลังกาย เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 3 พวกจีนเจ้าภาษีนายอากรบริจาคเงินเพื่อสร้างเรือรบถวายแด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว² หรือเมื่อ พ.ศ. 2369 เมื่อพระยาสงขลา (บุญสังข์) เกณฑ์กองทัพทางใต้จะมาช่วยกรุงเทพฯ สงครามคราวกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อมาถึงศึกสงครามเสร็จแล้ว ก็มาช่วยทำบ่อนที่เมืองสมุทรปราการจนแล้วเสร็จแทน³

¹Sir John Bowring. The Kingdom and People of Siam with a Narrative of the Mission to that Country in 1855. p.867. (อ้างอิงมาจาก มัลลิกา เรื่องระพี. บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. 2518. หน้า 164).

²เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3. 2504. หน้า 91.

³สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตราพรหมราชานาถ. "พงศาวดารเมืองสงขลา," ใน ประชุมพงศาวดาร ภาค 3 เล่มที่ 3. 2506. หน้า 62.

3. ขุนนางไทยเชื้อสายจีนได้นำวัฒนธรรมจีนบางอย่างมาปฏิบัติในสังคมไทยอย่างแพร่หลาย และยังคงปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การทำบุญวันเกิด (แซียด) ของพระมหากษัตริย์เจ้านาย และขุนนางไทย เพื่อจะได้มีอายุยืนยิ่งขึ้น ผู้ที่เริ่มทำพิธีทำบุญวันเกิดแบบจีนนี้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย คือ เจ้าพระยาตรีสุริยวงศ์ ทำบุญเมื่ออายุครบ 50 ปี เมื่อ พ.ศ. 2402 ในสมัยรัชกาลที่ 4 การจัดงานแซียดนี้ถือว่าเป็นการแสดงอำนาจวาสนาอย่างหนึ่งของเจ้าของงาน และเป็นวิธีการที่พวกจีนเจ้าภาษีนายอากรและพ่อค้าจีนมีโอกาสดำเนินเข้ามาช่วยเหลือพระมหากษัตริย์ขุนนางหรือเจ้านายไทยในการทำบุญด้านต่าง ๆ เป็นการเอาใจบรรดาชนชั้นปกครองของไทย เช่น รับจัดอาหาร เลี้ยงโต๊ะ จัดการแสดง (งิ้ว) เข้าร่วมงาน ยิ่งขุนนางหรือเจ้านายองค์ใดมีชาวจีน (ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนและพ่อค้าจีน) อยู่ใต้การปกครองมาก งานทำบุญวันเกิดก็จะยิ่งใหญ่อลังการ ตั้งจะเห็นจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล่าไว้ในพระราชนิพนธ์ "ประเพณีทำบุญวันเกิด" ว่า

... ในครั้งนั้นมีเจ้านายและขุนนางทำบุญวันเกิดกันชุกชุมขึ้น แล้วเรียก ซ้ายต๋้าง แซยิดต๋้าง เช่นท้าวอย่างจีน ชะรอยจะเกิดขึ้นเมื่อสมเด็จพระยาตรีสุริยวงศ์-ช่วง บุนนาค... ผู้วิจัย) อายุห้าสิบเอ็ด คือ ห้าสิบถ้วน พวกจีนที่ประจบมากตัวอยู่ทั่วกันจะแนะนำหรือสั่งให้ท้าวอย่างไร จึงได้ทำกันขึ้นเป็นครั้งแรกภายหลังการทำบุญ เช่นนี้ก็ดูท้าวท้าวไปบรรดาผู้ซึ่งมีบรรดาศักดิ์ใหญ่ มีผู้ไปมาหาสู่ประจบประแจงอยู่ดูการทำบุญสนทนากันอย่างไรก็เล็กน้อย เป็นแต่ประชุมคนแสดงเกียรติยศให้ปรากฏว่ามีผู้นับถือมากตั้งโรงครัวเลี้ยงกันวันยังค่ำ ๆ แล้ว... มีละครและผู้ใดที่นับถือก็มีของไปช่วยไปหักกันอย่างของกำนัล การโรงครัวก็ไม่ต้องออกเงินออกทองอันใด เมื่อผู้ใดได้บังคับการกรมใด มีเจ้าภาษีสำหรับกรมก็เกณฑ์เจ้าภาษี (ส่วนใหญ่เป็นขุนนางไทย ที่เป็นชาวจีน... ผู้วิจัย) มาเลี้ยงแล้ว

ขอแรงตั้งโต๊ะอาหารบ้านกันบ้าง เป็นการสนุกสนานครึกครื้นมาก
ไม่เจียบ ๆ กร่อย ๆ เหมือนการหลวง...¹

การจัดงานแซ่ชิตนี้ ขุนนางผู้ใหญ่นิยมทำเพื่ออวดความยิ่งใหญ่ และเป็นการให้โอกาสผู้น้อยได้แสดงความจงรักภักดี ด้วยการช่วยเหลือจัดงาน บรรดาจีนที่หวังความคุ้มครองหรือผลประโยชน์จากขุนนาง เจ้านาย จะช่วยกันจัดงานด้วยการช่วยจัดเลี้ยงโต๊ะตามแบบจีน จัดหาเงินมาแสดงสร้างความครึกครื้นให้แก่เจ้าของงาน ในการจัดงานแซ่ชิตแต่ละครั้ง เจ้าของงานและผู้ร่วมช่วยงานจะสนุกสนานครึกครื้นและานหมู่ประชาชนทั่วไปก็มีการทำบุญวันเกิด (แซ่ชิต) เช่นกัน เพราะคงเชื่อถือตามแบบจีนที่ว่าถ้าได้ทำบุญตอน 60 ปีแล้ว อายุจะยืนหรือเพื่อเป็นการฉลองอายุที่ผ่านมากครั้งศตวรรษกว่าแล้ว

จึงกล่าวได้ว่า การทำบุญวันเกิด (แซ่ชิต) ของไทยก็เป็นประเพณีที่ได้รับมาจากชาวจีน โดยเฉพาะพวกจีนเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งเป็นขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนเป็นผู้สนับสนุนงานนี้จนแพร่หลายและปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากประเพณีการทำบุญวันเกิดแล้ว อีกประเพณีหนึ่งที่ชาวจีนโดยเฉพาะพวกจีนเจ้าภาษีนายอากรที่เป็นขุนนางไทยก็มีส่วนนำมาปฏิบัติก็คือ พิธีเลี้ยงพระตรุษจีน โดยในวันตรุษจีนชาวจีนในประเทศไทยจะจัดงานฉลองกัน สำหรับเหตุที่ทำให้เกิดพิธีเลี้ยงพระตรุษจีนขึ้น เริ่มในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพ่อค้าจีนและขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนนำเอาของมาถวายพระองค์ท่าน เช่น สุกกร เบ็ด ไม้ ฯลฯ มีมากมายสมควรที่จะใช้ในการพระราชกุศล จึงโปรดให้มีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งราชกิจวัณฉลย เป็นเวลา 3 วัน นิมนต์พระสงฆ์มาฉันวันละ

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. "ประเพณีทำบุญวันเกิด"

30 รูป และในวัณตรุษจีนทรงพระราชทานทรัพย์ ซื่อปลาลบปล่อยวันละ 10 ตำลึง โดยปล่อยที่แม่น้ำเจ้าพระยาและโปรดให้พระบรมราชวงศ์จัดเรือขเมจันจัดเลี้ยงกันบรรดาข้าราชการผู้ใหญ่และภรรยาได้มีโอกาสเข้าเฝ้า ในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดให้เปลี่ยนจากการเลี้ยงขเมจันมาเป็น การเลี้ยงเกาเหลา ทั้งโปรดสร้างหลังคาแกงขึ้นที่หน้าพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยและตั้งเครื่องสังเวยแบบจีน การทำเกาเหลาขึ้นชื่อมากจนพระองค์ท่านโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเงินช่างเกาเหลาเป็นขุนนางไทย คือ เงินเอนงช่างเกาเหลาเป็นขุนราชภัตการ² ในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขอเปลี่ยนเป็นเลี้ยงขเมจันตามแบบเก่า งานนี้เป็นที่โปรดของบรรดาเจ้านายขุนนางทั้งหลายเป็นที่สนุกสนานและได้รวมกลุ่มรื่นเริงกัน พวกขุนนางที่เป็นชาวจีนก็จัดเลี้ยงโต๊ะแบบจีน เช่น พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (เกียน) กับพระยาสวัสดิ์คามดิฐ (พุท) จัดโต๊ะอย่างจีนไปเลี้ยงเจ้านายที่แก่งพุทธรัตนสถาน³

สำหรับประเพณี "พิธีเลี้ยงพระตรุษจีน" แม้ว่าขุนนางไทยเชื้อสายจีนจะไม่ได้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมากเท่ากับพิธีทำบุญวันเกิด (เซียด) แต่ก็เป็นที่เริ่มต้นทำให้พระมหากษัตริย์จัดประเพณีนี้ขึ้นมา เพราะรับของถวายจากชาวจีนทั้งหลายจำนวนมากนั่นเอง

กล่าวโดยสรุป บทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในด้านสังคมไทยนั้น จะมีทั้งการดูแลและควบคุมชาวจีนในราชอาณาจักรไทยไม่ให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคมไทย การขยายขนาดของชุมชนชาวจีน ในด้านการทำসাধারণ ประโยชน์แก่สังคมไทยและยังมีส่วนในการถ่ายทอดหรือก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างสืบต่อมาอีกด้วย

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. "พิธีเลี้ยงพระตรุษจีน," ใน พระราชพิธีสิบสองเดือน. 2516. หน้า 128-132.

² ประชุมพงศาวดารที่ 4 พ.ศ. 2401-2404 2504. หน้า 86.

³ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. "พิธีเลี้ยงพระตรุษจีน," ใน พระราชพิธีสิบสองเดือน. 2516. หน้า 132.

นอกจากนี้ขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่มีอยู่ในสังคมไทยได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งในด้านสร้างสรรค์ เช่น การทำสิ่งสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ การนำวัฒนธรรมประเพณีของจีนมาปฏิบัติ การผสมผสานทางด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม โดยการสมรสกับสตรีไทย เป็นต้น แต่ในบางครั้งก็เป็นผลเสียต่อสังคมไทย ได้แก่ ในสมัยรัชกาลที่ 4 พวกพ่อค้าจีนเสนอขอเป็นเจ้าของฝิ่นเพื่อลดปัญหาการลักลอบค้าฝิ่น ป้องกันการช่งสู้กันสูบฝิ่น มาเป็นการสูบฝิ่นได้โดยเปิดเผยที่โรงฝิ่นของเจ้าภาษี แม้จะทําให้รัฐมีรายได้แผ่นดินเพิ่มขึ้นก็ตาม เช่น หลวงเสนหัววานิช หลวงอนุรักษ์วานิช ขุนศรีสมบัติ ขุนเทพอากรรับเป็นเจ้าของฝิ่น โดยมีหลวงพิทักษ์ศกร ขุนวิเศษภักดี ขุนทิพสมบัติ เป็นผู้ร่วมงาน ประมูลเงินให้รัฐบาลปีละ 2,000 ชั่ง¹ แต่การสูบฝิ่นก็มิได้ว่าเป็นยาเสพติดที่ทําให้ประชาชนของชาติด้อยคุณภาพ ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม และ เลิกยาก แม้ปัจจุบันก็ยังมิพบปัญหาการค้ายาเสพติดอยู่ เช่นเดียวกับการเก็บอากรบ่อนเบี้ย ก็ทําให้สังคมไทยมีปัญหาต่อเนื่องทั้งจากยาเสพติดและการพนัน

นอกจากนั้นการที่ขุนนางไทยเชื้อสายจีนต้องเอาใจชนชั้นปกครอง เพื่อขอความอนุเคราะห์ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนให้ชนชั้นปกครองของไทยทำการทุจริตในหน้าที่ขึ้นมา ดังเช่น กรณีของหมื่นบารุงสมบัติ (เจ็สัวเอี้ย) มีคดีพิพาทกับอำแดงปรางและอีสิน โดยอำแดงปรางเอาบุตรสาว คือ อีสิน ไปขายแก่เจ็สัวเอี้ย เจ็สัวเอี้ยได้ยกอีสินให้เป็นภรรยาเงินอินสุกชาย ต่อมาเงินอินกล่าวหาว่าอีสินลักทรัพย์สิน ได้เอาตัวไปบอยและใส่ตราขังไว้ เมื่อคณะลูกขุนนำให้พระไกรศรีเป็นผู้ตัดสิน เจ็สัวเอี้ยได้เอาสิ่งของไปทูลพระไกรศรีให้พิพากษาว่า อีสินเป็นผู้ผิด ในที่สุดเมื่อพยานบางคนสารภาพทําให้ทราบว่า เรื่องทั้งหมดเป็นการใส่ความอีสินผู้บริสุทธิ์² แสดงให้เห็นว่า

¹ หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 53 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4, จ.ศ.1213, พระราชบัญญัติห้ามข้าราชการไม่ให้สูบฝิ่นและตั้งเจ้าภาษี.

เลขที่ 1 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4, จ.ศ.1213, บัญชีรายชื่อเจ้าภาษีฝิ่น.

² หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 80, จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4, จ.ศ.1214, คดีการเงินเรื่องตระกูลเงินอีกกับอำแดงบู.

เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย เห็นแก่ผลประโยชน์ที่ได้รับและ เข้าเป็นพวกฝ่ายจีน ท้าให้ราษฎรไทยเสียเปรียบ
พวกขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนด้านคดีความ

จึงกล่าวได้ว่า ผลกระทบของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในฐานะชนชั้นปกครองของไทยที่มีต่อ
สังคมไทยนั้นมีทั้งผลดีและผลเสีย แต่อย่างไรก็ตามขุนนางไทยเชื้อสายจีนก็มีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในระยะ เวลาต่อมา และ ไม่ว่าจะ เป็นขุนนางไทยเองหรือขุนนางไทยที่เป็นชาวจีน
ก็ย่อมส่งผลทั้งดีและ เสียแก่สังคมไทยบ้าง ไม่มากก็น้อย

บทสรุป

ช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนได้เข้าสู่ระบบราชการไทยกลายเป็น "ขุนนางไทย" จำนวนมากและอย่างเด่นชัด ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนดังกล่าวนี้มีส่วนร่วมอย่างมากในช่วงที่ประเทศไทยดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศตามอย่างชาติตะวันตก

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวจีนเข้าสู่ระบบราชการไทยจนกลายเป็นขุนนางไทยมีหลายประการดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ชาวจีนต้องการการยอมรับความสำคัญและฐานะของตนในสังคมไทย การอยู่นอกระบบไพร่ของชาวจีนจึงทำให้ชาวจีนสามารถเดินทางได้ทั่วราชอาณาจักรไทยและประกอบอาชีพได้หลากหลายที่สุดคือพ่อค้า เมื่อชาวจีนมีรายได้ทางเศรษฐกิจมั่นคง ชาวจีนก็มีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะทางสังคมของตนเองให้สูงขึ้นประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมเปิดและไม่รังเกียจชาวจีนอยู่แล้ว ดังนั้น ชาวจีนจึงเลื่อนฐานะทางสังคมของตนด้วยการเป็นขุนนางไทยโดยเริ่มจากการเป็นเจ้าของงานประจำ เรือสำเภากลาง ตัวแทนการค้าของชนชั้นปกครองของไทย และเจ้าภาษีนายอากร เป็นต้น การเป็นขุนนางไทยของชาวจีนทำให้ชาวจีนมีฐานะ เทียบเท่ากับชนชั้นปกครองของไทย สามารถหาผลประโยชน์จากตำแหน่งราชการได้ เช่น สิทธิในการนำสินค้าไปกับเรือสำเภากลางเพื่อซื้อ-ขายกับต่างแดน, สิทธิในการซื้อ-ขาย และผูกขาดสินค้าในเขตที่ตนรับผิดชอบในการเก็บภาษีอากร, สิทธิในการยกเว้นการถูกเกณฑ์แรงงานทั้งของตนเอง ครอบครัวและลูกน้อง, สิทธิในการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ เป็นต้น และยังได้รับการยกย่องจากสังคมไทยอีกด้วย

ประการที่สอง ทางราชการไทยสนับสนุนให้ชาวจีนเข้าสู่ระบบราชการไทย เนื่องจากชาวจีนมีความสามารถเฉพาะตัวหลายประการ ได้แก่ การเดินเรือ การค้าขาย การเก็บภาษี เป็นต้น อันเป็นประโยชน์ต่อการแสวงหารายได้แผ่นดินของไทย ดังนั้นทางราชการไทยจึงแต่งตั้งชาวจีนให้เป็นขุนนางไทย เพื่อเป็นวิธีกาชาวจีนให้เกิดความจงรักภักดีและความภูมิใจในตำแหน่งหน้าที่ทางการ

ไทยไว้ว่างใจมอบหมายให้ทำ ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนนี้จะ ได้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการของไทย อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม ขุนนางไทยเชื้อสายจีนและชนชั้นปกครองของไทยมีความเกี่ยวข้องกับ ลักษณะการอุปถัมภ์ คือชาวจีนผูกตัวกับชนชั้นปกครองไทยเพื่อให้เป็นนายประกัน รับรองตนหรือให้ ความคุ้มครองแก่ตน ในขณะที่เดียวกันชนชั้นปกครองของไทยก็จะได้รับผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจ จากขุนนางไทยเชื้อสายจีนเป็นการตอบแทน

ประการที่สี่ ทางราชการไทยต้องการให้ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนช่วยดูแลและควบคุมชาวจีน ในสังคมไทย เนื่องจากในสังคมไทยมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก ชาวจีนเหล่านี้ย่อมมีทั้งคนดีและคนเลวปะปนกัน การที่ทางราชการแต่งตั้งชาวจีนที่มีความสามารถ และเป็นที่ยอมรับนับถือหรือยอมรับความเป็นผู้นำในหมู่ชาวจีนให้เป็นขุนนางไทยจึง เท่ากับเป็นการ ให้ความคุ้มครองคนจีนที่ดี และควบคุมมิให้คนจีนที่เลวก่อความวุ่นวายขึ้นมา

จากปัจจัยดังกล่าว ชาวจีนจึง เข้าสู่ระบบราชการไทย กลายเป็นขุนนางไทยมีหน้าที่ ราชการหลายตำแหน่ง อาทิเช่น เจ้าภาษีนายอากร ตัวแทนการค้าของพระมหากษัตริย์ เจ้านาย และขุนนางไทย นายอำเภอจีน ปลัดจีน เจ้าเมือง เป็นต้น ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนได้เข้ามา มีบทบาทในสังคมไทยหลายดั่งดั่งต่อไปนี้คือ

ทางด้านเศรษฐกิจ การที่ทางราชการไทยต้องทูลัญญาการค้ากับชาติตะวันตก ทั้งสนธิสัญญา เบอร์นี (พ.ศ. 2369) และสนธิสัญญาบาวริง (พ.ศ. 2398) ทำให้รัฐต้องยกเลิกการค้าผูกขาด โดยกรมพระคลังสินค้า กลายเป็นการค้าเสรีและ เศรษฐกิจแบบเงินตรา นอกจากนั้นในช่วงระยะ เวลาดังกล่าวไทยมีสงครามกับเพื่อนบ้าน เช่น ศึกกบฏเจ้าอนุวงศ์ (พ.ศ. 2369) ศึกกับญวน (พ.ศ. 2376-2391) และพระมหากษัตริย์ คือ รัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 ก็ทรงทะนุบำรุงบ้าน เมืองหลายประการ เพื่อให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก จึงทำให้รัฐต้องหาวิธีการเพิ่มรายได้แผ่นดิน โดยการจัดเก็บภาษีอากรภายในประเทศเพิ่มขึ้น และส่งเสริมการค้าขายกับต่างประเทศให้มากยิ่งขึ้น การแต่งตั้งชาวจีนให้เป็นขุนนางไทยในฐานะ เจ้าภาษีนายอากร จึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่ง ที่ช่วยแก้ปัญหาการหาเงินเข้ารัฐเพื่อทดแทนรายได้ที่ลดลงไป เนื่องจากการยกเลิกการค้าผูกขาด ของกรมพระคลังสินค้า โดยจัดเก็บภาษีอากรและ เป็นผู้ผูกขาดการค้าแทนทางการไทย นับได้ว่า

เป็นการช่วยหาเงินรายได้แผ่นดินอันจะนำไปใช้ในการป้องกันประเทศและพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ด้วย

นอกจากนี้ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนที่ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอจีนก็ยังช่วยทางการไทยในด้านการแสวงหารายได้ให้แก่รัฐโดยการเก็บเงินค่าผูกปี้จากชาวจีนแทนการเกณฑ์แรงงานส่งให้รัฐ แต่บางขณะขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนบางรายก็ท้อความเดือดร้อนแก่ราษฎรโดยทั่วไป เพราะชู้ครัดเก็บภาษีราษฎรในอัตราที่สูง แต่กลับนำส่งให้รัฐช้า โดยนำเงินภาษีไปใช้จ่ายส่วนตัว หรืออ้างว่าขาดทุน ทำให้รายได้ของทางการไทยในระยะหลังลดลง รัชกาลที่ 5 จึงต้องดำเนินนโยบายปฏิรูปการเก็บภาษีให้รัดกุมเป็นระเบียบแบบแผน โดยทรงจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ เมื่อ พ.ศ. 2416

ทางด้านการเมืองการปกครอง ชาวจีนที่เป็นขุนนางไทยก็เท่ากับเป็นการเลื่อนฐานะของตนขึ้นเป็นชนชั้นปกครองของไทยในหมู่ชาวจีนมีหน้าที่ช่วยเหลือทางการไทยในการดูแลและให้ความคุ้มครองแก่ชาวจีนทั้งหลายให้อยู่ในสังคมไทยอย่างสงบสุข ในขณะเดียวกันก็คอยควบคุมมิให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันก่อความวุ่นวายขึ้น ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองของไทย คือ นายอำเภอจีน ปลัดจีน จางวางจีน กงสุลจีนในบังคับสยาม และเจ้าเมือง ต่างก็ทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวกลางคอยเชื่อมโยงระหว่างทางการไทยกับชุมชนชาวจีนให้อยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจกันดี

แต่บางครั้งขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองของไทยก็ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนแสวงหาผลประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น เจ้าเมืองซึ่งมีฐานะเป็นทั้งผู้ปกครองและจัดเก็บภาษีในท้องถิ่นของตน สามารถแสวงหาผลประโยชน์หรือบิบบังคับราษฎรได้ตามอำเภอใจของตน

ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมไทย ขุนนางไทยเชื้อสายจีนมีบทบาทในสังคมไทยในด้านของการเป็นชนชั้นปกครอง ช่วยดูแลชุมชนชาวจีนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และทำคุณประโยชน์โดยการสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์ ให้ความร่วมมือกับชนชั้นปกครองในการพัฒนาประเทศ และยังมีส่วนในการนำวัฒนธรรม ประเพณีบางอย่างของจีนเข้ามาเผยแพร่ซึ่งยังมีสืบมาจนทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม การที่ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนพยายามยกฐานะของตนในสังคมไทยให้สูงขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การยกลูกสาวให้, การติดสินบนชนชั้นปกครองไทย ฯลฯ ก็มีส่วนสนับสนุนให้ค่านิยมในการฝากตัวของชาวจีนกับเจ้านายไทยมีมากยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนทั้งที่เป็นจีนนอกและเชื้อสายจีนมีความเกี่ยวพันและผูกพันกับสังคมไทยเป็นอย่างมาก ที่เด่นชัดที่สุดก็คงเป็นทางด้านเศรษฐกิจ รองลงไปก็คือด้านการเมืองการปกครองและสังคม-วัฒนธรรมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ขุนนางไทยที่มีเชื้อสายจีนได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศให้เจริญสืบต่อมาในบางส่วนไม่มากนักน้อย ทำให้กลไกในการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยเจริญยิ่งขึ้นและประสบความสำเร็จ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

1. ประเภทเอกสารปฐมภูมิ

1.1 เอกสารปฐมภูมิที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

1.1.1 เอกสารจากกองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

หอสมุดแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เลขที่ 12. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2.

จ.ศ.1175. (พ.ศ.2356) ท้องตราถึงพระยาศรีธรรมมาโคศกราช

เรื่องให้ส่งตัวเงินจันเซง เข้าไปตีราคาสินค้ากรุงเทพฯ.

_____. เลขที่ 15. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. จ.ศ. 1175. (พ.ศ. 2356)

หนังสือเรื่องนายเรือจันคุมสาเภาสินค้าไปจำหน่าย ณ เมืองจันออกข่า
และราคาสินค้า.

_____. เลขที่ 10. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. จ.ศ.1181. (พ.ศ.2362)

ถึงพระยาศรีธรรมมาโคศกราช ให้เอาเงินอากรบ่อนเบี้ยและอากรสุราซื้อ
พริกไทย ราษฎรบ้านคอนสัก บ้านกระแตะ แขวงเมืองนคร ตามราคา
ตลาดเมืองจันทบุรี ส่งเข้าไปกรุงเทพฯ ให้สิ้นเชิง.

_____. เลขที่ 1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2. จ.ศ.1182. (พ.ศ.2363)

จดหมายเรื่องส่งเครื่องแก้ว.

_____. เลขที่ 6. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1188. (พ.ศ.2369)

สัญญาเรื่องสลูกบ้านอังกฤษจะเข้าออกเพื่อการค้าขายในกรุงเทพ 6 ข้อ.

_____. เลขที่ 78. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1198. (พ.ศ.2379)

เรื่องตั้งเงินเชิงเป็นนายอากรบ่อนเบี้ยไทยจีน เมืองนครไชยศรี.

_____. เลขที่ 19. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1201. (พ.ศ.2382)

บัญชีชำระเงินภาษีโรงน้ำตาลทรายพระยาวิเศษ, ขุนศรีบริบูรณ์.

หอสมุดแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เลขที่ 172. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3.

จ.ศ.1202. (พ.ศ.2383) ตอนที่ 2 ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึง

พระยานครสวรรค์ นัดตั้งเงินหุดเป็นเงินพันบาทสมบัตรนายอากรบ่อนเบี้ยไทย-จีน.

เลขที่ 18. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1204. (พ.ศ.2385)

สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยานครสวรรค์ เรื่องตั้งเงินยกเป็นขนนิคม
ประเทศ นายอาเภอจีน.

เลขที่ 79/1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1204 (พ.ศ.2385)

ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยามรณรงค์สงคราม พระยากันพงเพชร
เรื่องให้ตั้งเงินน้อยเป็นขุนเทพา นายอากรสมภักสร เมืองกันพงเพชร.

เลขที่ 20. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1205. (พ.ศ.2386). ตราตั้งถึง

เจ้าเมืองนครชัยศรี เรื่องตั้งนายอากรบ่อนเบี้ย.

เลขที่ 58. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1205. (พ.ศ.2386)

เจ้าพระยาจักรีตั้งเงินโพเป็นหมื่นศรีอากร นายอากรสมภักสร นครชัยศรี.

เลขที่ 17/3. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1206. (พ.ศ.2387)

เรื่องเรียกเงินผูกปี่เงินเมืองนครสวรรค์. ตั้งนายอากรบ่อนเบี้ย ร่างตรา
ถึงเมืองนครชัยศรี.

เลขที่ 25. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1206. (พ.ศ.2387)

ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยาสุนทรบุรี เมืองนครชัยศรีตั้งเงินแก่
เป็นขุนพัทลสมบัติ นายอากรบ่อนเบี้ย.

เลขที่ 28. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1206. (พ.ศ.2387)

ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองชัยนาทตั้งอากรภูมิเป็นหลวงบำรุงพานิช
จางวางจีน.

เลขที่ 60. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1206. (พ.ศ.2387)

สารตราตั้งเงินฉาย เป็นขุนประมุขราชทรัพย์เจ้าภาษี ได้ ชัน น้ำมันยาง
กรงเก่า.

หอสมุดแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร. เลขที่ 46/4. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3.

จ.ศ.1207 (พ.ศ.2388) สารตราถึงกรุงเก่า นครชัยศรี ตั้งเจ้าภาษี
ถ่านน้ำผู่.

เลขที่ 48. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1207. (พ.ศ.2388)

ร่างหนังสือพระยามหาอำมาตย์ถึง เมืองนครสวรรค์ เรื่องตั้งเงินมูลเป็นที่
ขุนนิคมประเทศ.

เลขที่ 56. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1207 (พ.ศ.2388) บัญชีเงิน

ภาษีอากร บีเกาะ มะโรง มะเส็ง.

เลขที่ 275. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1207 (พ.ศ.2388) เรื่องตั้ง

นายยัง เป็นหมื่นศรีสุวจนายอากร.

เลขที่ 13. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1208 (พ.ศ.2389) สารตรา

เจ้าพระยาจักรีถึงเมืองสรรค์ เมืองไชยนาท เรื่องนำตั้งเงินชอง เป็นขุนบากร
สมบัติ นายอากรเหล็กก่อน.

เลขที่ 14. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1208 (พ.ศ.2389)

สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองสรรค์ เรื่องนำตั้งเงินสือ เป็นที่ขุนพันธสมบัติ
นายอากรบ่อนเบี้ย.

เลขที่ 31/1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1208 (พ.ศ.2389)

สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองมโนรมย์ เรื่องนำตั้งเงินแสงเป็นที่
ขุนพันธสมบัติ นายอากรบ่อนเบี้ย.

เลขที่ 45. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1208 (พ.ศ.2389)

สารตราเจ้าพระยาจักรี เรื่องนำตั้งเงินยี่เป็นที่ขุนพันธสมบัติ นายอากร
บ่อนเบี้ย.

เลขที่ 47. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1208 (พ.ศ.2389) สารตรา

เจ้าพระยาจักรีถึงนครไชยศรี เรื่องนำตั้งเงินจิวเป็นที่ขุนพันธสมบัติ บ่อนเบี้ยเงิน.

ทอสมุดแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เลขที่ 54. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3.

จ.ศ.1209 (พ.ศ.2390) สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระพรหมบุรี
พระอินทร์บุรี พระสิงห์บุรี ให้นำตั้งเงินยกเป็นขุนอินทร นายอากรเตาสุรา.

เลขที่ 21. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1210. (พ.ศ.2391)

สารตราตั้งขุนเทพศักดิ์เป็นที่พระวิเศษกาไชย เจ้าเมืองละเซียงเทรา.

เลขที่ 155. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1210. (พ.ศ.2391)

สาเนาคากหักการจันโบว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองละเซียงเทรากาเริบ.

เลขที่ 155/1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1210. (พ.ศ.2391)

คากหักการจันโบว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองละเซียงเทรากาเริบ.

เลขที่ 155/2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1210. (พ.ศ.2391)

คากหักการจันโบว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองละเซียงเทรากาเริบ.

เลขที่ 155/3. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1210. (พ.ศ.2391)

คากหักการของหลวงจู้ยี่ เรื่องอั้งยี่เมืองละเซียงเทรากาเริบ.

เลขที่ 155/4. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1210. (พ.ศ.2391)

สาเนาจดหมายพระยาศรีพิพัฒน์ว่าด้วยเรื่องรบจันตัวเหี้ย เมืองละเซียงเทรา.

เลขที่ 44. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. จ.ศ.1212. (พ.ศ.2393)

หนังสือถึง 6 เมืองเหนือให้ส่งตัวผู้ขัดขืนชำระเงินส่งไปกรุงเทพฯ.

เลขที่ 1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1213. (พ.ศ.2394)

บัญชีรายชื่อเจ้าภาษีฝิ่น.

เลขที่ 28. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1213. (พ.ศ.2394)

พระราชบัญญัติห้ามข้าราชการไม่ให้สูบฝิ่นและตั้งเจ้าภาษี.

เลขที่ 80. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1214. (พ.ศ.2395)

คากหักการจันโบเรื่องตระกูลจันอั้งยี่กับอาแดงบู.

เลขที่ 124. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ. 1216. (พ.ศ.2397) เรื่องประกาศ

ให้ราษฎรรู้พิกัดภาษีอากร.

- ทอสมุดแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เลขที่ 20. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4.
- จ.ศ.1218. (พ.ศ.2399) ร่างสารตราถึงพระยาวิเศษภายไชย เจ้าเมือง
ฉะเชิงเทรา ปรอดเกล้าฯ ตั้งเงินอยู่เป็นที่หลวงพิศุทธิเงิน ณ ชาติ ปลัดจีน.
- _____ เลขที่ 77. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1218. (พ.ศ.2399)
เรื่องแต่งตั้งให้เงินสิงโตเป็นหลวงวิจารณ์เงินประจำ ปลัดว่ากล่าวฝ่ายจีน.
- _____ เลขที่ 89. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1218. (พ.ศ.2399)
เรื่องแต่งตั้งให้ขุนสนิทภักดีเป็นหลวงพิทักษ์เงินประจำ ปลัดจีน.
- _____ เลขที่ 48. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1220. (พ.ศ.2401) สารตรา
ถึงเมืองต่าง ๆ 21 เมือง เรื่องทรงตั้งให้เงินจ้อหลี่เป็นเจ้าภาษีสมุดดินสอและ
ของอื่น ๆ รวม 22 สิ่ง
- _____ เลขที่ 37. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1225. (พ.ศ.2406)
ร่างสารตราถึงเมืองฉะเชิงเทรา ปรอดเกล้าฯ ตั้งเงินเปลี่ยนจิวเป็นที่หมื่นพิจารย์
คริสต์จีน นายอำเภอจีนเข้ารีต.
- _____ เลขที่ 133/2 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1225. (พ.ศ.2406)
เรื่องตั้งเงินเกี้ยวและเงินอื่น ๆ เป็นนายอำเภอ.
- _____ เลขที่ 138. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1226. (พ.ศ.2407) จดหมาย
ถึงหลวงนายเดช. เรื่องเสด็จเมืองกาญจนบุรี.
- _____ เลขที่ 4/2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1227 (พ.ศ.2408)
ร่างสารตราถึงพระยาอุทัยธานีตั้งเงินน้อย เป็นหลวงพินิจภาษา จางวางอำเภอจีน.
- _____ เลขที่ 17/2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1227. (พ.ศ.2408)
ร่างสารตราถึงพระยาสุรศักดิ์ กรมการเมืองสระบุรี ตั้งเงินชิวเป็นที่หลวงวิเศษ-
พานิชจางวางอำเภอจีน.
- _____ เลขที่ 135. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1227 (พ.ศ.2408)
หนังสือเจ้าพระยารวิวงศ์โภชาธิบดีถึงพระยาชลบูรณรักษ์.

หอสมุดแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เลขที่ 111. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4.

จ.ศ.1228. (พ.ศ.2408) หนังสือพระยาธารสมบัติ ถึงพระยา

วิเศษภายชย ผู้สำเร็จราชการเมืองฉะเชิงเทรา.

_____. เลขที่ 223. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1228 (พ.ศ.2408) คัดบอก

และตราน้อยเรื่องซ่อมวัดธรรมมูล และตั้งนายอำเภอจีนเมืองฉะเชิงเทรา.

_____. เลขที่ 341. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1228. (พ.ศ.2409)

ร่างตราน้อยถึงเมืองเชียงแตง จาปาศักดิ์ แสนปาง.

_____. เลขที่ 69. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1230. (พ.ศ.2411)

พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งเงินอยู่ แซ่เอี้ย เป็นที่ขุนผดุงเงินประจำ
ที่สองกงสุลจีนในบังคับสยาม.

_____. เลขที่ 72. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1230. (พ.ศ.2411)

สารตราถึงกรมการเมืองต่าง ๆ ตั้งเงินอยู่ แซ่ตัน เป็นที่หลวงวิสุทธินิชาติ
กงสุลจีนในบังคับสยาม.

_____. เลขที่ 77. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1230. (พ.ศ.2411)

สารตราถึงกรมการเมืองนครชัยศรี เมืองสมุทรสาคร ตั้งกงสุลจีนใน
บังคับสยาม.

_____. เลขที่ 78. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4. จ.ศ.1230. (พ.ศ.2411)

สารตราโปรดเกล้าฯ ตั้งเงินอยู่ แซ่เอี้ย เป็นที่ขุนผดุงเงินประจำ.

1.1.2 เอกสารจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ก. เอกสารสมัยรัชกาลที่ 4

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 4. กท.2.

สารตราว่าด้วยให้ข้าหลวงและผู้ว่าราชการเมืองผูกบัญชีมือจีนเรียกเงิน
ค่าแรง. จ.ศ.1214. (พ.ศ.2395).

. เอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหม รัชกาลที่ 4. เล่ม 31. เลขที่ 32

จ.ศ.1228 (พ.ศ.2409) ว่าด้วยพระราชทานสัญญาบัตรนายอำเภอจีน
เข้ารีต เมืองราชบุรี.

. เอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหมรัชกาลที่ 4 เล่ม 35. เลขที่ 60.

จ.ศ.1230. (พ.ศ. 2411) ว่าด้วยตั้งนายอำเภอจีนเมืองเพชรบุรี.

หมายเหตุ อ.ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล อธิบายว่าบัญชีเอกสารอยู่ในหมวดเอกสาร

รัชกาลที่ 4 แต่วัน เวลาและเนื้อความเป็นเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 5

ข. เอกสารสมัยรัชกาลที่ 5

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหม

รัชกาลที่ 5. เล่ม 2. เลขที่ 20. จ.ศ. 1232. ว่าด้วยตั้งหลวง

บำรุงเงินประชา ขุนภาษาจีนประเทศ นายอำเภอจีนเมืองตะกั่วป่า.

. เอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหม รัชกาลที่ 5. เล่ม 2. เลขที่ 21.

จ.ศ. 1232. ว่าด้วยตั้งนายอำเภอจีนและปลัดจีนเมืองภูเก็ต.

. เอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหม รัชกาลที่ 5. เล่ม 6. เลขที่ 50.

จ.ศ. 1234. ว่าด้วยตั้งขุนศรีวิเศษนายอำเภอจีนบ้านแหลม เมืองเพชรบุรี.

. เอกสารเย็บเล่มกรมพระกลาโหม รัชกาลที่ 5. เล่ม 8. เลขที่ 25.

จ.ศ. 1235. ตั้งเงินภาษีเป็นที่หลวงบำรุงเงินประชา นายอำเภอจีนเมือง
ตะกั่วป่า.

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารเขียนเล่มกรมพระกลาโหม

รัชกาลที่ 5. เล่ม 8. เลขที่ 78. จ.ศ. 1235. ว่าด้วยตั้ง

นายอำเภอจีนเมืองภูเก็ต 3 นาย.

. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 26. เลขที่ 49.

จ.ศ. 1242. ถึงเมืองราชบุรีว่าด้วยพระราชทานสัญญาบัตร หมั้นศาสนาคริสต์รักรัษ

จีนเข้ารีตบ้านบางนกแขวก หมั้นพิทักษ์คริสต์ตั้ง นายอำเภอจีนเข้ารีต

บ้านคอนกระเบื้อง.

. เอกสารเขียนเล่มกรมพระกลาโหม รัชกาลที่ 5. เล่ม 44. เลขที่ 71.

จ.ศ. 1247. ถึงเมืองปราณบุรี ตั้งจีนขึ้นเป็นขุนประเทศภาษา นายอำเภอ

จีนเมืองปราณบุรี.

. เอกสารเขียนเล่มกรมพระกลาโหม รัชกาลที่ 5. เล่ม 56.

เลขที่ 88. ร.ศ. 108 (จ.ศ. 1251). พระราชทานนามสัญญาบัตร

หลวงประเทศปรีชาคริสต์จีน นายอำเภอจีนเข้ารีต เมืองฉะเชิงเทรา.

. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 1. เลขที่ 187.

จ.ศ. 1230. สารตราถึงกรุงเก่าตั้งขุนพิทักษ์ภักดี เป็นที่หลวงบาราต

คดีจีน กงสุลจีน.

. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 1. เลขที่ 195.

จ.ศ. 1230. สารตราถึงเมืองฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายก

ตั้งจีนอยู่เป็นที่หลวงวิสุทธิจีนชาติ ปลัดจีน.

. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 1. เลขที่ 196.

จ.ศ. 1230. สารตราถึงเมืองฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายก ตั้ง

จีนเฑรา เป็นที่ขุนพิพาทจีนพิจารณ์ที่สองกงสุลจีนข้างขวา จีนจ่ายเป็นที่

ขุนสมานจีนประจำที่สองกงสุลจีนข้างซ้าย.

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย

รัชกาลที่ 5. เล่ม 1 เลขที่ 200. จ.ศ. 1230. สารตราถึงเมือง

พิจิตรตั้งหลวงวิเศษพานิชเป็นที่หลวงอุดรธานีเขคจีนนิกร กงสุลจีน.

เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 6. เลขที่ 7.

จ.ศ. 1234. เมืองฉะเชิงเทรา ตั้งจีนเปี่ยมเป็นที่ขุนจ้บจีนพาล นาย
อาเภอจีน

เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 7. เลขที่ 98.

จ.ศ. 1235. เมืองฉะเชิงเทรา ตั้งจีนเต้าเป็นที่ขุนประเทศปรีชาคริสต์จีน
นายอาเภอจีนเข้ารีต.

เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 16.

เลขที่ 110. จ.ศ. 1241. เมืองชัยนาท ตั้งจีนกยเป็นที่หลวง
วิจารณ์จีเมรีชา ปลัดจีน.

เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 22.

เลขที่ 28. จ.ศ. 1244. เมืองพิษณุโลกตั้งหลวงพิพัฒน์โภคา เป็นที่
พระรัชฎานุกุลภักดี ปลัดจีน.

เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 25. เลขที่ 34.

จ.ศ. 1245. เมืองพรหมบุรีตั้งจีนทองคำ เป็นที่หลวงกิจจาจีนประเทศ
ปลัดจีน.

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5.
เล่ม 31. เลขที่ 164. จ.ศ. 1248. เมืองชัยนาทตั้งเงินทิวเป็นที่หลวงวิจารณ์
 จีนประชา ปลัดจีน.
- เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 33. เลขที่ 7.
 จ.ศ. 1249. เมืองพิศิตร์ตั้งเงินเย็บเป็นที่หลวงอุดรธานีเขตกรุงสุลจีน.
- เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 33. เลขที่ 33.
 จ.ศ. 1249. เมืองจะเข็ง เทราคอบพระราชทานที่บิลินลาหน้าเพลิง
 และสิ่งของไทยทานเฝ้าศพขุนสมานจีนประชา นายอาเภอจีน.
- เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 33. เลขที่ 115.
 จ.ศ. 1249. เมืองจะเข็ง เทราคตั้งเงินแก้วเป็นที่ขุนสมานจีนประชา
 ปลัดจีนที่ 2 ฝ่ายซ้าย.
- เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 33. เลขที่ 180.
 จ.ศ. 1249. กรุงเก่าตั้งขุนบริหารเวศกิจเป็นที่หลวงบาราศคดีจีน.
- เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 33. เลขที่ 210.
 จ.ศ. 1249. ถึงหลวงจินดาร์รักษ้างหลวง พระเกรียงไกรกระบวนยุทธ
 กรมการเมืองจะเข็ง เทรา ตั้งเงินเพิ่มเป็นที่ขุนรักษ้างเงินภักดี.
- เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 34. เลขที่ 106.
 จ.ศ. 1249. จะเข็ง เทราตั้งเงินขุนเป็นที่ขุนอาสาเงินบุรณ์ ผู้ช่วยราชการอยู่
 ในหลวงวิสุทธิจีนชาติ ปลัดจีน.
- เอกสารเย็บเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 37. เลขที่ 136.
 จ.ศ. 1251. จะเข็ง เทรานตั้งเงินติดเบี้ยกเป็นที่หลวงประเทศปรีชาคริสต์
 จีน นายอาเภอจีน และภาษาต่าง ๆ ในบังคับสยามที่ถือศาสนาโรมันคาทอลิก.

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย
รัชกาลที่ 5. เล่ม 38. เลขที่ 137. จ.ศ. 1251. เมืองฉะเชิงเทรา
 ตั้งเงินรอดเป็นที่ขุนพิจารณ์คดีจีน ออกไปรับราชการตามตำแหน่งต่อไป.
- เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 42. จ.ศ. 1245-
 1246. หนังสือจากหลวงนราธิการภักดิ์ ข้าหลวงรักษาราชการหัวเมือง
 ฝั่งตะวันตก บอกมายังสมุหพระกลาโหม เรื่องพระยารัตนเศรษฐี
 เจ้าเมืองระนองผูกขาดภาษีที่เมืองตรัง.
- เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. เล่ม 42: จ.ศ. 1245-
 1247. ตอบพระอภัยคุณคดีศรัทษาวาด้วยกราบถวายบังคมลาออกจาก
 ผู้ว่าราชการกระบือ.
- เอกสารกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5. ร.5 ม.2.12 ก/9
 าบบอกเมืองฉะเชิงเทรา (กันยายน ร.ศ. 103-สิงหาคม ร.ศ. 107).
 ที่ 15 เวนนายแก้วน บอกขอขานพิพากจีนพิจารณ์เป็นที่หลวงวิสุทธจีนชาติ
 ปลัดจีน ขุนจีนราชเป็นที่ขุนพิพากจีนพิจารณ์ จ.ศ. 1247.
- เอกสารกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5. ร.5 ม.2.12 ก/23
 าบบอกเมืองต่าง ๆ ฉะเชิงเทรา พนมสารคาม ปราจีนบุรี (ธันวาคม
 ร.ศ. 105-17 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 110).
- เอกสารกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5. ที่ 26 เวนนายควร
 ขอจีนเพิ่มเป็นที่ขุนรักษากจีนนักดี ผู้ช่วยในหลวงพิสุทธจีนชาติ จ.ศ. 1249.
- เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย รัชกาลที่ 5. ที่ 78 เวนนายรัต
 ขอจีนขุนเป็นที่ขุนอาสาจีนบุรณ์ จ.ศ. 1249.

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารเย็บเล่มการต่างประเทศ

รัชกาลที่ 5. เล่ม 16. เลขที่ 51. จ.ศ. 1235. ตราหน้าตั้ง

ขุนโรคคาเป็นที่หลวงจินาธิกรณกิจ ปลัดจีนเมืองระยอง.

สารบาณสมุคพิเศษ รัชกาลที่ 5. เล่ม 16. เลขที่ 35. ทรงแต่งตั้ง

จีนหยิบเป็นที่ขุนปราณีประชากร ปลัดจีนเมืองปัจจันตคิริเขต.

เอกสารเย็บเล่ม รัชกาลที่ 5. ค. 14/8 "กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์

กราบบังคมทูลถวายความเห็นเรื่องภาษีอากรต่าง ๆ"

วันที่ 17 ธันวาคม ร.ศ. 108 (พ.ศ. 2432).

เอกสารกระทรวงต่างประเทศ รัชกาลที่ 5. ค. 1/3. สารตรา

แต่งตั้งจีนเทียมจิ้นบุตรพระประเสริฐวานิช เป็นปลัดฝ่ายจีนเมืองตราด.

(20 ธันวาคม ร.ศ. 108).

เอกสารรัชกาลที่ 5. กษ.12.2/12. สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่น-

มทิศรราชหฤทัย กราบทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,

8 พฤษภาคม ร.ศ.124.

เอกสารรัชกาลที่ 5. ค.4.4/7. เรื่องเงินตั้ง ทาภาษีอากร

เกี่ยวกับด้านราชการเมืองนครเชียงใหม่ (24 ธันวาคม ร.ศ.113-30

มิถุนายน ร.ศ.114).

เอกสารรัชกาลที่ 5. ค.13.1/8. บัญชีที่ได้รับตัวอนุญาต

ยกเว้นไม่ต้องผูกเบี้ยนมหผลกรุงเทพฯ ร.ศ.122.

เอกสารรัชกาลที่ 5. ค.14/3. เรื่องเงินภาษีอากรต่าง ๆ.

เอกสารเย็บเล่มรัชกาลที่ 5. ค.14/8 "กรมหมื่นนราธิป

ประพันธ์พงศ์ กราบบังคมทูลถวายความเห็นเรื่องภาษีอากรต่าง ๆ"

วันที่ 17 ธันวาคม ร.ศ.108. (พ.ศ.2433).

จดหมายเทศน์แห่งชาติ, กอง. กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5. ฎีกาของ
พระเจริฎราชธน (เท่ง). 2 ตุลาคม ร.ศ.110.

เอกสารรัชกาลที่ 5. น.8.7/11. จินขออนุญาตตั้งสโมสร
เกี่ยด้วยเรื่องยกกรมทำร้ายมาขึ้นกระทรวงนครบาล (11 มีนาคม
ร.ศ.127-4 พฤษภาคม ร.ศ.129).

เอกสารรัชกาลที่ 5. บ. 12/19. เจ้าพระยายมราช เสนาบดี
กระทรวงนครบาล กราบบังคมทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เรื่องความเป็นไปของบริษัทเรือเมล์จีนสยาม. (11 ตุลาคม
ร.ศ. 129).

เอกสารรัชกาลที่ 5. ม. 2/2 ก/7 ตอบพระอนรักรัษโยธา ข้าหลวง
ให้เร่งทำเหมที่เหมืองสวนจินตน์มาบ่น.

เอกสารรัชกาลที่ 5. ย.13.2/56. เรื่อง มรฎกพระเจริฎราชธน
(เท่ง). (3 ตุลาคม ร.ศ. 115-13 เมษายน ร.ศ. 116).

พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5. ที่ 48/1005. วันที่ 23 กันยายน
ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452). ถึงเจ้าพระยายมราชเสนาบดี กระทรวงนครบาล.

✓ 1.2 เอกสารปฐมภูมิที่ตีพิมพ์แล้ว

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1, เล่ม 3. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา,
2505.

ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401-2404. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2504.

"ว่าด้วยตั้งศาลชำระความจีน" ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 1. เลขที่ 248.
หน้า 299-300. จ.ศ.1236.

2. ประเภทเอกสารชั้นทุติยภูมิ

2.1 หนังสือ

กลอน ธนาพงศธร "ระบบราชการ" ใน เอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัย-
ธรรมมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร์ ศึกษาศาสนาและกระบวนการทาง
การเมืองไทย เล่ม 2 หน้าที่ 20. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย-
ธรรมมาธิราช, 2527.

ครอว์ฟอร์ด, จอห์น. เอกสารของครอว์ฟอร์ด. แปลโดย ไพรโรจน์ เกษแม่นกิจ.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2515.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. โครงการกระดูกในตู้. พระนคร : โรงพิมพ์ชัยฤทธิ์,
พิมพ์แจกเป็นมิตรพลีในงานทศุอายุครบห้ารอบ. 20 เมษายน
พ.ศ. 2514.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระธรรมเทศนาเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510.

พระราชพิธีสิบสองเดือน พระนคร : คลังวิทยา, 2516.

พระราชหัตถเลขาเรื่อง เสด็จประพาสแหลมมลายู. พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนาการ, 2468.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินประพาส
ทางบก ทางเรือ รอบแหลมมลายู ร.ศ. 109. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2507.

ฉัตรทิพย์ นากุลภา และสุธี ประศาสน์เศรษฐ์. "ระบบเศรษฐกิจไทย" ใน
เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์,
2524.

ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2325-2453 ด้านสังคม.
พระนคร : เรื่องศิลป์, 2517.

ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2325-2453 ด้านเศรษฐกิจ.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.

ชาญ บัณฑิต, พลเรือตรี. ประวัติทหารเรือไทย. พระนคร : กรมสารบรรณ
ทหารเรือ, 2509.

ศุภาดา ประภาพันธ์. ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเก่า ยุคต้น. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524.

ณรงค์ พ่วงพิศ. "บทบาทของคนจีนในการประมวลภาษีอากรกับผลกระทบที่มีต่อ
เศรษฐกิจและสังคมไทย พ.ศ. 2325-2398" ใน สังคมไทยใน 200 ปี.
กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.

พื้นฐานอารยธรรม : พื้นฐานอารยธรรมในอารยธรรมตะวันตกยุคใหม่.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2526.

ถิระวุฒิ สุทธิสงคราม. 29 เจ้าพระยา (ฉบับพิสดาร). พระนคร : โรงพิมพ์
เทพาพิศาลการพิมพ์, 2509.

ค. ทรงราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก

เล่ม 1, เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

..... "ตำนานเมืองระนอง," ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ 50. พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511.

..... "ตำนานเรื่องเล็กบ่อนเบี้ยและ เลิกหอย," ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่-
17. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515.

..... นิทานโบราณคดี. พระนคร : สำนักพิมพ์ศิลปะบรรณาคาร, 2511.

..... ประวัติสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2505.

..... "พงศาวดารเมืองสงขลา," ใน ประชุมพงศาวดาร ภาค 3 เล่มที่ 3.
พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

..... พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

..... ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ เล่ม 2. พระนคร : แพร่พิทยา, 2515.

..... ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1.
พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.

..... พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. 2 เล่ม.
พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.

..... นริศรานุกาพย์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยา และ ค. ทรง-
ราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. สำนัสมเด็จ
เล่ม 6, เล่ม 7. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504.

..... บึงพร อ่อนคำ. "ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมของชาวจีนและ
นโยบายต่อชาวจีน." ใน ชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
แพร่พิทยา, 2517.

บาลเลอกัวซ์, สังฆราช. เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ พ. โกมลบุตร.

พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :

อักษรเจริญทัศน์, 2530.

มีทิสัน, หลุยส์. อิทธิพลของชาวจีนในพื้นทะเล. แปลโดย กมล จันทรส.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2526.

รอง ศยามานนท์ และคณะ. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา. พระนคร :

โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2515.

วิจิตรวาทการ, พลตรีหลวง. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทย. พระนคร :

โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2515.

วิชัย ประสงค์. ประวัติและวิวัฒนาการกรมสรรพากร. พระนคร : เอกศิลป์

การพิมพ์, 2526.

วัลล, ควอริช. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. แปลโดย

กาญจณี ละอองศรี และยุพา ชุมจันทร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

เวลลา, วอลเตอร์ เอฟ. แผ่นดินพระนั่งเกล้า. แปลโดย นิจ ทองโสภิต.

พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514.

สกินเนอร์, ยอร์ช วิลเลียม. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิง

วิเคราะห์. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. กรุงเทพมหานคร :

ไทยวัฒนาพานิช, 2529.

สง่า กาญจนาคพันธุ์. ประวัติการค้าไทย. พระนคร : บัณฑิตการพิมพ์, 2516.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. ทฤษฎีขนานไทย (พ.ศ. 2475-2503). กรุงเทพฯ :

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

- สืบแสง พรหมบุญ. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย
 ค.ศ. 1282-1853. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี. กรุงเทพฯ :
 มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 2525.
 เสกกีร ลายลักษณ์, ร.ต.ท. และคณะ. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 4, 11.
 พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมล์, 2478.
หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเจงหลอง โปษยะจินดา. กรุงเทพฯ :
 โรงพิมพ์พระจันทร์, 2523.
- อุดิน รัตต์, ม.ร.ว. สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ : พ.ศ. 2325-
2416. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
 มนุษยศาสตร์, 2521.
- อนุমানราชธน, พระยา. ตำนานศุลกากร. ม.ป.ท. อนุสรณ์งานพระราชทาน
 เพลิงศพ นายเหมงกิจ และนางจันทร์ ชิมตระกูล, 2494.
พื้นความหลัง. เล่ม 1, 2. โดย เสรีรักษ์เศศ (นามแฝง). พระนคร :
 ศึกษิตสยาม, 2511, 2513.
- อนุวัฒน์ราชนิม, พระ. (ยัง เศษะวณิช) ใน หนังสือมูลนิธีฮั่วเคี้ยวบ่อเต็กเซียงตั้ง
แจ้งกิจการในวาระครบรอบ 60 ปี และผลการดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ.
2511-2514. ม.ป.ท. 2516.
- อัมมาร์ สยามวาลา. คำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานทาง
เศรษฐกิจ เรื่องพื้นฐานทางเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.
 2.2 บทความจากวารสารต่าง ๆ
- ณรงค์ พ่วงพิศ. "เบื้องหลังการปรับปรุงการหารายได้ให้แก่แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ"
วารสารสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์. 13 (1) : มกราคม-กุมภาพันธ์
 2524.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. "การควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435)" เอเชียปริทัศน์ : 9 (3) กันยายน-ธันวาคม 2531.

2.3 วิทยานิพนธ์

เกียรติศักดิ์ วงศ์มุกดา. สภาพการค้าไทยระหว่าง พ.ศ. 2325-2398.

ปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523. อัดสำเนา.

พลกุล อังกัณห์. บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2515. อัดสำเนา.

ครุณี แก้วม่วง. ฐานะและความสำคัญของเมืองศรี พ.ศ. 2325-2440.

วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. ถ่ายเอกสาร.

พระยารัชฎานประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) : ผู้ให้การ

ปกครองหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตก พ.ศ. 2444-2450. ปริญญาโท

ภาควิชาประวัติศาสตร์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526. อัดสำเนา.

มัลลิกา เรื่องระพี. บทบาทชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย

สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518. ถ่ายเอกสาร.

- ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์. ผูกبی : การจัดเก็บเงินค่าแรงแทนการเกณฑ์แรงงานจาก
คนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
ถ่ายเอกสาร.
- ศิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย พ.ศ.
2398-2453. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์
อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. ถ่ายเอกสาร.
- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พงศ.2387-2453.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ อ.ม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524. ถ่ายเอกสาร.
- สมคิด ศรีสิงห์. การบริหารภาษีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์
ภาควิชาประวัติศาสตร์. กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา
เขตประสาธน์มิตร, 2515. อัดสำเนา.
- สาวิตรี ทักษะสุด. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวไทย จีน และตะวันตกใน
กรุงเทพฯ พ.ศ. 2398-2453. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์ อ.ม.กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2527. ถ่ายเอกสาร.

2.4 Books

- Bowring, John, Sir. The Kingdom and People of Siam. Vol I.
London : Oxford University Press, 1969.
- Crawford, John. Journal of an Embassy from the Governor-
General of India to the Courts of Siam and Cochin
China. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1967.

Graham, W.A. Siam : A Handbook of Practical, Commercial, and Political Information. London : The Dila More Press, 1924.

Ingram, James. C. Economic Change in Thailand 1850-1970. California : Stanford University Press, 1971.

2.5 สัมภาษณ์

ดวงตะวัน ปชยะจินดา. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนรับราชการเป็นเจ้าภาษีนายอากร
ในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พ.ศ.	ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
สมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367-2394)				
2375	ขุนพัฒนสมบัติ	จีนยู่หนึ่น	อากรบ่อนเบี้ย	นครชัยศรี
2379	ขุนพัทสมบัติ	จีนเซ็ง	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	นครชัยศรี
2381	ขุนพัทสมบัติ	จีนฮัดเบา	ภาษี ใต้ ชั้น น้ำมัน ยาง	กรุงเทพฯ กรุงเก่า ชัยฉำท นนทบุรี สมุทรปราการ สาครบุรี สมุทรสงคราม
2385	ขุนพัทสมบัติ	จีนกัว	อากรบ่อนเบี้ย จีน อากร	อ่างทอง
	หมื่นพรหมสมบัติ	จีนหก	อากรยาสูบ	แขวงเมือง สุพรรณบุรี
2385	ขุนอินอากร	จีนแสง	อากรยาสูบ	ปราจีนบุรี
	ขุนเทพอากร	จีนน้อย	อากรสมภักษร	กำแพงเพชร
	หมื่นศรีสมบัติ	จีนซัน	อากรสมภักษร	พิษณุโลก

<u>พ.ศ.</u>	<u>ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน</u>	<u>ชื่อเดิม</u>	<u>ชนิดของภาษี</u>	<u>เขตรับผิดชอบ</u>
2385	ขุนศรีอากร	จีนเสง	อากรสมภักษร	ปราจีนบุรี นครนายก
2387	ขุนพิทสมบัติ	จีนแก	อากรบ่อนเบี้ย ไทย	นครไชยศรี
	ขุนอินอากร หมื่นทิพอากร หมื่นทิพอากร	จีนบุญมา จีนชงเงก จีนชงเงก	อากรสุรา อากรสมภักษร อากรเตาหม้อ ตาล (เตา เคี้ยวน้ำตาล)	อ่างทอง กรุงเทพฯ อินทบุรี สรรคบุรี
	ขุนพิทสมบัติ	จีนเปียเทียน	อากรบ่อนเบี้ย จีน	นครชัยศรี
	ขุนประมุขราชทรัพย์	จีนฉาย	ภาษี ใต้ ชั้น น้ำมัน ยาง	กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ นนทบุรี สมุทรสงคราม สาครบุรี ชัยนาท นครเขื่อนขันธ์ เพชรบูรณ์
	หมื่นพิทสมบัติ	จีนท้าน	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	ชัยนาท
	หมื่นเทพอากร หมื่นพิทสมบัติ	จีนทอย จีนทวน	อากรสมภักษร อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	พรหมบุรี พิจิตร
	หลวงรัตนเศรษฐี	จีนคอซู่เจียง	ภาษีตีบูก	ระนอง กระบุรี

พ.ศ.	ชื่อบุคคลไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2388	ขุนภักดีสมบัติ	จันทก	ภาษีด่านไม้ไผ่	กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ นครชัยศรี นครเขื่อนขันธ์
	ขุนชำนาญไพโรสสาร	จันทมาก	อากรเกี่ยว พ้อสาละ	กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก สวรรคโลก
	ขุนพุ่มวัน	จันทม	อากรเกี่ยว ต่าง	นครชัยศรี
	ขุนวิเศษทศกร	จันทเกียรติ	ภาษีน้ำตาล โตนด	เพชรบุรี
	ขุนวิเศษทศกร	จันทม	ภาษีน้ำตาล โตนด	นนทบุรี
	ขุนวิเศษทศกร	จันทชิน	ภาษีเบ็ดเสร์จ สาเก	"
	ขุนศรีสมบัติ	จันทชิน	ภาษีของ ต้องห้าม	"
	ขุนภักดี	จันทเล่าแซ	ภาษีเนื้อ ปลา	"
	ขุนจาเรฎโรคา	จันทลับ	ภาษีฝ้าย ครั่ง	"
	ขุนศรีสมบัติ	จันทชิน	ภาษีฝ้าย ยาสูบ	"
	ขุนภักดีอากร	จันทเก่งช้า	ภาษีของ เบ็ด เสร์จลิบลด	"
	ขุนโกชวานิช	จันท่าน	ภาษีงา บีลิบลด	"
	หมื่นมธุรสวานิช	จันทบี	ภาษีน้ำตาลกรวด	"

พ.ศ.	ชื่อขุนนาง ไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2389	ขุนบำรุงสมบัติ	จีนขวาง	ภาษีเหล็กก้อน	สรรพบุรี ชัยนาท
	หมื่นเทพอากร	จีนต้อ	อากรสมภักษร	สิงห์บุรี
	ขุนพัทสมบัติ	จีนตู๋	อากรบ่อนเบี้ย	อุทัยธานี
	ขุนพัทสมบัติ	จีนคณ	อากรตลาด	พิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย นครสวรรค์ พิจัย
	ขุนพัทสมบัติ	จีนจื่อ	อากรบ่อนเบี้ย จีน	นครชัยศรี
	หมื่นศรีสมบัติ	จีนเกษ	อากรภักษร	พิษณุโลก
	หมื่นภักดีสมบัติ	จีนมา	อากรบ่อนไทย จีน	กำแพงเพชร ตาก
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนเมง	อากรบ่อนเบี้ย จีน	อ่างทอง
	หมื่นเทพอากร	จีนน้อย	อากรสมภักษร	พิจิตร
	ขุนพัทสมบัติ	จีนจิว	อากรบ่อนเบี้ย ไทย	นครชัยศรี
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนจัน	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	พิจิตร
2390	ขุนพัทสมบัติ	จีนหย	อากรบ่อนเบี้ย	ชัยนาท
	ขุนอินอากร	จีนกวย	อากรเตาสุรา	พรหมบุรี อินทบุรี สรรพบุรี

พ.ศ.	ชื่อบุคคลไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2390	ขุนพัทสมบัติ	จีนบั้นเส็ง	อากรบ่อนเบี้ย จีน	สระบุรี
2391	หมื่นทิพอากร	จีนมิ่ง	อากรสมภักษร	พิชัย
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนเนี้ยเสง	อากรบ่อนเบี้ย จีน	อ่างทอง
	หมื่นภักดีสมบัติ	จีนจี่	อากรยาสูบ	นครชัยศรี
	ขุนพัทสมบัติดี	จีนอึ้งมัน	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	อุทัยธานี
	ขุนภักดีสมบัติ	จีนเซี้ย	ภาษีด่านไม้ไผ่	กรุงเทพฯ กรุงเก่า นครชัยศรี นครเขื่อนขันธ์
2392	หมื่นเทพอากร	จีนเอี่ยม	อากรสมภักษร	ฉะเชิงเทรา พนัสนิคม
2393	หมื่นพัทสมบัติ	จีนหุด	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	นครสวรรค์
<u>รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394-2411)</u>				
2394	พระศรีชัยบานรับทำ อากรค่าน้ำจืดน้ำเค็ม โดยแบ่งให้คนจีนเป็น ผู้รับช่วง เป็นนายอากร ดังต่อไปนี้	จีนอัน เป็นนายอากร	อากรค่าน้ำ (รัชกาลที่ 3 ให้เลิกไป ในรัชกาลที่ 4 ได้ตั้งขึ้นใหม่)	กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี กรุงเก่า อ่างทอง อินทบุรี พรหมบุรี สิงห์บุรี สรรคบุรี

พ.ศ.	ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2394		จีนซุ่ม เป็นนายอากร		ลพบุรี ชัยนาท นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย สุพรรณบุรี พิจัย สวรรคโลก นครชัยศรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สาครบุรี
		จีนหนู เป็นนายอากร		เพชรบุรี ปะทิว ชุมพร ไซยา สงขลา พัทลุง
		จีนลี เป็นนายอากร		นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา- สมุทรปราการ ชลบุรี บางละมุง ระยอง จันทบุรี ตราด
	ขุนพัทสมบัติ	จีนปิ่นเสง	อากรบ่อนเบี้ย จีน	สระบุรี
	ขุนนครพัฒน์	จีนดี	อากรเตาสุรา	อ่างทอง
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนเกื่อน	อากรบ่อนเบี้ย จีน	พิษณุโลก
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนเห่งนกัน	อากรสมภักษร	พิจิตร

พ.ศ.	ชื่อชนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2395	หมื่นบรมอากร	จิ้นเพียว	อากรยาสูบ	เพชรบูรณ์ บัวชุม ไชยบาดาล
	หมื่นบรมอากร	จิ้นทวย	อากรสมภักษร	ลพบุรี
	หมื่นภักดีอากร	จิ้นบุญยืน	ภาษีตัมหนัก	พิจิตร นครสวรรค์ อ่างทอง ชัยนาท พิจิตร อินทบุรี พรหมบุรี สรรคบุรี สิงห์บุรี
	ขุนพัทสมบัติ	จิ้นเฮา	อากรบ่อนเบี้ย	กรุงเก่า
	หมื่นศรีสมบัติ	จิ้นลั้ง จิ้นบุญศรี	อากรสมภักษร	พิษณุโลก
	หมื่นจาเรณูสมบัติ	จิ้นเปี่ยม	อากรสมภักษร	สวรรคโลก
	หมื่นภักดีอากร	จิ้นฉาย	อากรสมภักษร	สุโขทัย
	ขุนชำนาญไพรสาร	จิ้นเดช	ภาษีเกวียน พ่อสาลี	พิษณุโลก สวรรคโลก สุโขทัย พิจัย พิจิตร กำแพงเพชร
	หมื่นวิเศษอากร	จิ้นชุม	อากรสมภักษร	เมืองมโนรมย์
	ขุนอินสมบัติ	จิ้นเก็งแสง	อากรสุรา	นครราชสีมา พิมาย นางรอง พุทไธสง ชัยภูมิ
	ขุนอินสมบัติ	จิ้นดำ	อากรสุรา	วิเชียร บัวชุม ไชยบาดาล คำปราง

พ.ศ.	ชื่อขุณเภาง ไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาชี	เขตรับผิดชอบ
2395	ขุนพัทสมบัติ	จีนคู	อาคารบ่อนเบี้ย ไทยจีน	นครราชสีมา พิมาย นางรอง
2396	ขุนสุพัฒน์นการ	จีนคง	ภาชีงาปี	กรุงเทพฯ สมุทรปราการ สาครบุรี หน้สนัดม ชลบุรี บางละมุง จันทบุรี เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา
	ขุนชำนาญชลมารค	จีนเบียว	อาคารช้กลาก ทางโยง	นครชัยศรี
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนโรบ	อาคารบ่อนเบี้ย ไทยจีน	พรหมบุรี สิงห์บุรี
	ขุนเทพอากร	จีนจื่อ	อาคารสมภักษร	อ่างทอง
	ขุนพัทสมบัติ	จีนมี	อาคารบ่อนเบี้ย จีน	นครชัยศรี
	ขุนพัทสมบัติ	จีนของ ไทย	อาคารบ่อนเบี้ย ไทย	นครชัยศรี
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนก้ง	อาคารบ่อนเบี้ย ไทยจีน	อินทบุรี
	หมื่นทิพอากร	จีนก้ง	อาคารสมภักษร	อินทบุรี
	หมื่นเทพอากร	จีนเห็น	อาคารตลาด	อินทบุรี
	หมื่นเทพอากร	จีนเหง	อาคารสมภักษร	พิจิตร
	ขุนศรีสุธาบาน	จีนแปะ	อาคารสุรา	นครชัยศรี

พ.ศ.	ชื่อนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2397	หมื่นศรีอากร	จันทุกุญหา	อากรยาสูบ	สิงห์บุรี
	ขุนอินอากร	จันเอะ	อากรสุรา	ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี พนมสนิม
	ขุนบุญจะพิชชากร	จันเนียม	ภาษีถั่วต้นตาย ถั่วเขียว ถั่วลิสงทอง ถั่วขาว ถั่วดำ ถั่วลิสง งาเม็ด	กรุงเทพฯ กรุงเก่า อ่างทอง อันทบุรี พรหมบุรี ลพบุรี สระบุรี ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี ปราจีนบุรี
			กัญเค็ม กัญแห้ง ปลาหูสด ปลาหูเค็ม	
	ขุนศรีอากร	จันตุ	อากรสมภักษร	ปราจีนบุรี นครนายก
	ขุนพิทสมบัติ	จันตุ	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	ฉะเชิงเทรา พนมสนิม
	หมื่นพิทสมบัติ	จันสาริต	อากรบ่อนเบี้ย	สุพรรณบุรี
	ขุนพิทสมบัติ	จันอิวแสง	อากรบ่อนเบี้ย ไทย	สุพรรณบุรี
	ขุนพิทสมบัติ	จันเกา	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	สุพรรณบุรี

พ.ศ.	ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2397	หมื่นพรหมสมบัติ	จินหะแสง	อากรสมภักษร	นครสวรรค์ มโนรมย์ อินทบุรี สิงห์บุรี พรหมบุรี สรรคบุรี ชัยนาท
2398	ขุนพิทักษ์สมบัติ	จินทอง	อากรบ่อนเบี้ย	สระบุรี
	หมื่นรักษามผล	จินช้วน	อากรเกวียน ต่าง	นครสวรรค์
2399	ขุนพิทักษ์สมบัติ	จินหุดเซา	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	ชัยนาท
	ขุนอินอากร	จินมี	อากรเตาสุรา	ลพบุรี
	หมื่นวิเชียรสมบัติ	จินมา	อากรยาสูบ	กาญจนบุรี
	หมื่นวิเศษอากร	จินเพชร	อากรสมภักษร	มโนรมย์
	หมื่นพรหมอากร	จินรัง	อากรสมภักษร	สุพรรณบุรี
	ขุนศรีอากร	จินจ้ง	อากรสุรา	สุพรรณบุรี
	ขุนศรีอากร	จินฉาย	อากรสุรา	สุโขทัย
2400	หมื่นภักดีสมบัติ	จินสอน	อากรยาสูบ	สวรรคโลก สุโขทัย
	ขุนมธุรสภักดีท้าวการ	จินแยง	ภาษีน้ำตาล	หัวเมืองทั้งเหนือ
			กราด ไม้	และใต้ทั้งหมด
			เครื่องเงินอับ กระดาศเงิน เทียนไข	

พ.ศ.	ชื่อยานางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2400	ขุนภักดีสนธยากร	จีนเกงยู	ภาษีน้ำตาล ทราย	9 หัวเมืองฝ่าย ตะวันออก ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี พิจิตร ชลบุรี บางละมุง ระยอง จันทบุรี ตราด
	ขุนสุนทรสินีพิทักษ์	จีนเลก	ภาษีน้ำตาล ทราย	หัวเมืองฝ่ายตะวันตก สาครบุรี นครชัยศรี สุพรรณบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม กาญจนบุรี เพชรบุรี ปราณบุรี
	ขุนพิสุทธสินีภาษี	จีนลิ้น	ภาษีน้ำตาล ทราย	หัวเมืองฝ่ายเหนือ ภาคกลาง กรุงเทพฯ สมุทรปราการ นครเขื่อนขันธ์ กรุงเทพฯ สระบุรี ลพบุรี อ่างทอง พรหมบุรี อินทบุรี สิงห์บุรี สรรคบุรี ชัยนาท มโนรมย์ นครสวรรค์ พิษณุโลก พิจัย พิจิตร

<u>พ.ศ.</u>	<u>ชื่อขนนางไทยที่เป็นจีน</u>	<u>ชื่อเดิม</u>	<u>ชนิดของภาษี</u>	<u>เขตรับผิดชอบ</u>
				สุโขทัย สวรรคโลก กำแพงเพชร อุทัยธานี อุตรดิตถ์
2400	ขุนปากขาสัยวานิช	จีนเต็กกั้ง	อากรรังนก	ชุมพร ไซยา
	ขุนพัทสมบัติ	จีนพุก	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	อุทัยธานี
	หมื่นพัทสมบัติ	จีนซัง เมง	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	สวรรคโลก
	ขุนพัทสมบัติ	จีนกุด	อากรบ่อนเบี้ย ไทย	สุพรรณบุรี
2401	ขุนอเนกภักดีทากร	จีนพลัน	ภาษีใหม่ สี่ฝั่ง หวาย เลื่อ กระสอบ พริกเทศตาก แห้ง หัวหอม หัวกระเทียม	กรุงเก่า สระบุรี ชัยนาท ฉะเชิงเทรา นครราชสีมา
	หลวงประเทศ แพทยโอสถ	จีนดั่ง	ภาษีฝิ่น	นครชัยศรี สาครบุรี โรงน้ำตาลทราย นครเขื่อนขันธ์ ฉะเชิงเทรา

พ.ศ.	ชื่อขนานางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2401	ขุนปัญญาพิชชากร	จันตือ	ภาษีแว้งา กึ่ง ปลาทุ	กรุงเก่า อ่างทอง อินทบุรี พรหมบุรี ลพบุรี สระบุรี ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สุพรรณบุรี นครนายก พิจิตร พิษณุ ชัยนาท
	ขุนปัญญาพิชชากร	จันจ้อหลี่	ภาษีของ 22 สิ่ง (หม้อ หวาด โอง อ่าง คุ่ม หม้อเหล้า อ้อย เครื่อง ดินเผา อื่น ๆ ผักเขียว ผักทอง แดง หัวเผือกมัน หัวผักกาดสด หัวผักกาดเค็ม ต้นผักกาด อ้อย ไทยจีน กัญชา สมุดไทย กระดาศไทย ดินสอ (คำ หิน สรรคบุรี	กรุงเทพฯ พนัสนิคม ชลบุรี บางละมุง จันทบุรี ตราด ระยอง เพชรบุรี สมุทรสงคราม นครเขื่อนขันธ์ สาครบุรี นครชัยศรี นนทบุรี สมุทรปราการ มโนรมย์ ชัยนาท อินทบุรี พรหมบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี อุดรดิตถ์ พิจิตร พิษณุโลก ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี สุพรรณบุรี กาแพงเพชร สุโขทัย สิงห์บุรี

พ.ศ.	ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
			ทอง) เตาบู เตาหล่อ เตา ทารูปพรรณอื่น ๆ ตีเหล็ก คันชั่ง ถึง)	
2401	ขุนจาเรียวราชากร	จีนพูน	ภาษีสุรา เบ็ดไก่ ไข่เบ็ดสด ไข่เค็ม	กรุงเก่า อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี อินทบุรี พรหมบุรี สรรคบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท พิจิตร พิชัย นครสวรรค์ สวรรคโลก พิษณุโลก สุโขทัย นครราชสีมา กำแพงเพชร ดาก อุดรดิตถ์ สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี อุทัยธานี นครสวรรค์
	ขุนมธุรสกัฏฐาการ	จีนทะ	ภาษีน้ำตาล ทราย	นครสวรรค์
	ขุนมธุรสกัฏฐาการ	จีนหาย	ภาษีน้ำอ้อย เคี้ยว	นครสวรรค์

<u>พ.ศ.</u>	<u>ชื่อขนานางไทยที่เป็นจีน</u>	<u>ชื่อเดิม</u>	<u>ชนิดของภาชี</u>	<u>เขตรับผิดชอบ</u>
2402	ขุนวิเศษอากร	จินดา ขุนวิเสฏอากร	ภาชีจาก จากมัด กระแสดจาก	กรุงเทพฯ พันสนิม สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สาครบุรี เพชรบุรี นครเขื่อนขันธ์ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครชัยศรี
	หลวงบานเบิก บุรีรักษ์	จินเต็ม	อากรบอนเบี้ย หายจีน หาย ก.ข.	กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี
	ขุนสมพัทธาธิกร	จินเต็ม	ภาชีละคร	กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี กรุงเทพฯ อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี ชัยนาท พิจิตร พิชัย นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ พิษณุโลก สุโขทัย สวรรคโลก นครเขื่อนขันธ์ สมุทรปราการ ชลบุรี นครชัยศรี สาครบุรี สมุทรสงคราม ราชบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา

พ.ศ.	ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2401	ขุนจาเร็ดุราชการ	จันทุม	อากรบ่อนไก่ นก กัดปลา ฯลฯ	พันสนิม เพชรบุรี ปราจีนบุรี กรุงเทพฯ กรุงเก่า อ่างทอง พรหมบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี นครเขื่อนขันธ์ ปทุมธานี เพชรบุรี ราชบุรี สาครบุรี นครชัยศรี สมุทรสงคราม นครชัยศรี สมุทรสงคราม สมุทรปราการ ชลบุรี
	ขุนพิทสมบัติ	จันต์	อากรบ่อนเบี้ย จีน	พิชัย อุดรดิตถ์
	ขุนปัจจุพิชชากร	จินดา	ภาษีของ 22 สิ่ง	กรุงเก่า อ่างทอง ลพบุรี อินทบุรี พรหมบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี ชัยนาท อุทัยธานี มโนรมย์ นครสวรรค์ พิจิตร พิชัย กำแพงเพชร อุดรดิตถ์ พิษณุโลก

พ.ศ.	ชื่อยุขนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
				นครนายก สุพรรณบุรี สุโขทัย ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี
2402	หลวงบริบูรณ์สุราษฎร์	จีนอิน	ภาษีฝิ่น	กรุงเทพฯ อ่างทอง สระบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี สรรคบุรี อินทบุรี พรหมบุรี นครสวรรค์ สวรรคโลก พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร อุทัยธานี มโนรมย์ อุตรดิตถ์ พิจิตร พัทธ นครราชสีมา วิเชียร เพชรบูรณ์ นครนายก ปราจีนบุรี สุพรรณบุรี บhumธานี ราชบุรี กาญจนบุรี พนมสนิม บางละมุง ระยอง ตราด จันทบุรี ชลบุรี
	ขุนพัทสมบัติ	จีนเคาะ	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	ชัยนาท
	ขุนพัทสมบัติ	จีนเงี้ยวเนี้ยว	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	สรรคบุรี

พ.ศ.	ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
	ขุนพัทลสมบัติ	จีนซัน	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	มโนรมย์
	ขุนพัทลสมบัติ	จีนหนู	ภาษีเรือโรง ร้าน คึก แพ	เพชรบูรณ์ วิเศษดาไชย
2403	ขุนพัทลสมบัติ	จีนเต่า	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	นครราชสีมา พิมาย นางรอง
	ขุนเอนกพันธากร	จีนแดง	ภาษีไหม ช้าง หวาย กล้าย เสื่อ พริกเทศสด พริกแห้ง หัวหอม กระเทียม	กรุงเก่า กรุงเทพฯ สระบุรี ชัยนาท ชัยนาท ละโว้ เตรา นครราชสีมา เพชรบุรี ชลบุรี ราชบุรี นครชัยศรี สาครบุรี สมุทรสงคราม สมุทรปราการ นนทบุรี จันทบุรี ตราด ระยอง
	ขุนมธุรสพันธากร	จีนตัวดี	ภาษีน้ำตาล กรวด เครื่องเงินอับ ฯลฯ	กรุงเทพฯ หัวเมือง บักขี้ไต้ ทางเหนือ ทั้งหมด
	หมื่นพัทลสมบัติ	จีนเตี้ยว	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	พรหมบุรี สิงห์บุรี
	ขุนมธุรสภักธากร	จีนหอม	ภาษีน้ำตาลทราย (ขาว, แดง)	อุทัยธานี มโนรมย์

<u>พ.ศ.</u>	<u>ชื่อขนนางไทยที่เป็นจีน</u>	<u>ชื่อเดิม</u>	<u>ชนิดของภาชี</u>	<u>เขตรับผิดชอบ</u>
2403		จีนช่วง	ภาชี ใต้ ชั้น น้ำมัน ยาง	กรุงเทพฯ กรุงเก่า สมุทรปราการ สาครบุรี สมุทรสงคราม พนมนิคม ฉะเชิงเทรา ชัยนาท เพชรบุรี นครเขื่อนขันธ์ พนมสารคาม นนทบุรี
2405	ขุนศรีสมบัติ	จีนรณ	ภาชียาสูบ	กรุงเทพฯ หัวเมือง บักซ์ใต้ฝ่ายเหนือ ทั้งหมด
	ขุนศรีสมบัติ	จีนกิจ	ภาชีของ 22 สิ่ง	กรุงเทพฯ หัวเมือง บักซ์ใต้ฝ่ายเหนือ ทั้งหมด
	ขุนพิพัฒน์เสนากร	จีนร้ว	อากรเตา สุรา	กรุงเก่า อ่างทอง
	ขุนภักดีสมบัติ	จีนหลาย	ภาษากำนันไม้ไผ่	กรุงเทพฯ กรุงเก่า นครชัยศรี นครเขื่อนขันธ์
2407	หมื่นพิทสมบัติ	จีนหลังฮี	ภาชีของ 22 สิ่ง	กรุงเทพฯ หัวเมือง บักซ์ใต้ ฝ่ายเหนือ ทั้งหมด
	ขุนภักดีสมบัติ	จีนแดง	อากรค้ำน้ำ	นนทบุรี นครชัยศรี สุพรรณบุรี

พ.ศ.	ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน	ชื่อเดิม	ชนิดของภาษี	เขตรับผิดชอบ
2408	ขุนบำรุงสมบัติ	จีนฮวด	ภาษีเหล็กก้อน	ชัยนาท สรรคบุรี
	หมื่นพรหมสมบัติ	จีนยิม	อากรยาสูบ	สุพรรณบุรี
	ขุนพิศสมบัติ	จีนไชร์	อากรบ่อนเบี้ย ไทยจีน	ชลบุรี
2409	ขุนพรหมเกษร	จีนเตา	อากรบ่าฝั้ง	จันทบุรี ตราด
	ขุนอินอากร	จีนเบบ	อากรเตา สุรา	วิเชียรบุรี บำชุม ชัยบาดาล คําพราน
	หลวงสมทวณิชากร	จีนเลก	ภาษีสินค้า สาเกา	
	ขุนเทพอากร	จีนเทียนหู	อากรเตาสุรา	พิษณุโลก พิษัย อุดรดิตถ์
2410	ขุนมธุรสภักฑาการ	จีนเนียน	ภาษีน้าอ้อย	อุดรดิตถ์ พิษัย
	หมื่นอินอากร	จีนทิว	อากรสุรา	สวรรคโลก สุโขทัย
	หมื่นอินอากร	จีนพิง	อากรสุรา	สมุทรสงคราม ราชบุรี กาญจนบุรี
<u>รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411)</u>				
2411	ขุนศรีสมบัติ	จีนตี	ภาษียาสูบ	หัวเมืองปักข์ใต้ ฝ่ายเหนือทั้งหมด
	ขุนรักษาสุมุทคีรี	จีนกิมตุน	อากรรักษา เกาะ	นทะเล เล่มังตะ วันออกที่ ขึ้นกับเมืองบางละมุง ระยอง จันทบุรี ตราด ปัตตานคีรีเขต

<u>พ.ศ.</u>	<u>ชื่อขุนนางไทยที่เป็นจีน</u>	<u>ชื่อเดิม</u>	<u>ชนิดของภาษี</u>	<u>เขตรับผิดชอบ</u>
2411	หมื่นพิทสมบัติ ขุนพิบาลจีนประชา	จีนกิมหวาด	ภาษีของ 22 สิ่ง	กรุงเทพฯ หัวเมือง บักซ์ใต้ฝ่ายเหนือ ทั้งหมด จันทบุรี ระยอง ตราด
	ขุนประมุขราชทรัพย์	จีนกิมเฮง	ภาษี ใต้ ชั้น น้ำมันยาง	กรุงเทพฯ กรุงเก่า ชัยนาท ฉะเชิงเทรา พนมสารคาม สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ พนัสนิคม นนทบุรี นครเขื่อนขันธ์ เพชรบุรี
	หลวงภาษีวิเศษ	จีนมาซื่อ	ภาษีร้านโรง เรือ ตึก แพ ภาษีตีบูก	อินทบุรี พรหมบุรี สิงห์บุรี สันคบุรี ตระบุรี

ที่มา : รวบรวมจากเอกสารตัวเขียน "จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3,4" ในหอสมุดแห่งชาติ, หนังสือประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ.2401-2404, และ "ตำนานภาษีอากรบางอย่าง," ในหนังสือลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 16.

ภาคผนวก ข.

รายชื่อขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนรับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของ
ไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนซึ่งรับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของไทย
ได้แก่ นายอำเภอจีน จางวางจีนหรือจางวางอำเภอจีน ปลัดจีน กงสุลจีนในบังคับ
สยาม และเจ้าเมือง เป็นต้น มีอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งรวบรวมได้จากเอกสารชั้นต้นใน
สมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในหอสมุดแห่งชาติ โดยเรียง
ลำดับเขตที่รับผิดชอบและการสะกดคำต่าง ๆ ในภาคผนวก ข. นี้ใช้ตามอักขรวิธี
ของภาษาไทยในปัจจุบัน

1. กรุงเทพฯ	นายอำเภอจีนเข้ารีต	ขุนราชกิจพยาบาล
2. กระจบุรี	เจ้าเมือง	พระอัยยงคตทิศรักษา
3. จันทบุรี	ปลัดจีน	พระบูรพทิศจินพิจารณ์
4. ฉะเชิงเทรา	เจ้าเมือง	หลวงเทพภักดี
	ปลัดจีน	หลวงวิสุทธ์จีนชาติ
		เอกสารบางฉบับใช้ว่า
		หลวงวิสุทธ์จีน ณ ชาติ
	กงสุลจีนในบังคับ-
สยาม	หลวงวิสุทธ์จีนชาติ
		จากเอกสารต่าง ๆ เท่าที่ได้ค้นพบ
		ปรากฏว่า ปลัดจีนของเมือง
		ฉะเชิงเทรามีการดำรงตำแหน่ง
		กงสุลจีนในบังคับสยามด้วย
		เฉพาะตำแหน่งกงสุลจีนในบังคับ
		สยามนั้นเมื่อมาจบังคับบัญชาทั้งใน

เมืองละ เชียง เตรา ปราจีนบุรี

และ นครนายก

ขุนพิพากจีนพิจารณ์ที่สองกงสุลจีน

ข้างขวา

ขุนสมานจีนประชา ที่สองกงสุลจีน

ข้างซ้าย

ในเอกสารบางฉบับใช้ว่า ขุนสมาน

จีนประชา ปลัดจีนที่สองฝ่ายซ้าย

และบางฉบับใช้ว่า ขุนสมานจีน

ประชา นายอำเภอจีน

นายอำเภอจีน

ขุนกัลลจินพาล

ขุนจับจินพาล

ขุนเงินราชฎร์ภิรมย์

ในเอกสารบางฉบับใช้ว่า

รองปลัดจีน

ขุนนิกรจีนรักษ์

ขุนพิจารณ์คดีจีน

ขุนพิพากษาคดีจีน

ขุนพิทักษ์จินพล

ขุนพิทักษ์ชลธิ

ขุนระวังโพธิ์

ขุนวิจารณ์จีนจร

ขุนศรีบริบูรณ์

ขุนสมัครสมานจีนบุรี

ขุนอนุกุลจีนประชา

	ผู้ช่วยราชการใน- ปลัดจีน	ขุนรักษาเงินภักดี ขุนอาสาจีนบุรีณ จากเอกสารต่าง ๆ เท่าที่ได้ค้นพบ ตำแหน่งผู้ช่วยราชการในปลัดจีนนั้น พบเฉพาะในเมืองฉะเชิงเทรา ในสมัยรัชกาลที่ 5 นายอำเภอจีนเข้ารีต
		หมื่นพิจารณ์ศรีสัจฉิน ขุนประเทศปรีชาตรีสัจฉิน หลวงประเทศปรีชาตรีสัจฉิน
5. ชลบุรี	ปลัดจีน	หลวงพิทักษ์จีนประชา
6. ชัยนาท	ปลัดจีน จางวางจีน นายอำเภอจีน	หลวงวิจารณ์จีนประชา หลวงบำรุงพานิช ขุนบำรุงพานิช
7. เมือง เชียงแตง	จางวางจีน	พระโกษาพานิช หลวงภักดีพานิช
8. ตราด	ปลัดจีน	พระปรานีจีนประชา หลวงปรานีจีนประชา
9. ตรัง	เจ้าเมือง	พระยารัตนเศรษฐี พระยารัตนประดิษฐ์มหิศรภักดี
10. ตะกั่วป่า	นายอำเภอจีน นายอำเภอจีนรอง	หลวงบำรุงจีนประชา ขุนภาษาจีนประเทศ
11. นครชัยศรี	ปลัดจีน กงสุลจีนในบังคับ สยาม	หลวงทวีประชาชน หลวงทวีจีนบำรุง มีบ้านจบบังคับ บัญชาทั้งในเมืองนครชัยศรีและ สมุทรสาคร

ชุมนุมคหบดีจีนประจำ ที่สองกงสุลจีนใน
 บังคับสยาม

	นายอำเภอจีนเข้ารีต	ที่มั่นคริสต์ศาสนิกศึกษา
12. นครสวรรค์	นายอำเภอจีน	ขุนนิคมประเทศ
13. ปราจีนบุรี	นายอำเภอจีน	ขุนประเทศภาษา
14. บึงฉลือบุรี	ปลัดจีน	ขุนปราจีนประเทศ
15. พรหมบุรี	ปลัดจีน	หลวงกิจจาจีนประเทศ
16. พิจิตร	กงสุลจีนในบังคับ-
สยาม	หลวงอุดรธานีเขตจีนนิกร
17. พิษณุโลก	ปลัดจีน	พระรัชฎานุกุลภักดี
18. เพชรบุรี	กงสุลจีนในบังคับ-
สยาม	หลวงอร่ามเงินพิสัย
	นายอำเภอจีน	หลวงอร่ามเงินประจำ นายอำเภอ
จีนฝ่ายบก
		ขุนศรีวิเศษ นายอำเภอจีนชายทะเล
19. ภูเก็ต	ปลัดจีน	หลวงอนาจอเขตสิงขร (ยี่หิน)
		หลวงอร่ามสาครเขต (บุนเท่าก้ง)
	นายอำเภอจีน	หลวงบำรุงเงินชาติ (ยี่หิน)
		หลวงชจรเงินสกล (ยี่หิน)
		หลวงพิทักษ์เงินประจำ (บุนเท่าก้ง)
		หลวงประเทศจินารักษ์ (บุนเท่าก้ง)
		เอกสารบางฉบับใช้ว่า
		หลวงพิเทศจินารักษ์
		หลวงบำรุงเงินประเทศ (บุนเท่าก้ง)
		หลวงสุนทรเงินประจำ (บุนเท่าก้ง)

20. ระยอง	เจ้าเมือง	พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี
21. ระยอง	ปลัดจีน	หลวงจินาธิกรณกิจ
	นายอำเภอจีน	ขุนโกศภักดี
22. ราชบุรี	นายอำเภอจีนเข้ารีต	หมื่นศาสนาคริสต์รักษ์ บ้านบางนกแขวก
หมื่นพิทักษ์ศรีสตตั้ง บ้านคอนกระเบื้อง
23. สงขลา	เจ้าเมือง	พระยาวิเชียรคีรี
24. เมืองสรร	จางวางจีน	หลวงวิเศษพานิช
25. สวรรบุรี
(สมุทรสาคร)	ปลัดจีน	หลวงพิทักษ์สาคร
	กงสุลจีนในบังคับ
สยาม	หลวงทวีเงินบำรุง เมืองนครชัยศรี
และสมุทรสาคร
ขุนผดุงเงินประชา ที่สองกงสุลจีน
เมืองนครชัยศรี และสมุทรสาคร
26. หลังสวน	เจ้าเมือง	พระยาจรูญราชโกศการ
27. อยุธยา	กงสุลจีนในบังคับ
สยาม	หลวงบริหารคดีจีน
ผู้ช่วยราชการฝ่ายจีน
ขุนโสมภพเพชรรัตน์
จากเอกสารต่าง ๆ เท่าที่ได้ค้นพบ
ตำแหน่งผู้ช่วยราชการฝ่ายจีนพบเฉพาะ
ในอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ 4
28. อุทัยธานี	จางวางจีน	หลวงพินิจภาษา
ขุนเสด็จจำพิเศษ

ภาคผนวก ค

ตำแหน่ง หน้าที่ ลักษณะงาน และศักดินาของเจ้าพนักงานประจำ
เรือสำเภากลางในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ลำดับ ที่	ชื่อตำแหน่ง		หน้าที่และลักษณะงาน	ศักดินา
	ภาษาจีน	ภาษาไทย		
1	จันจู้	นายเรือสำเภา	ผู้อาวุโสสูงสุดบนเรือสำเภา มีหน้าที่และอำนาจสิทธิ์ขาดในสินค้าทั้งหมด กล่าวคือจะซื้อขายในราคาเท่าใดก็ได้ ตามแต่จะเห็นสมควร เป็นผู้อำนวยการหรือควบคุมเฉพาะการค้า	400 ไร่
2	ฮ้อจ่าง	ต้นหน	ผู้ควบคุมการเดินเรือ คูทิศทางเรือไปยังที่ต่าง ๆ	เรือใหญ่ 200 ไร่ เรือเล็ก 100 ไร่
3	ล่าต้า	สมุหบัญชี	ผู้ควบคุมบัญชีสินค้าประจำเรือ	เรือใหญ่ 200 ไร่ เรือเล็ก 100 ไร่
4	ไต่กั้ง	นายท้ายเรือ	ผู้ถือท้ายเรือมี 2 คน ทั้งชายและขวา	80 ไร่
5	ปั้งจู	-	ผู้ซ่อมแซมหรือดูแลเรือสำเภาให้มีสภาพเรียบร้อยในการเดินเรือแต่ละครั้ง	80 ไร่

ลำดับ ที่	ชื่อตำแหน่ง		หน้าที่และลักษณะงาน	ศักดิ์นา
	ภาษาจีน	ภาษาไทย		
6	ซินเต็งเกา	-	ทนายชี่สินคำ เป็นผู้ถือบัญชี กลางมี 2 คน ทั้งชายและ ขวา	50 ไร่
7	เด็กซ้อ	-	ผู้จัดระวางบรรทุกสินคำ	50 ไร่
8	จรกัว	สร้าง เรือ	เป็นหัวหน้ากลาสีหุดแล้งการ พวกลูกเรือให้ปฏิบัติงานตาม ที่มอบหมายให้เรียบร้อย	50 ไร่
9	เอียวก้ง	-	ผู้ประกอบพิธีการต่าง ๆ ในเรือ	30 ไร่
10	ตัวเลี้ยว	-	ดูแลสายเลี้ยว และสายท้าย	30 ไร่
11	ชมกู่	-	ทาศรี	30 ไร่
12	อิดเซียร์ลด	-		
	ยี่เซียร์ลด	-	ผู้ลดใบ ชักใบทั้งสามเสา	30 ไร่
	สามเซียร์ลด	-		
13	จับกะเกา	-	หัวหน้าพวกกลี	30 ไร่

ที่มา : พลเรือตรีแซน บัจจสานนท์. ประวัติการทหารเรือไทย. 2509.

หน้า 61. และกฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 233-237.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวกนิษฐา ไทเคชะวัฒน์

เกิดวันที่ 12 กรกฎาคม พุทธศักราช 2497

สถานที่เกิด เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

สถานที่อยู่ปัจจุบัน 361 ซอยลาดพร้าว 94 ถนนลาดพร้าว

แขวงวังทองหลาง เขตบางกะปิ

กรุงเทพฯ 10310

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน อาจารย์ 1 ระดับ 5

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนเบญจมคงคา ถนนสุขุมวิท แขวงบ้านกล้วย

เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2515

มัธยมศึกษาปีที่ 5 (แผนกศิลปะ)

จากโรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม

พ.ศ. 2519

กศ.บ. (วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทประวัติศาสตร์)

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

พ.ศ. 2534

กศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

บทบาทของชนนางไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3
ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. (พ.ศ. 2367-2453)

บทคัดย่อ

ของ

กนิษฐา ไทเดชะวัฒน์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์

กุมภาพันธ์ 2534

บริษัทยาภิวัฒน์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนในประเทศ
ไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2367-2453) ในด้าน
ปัจจัยของการเข้าสู่ระบบราชการไทยของชาวจีน และบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่มีผล
ต่อสภาพสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวจีนเข้าสู่ระบบราชการไทยจนกลายเป็นขุนนาง
ไทยคือชาวจีน มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญเฉพาะตัว ประกอบกับชาวจีนต้องการหา
ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากตำแหน่งราชการ และการยอมรับฐานะการเป็นชนชั้นปกครองของไทย
สำหรับทางการไทยเองก็ต้องการขุนนางไทยที่เป็นชาวจีนมาช่วยในการหารายได้ให้แก่คนหรือรัฐ
และให้มาช่วยทางการไทยในการดูแลและควบคุมชาวจีนในชุมชนจีนในสังคมไทยให้อยู่กันอย่าง
สงบสุขและไม่ก่อความวุ่นวาย

สำหรับบทบาทของขุนนางไทยเชื้อสายจีนที่ผลต่อสังคมไทยมีหลายด้าน คือ ทางด้านเศรษฐกิจ
ขุนนางไทยเชื้อสายจีนมีส่วนช่วยในการแสวงหารายได้ให้แก่ทางการไทยเป็นจำนวนมาก ทั้งจาก
การค้าสำเภากลาง การเก็บภาษีอากร และการเก็บภาษี "การผูกบื้อ" จากชาวจีนทำให้ทางการ
ไทยสามารถหารายได้ดังกล่าวไปใช้ในการป้องกันและพัฒนาประเทศ ส่วนทางด้านการเมืองการ
ปกครอง ขุนนางไทยเชื้อสายจีนก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ได้แก่ นายอำเภอจีน
จางวางจีน ปลัดจีน กงสุลจีนในบังคับสยาม เจ้าเมือง เป็นต้น มีฐานะเท่ากับเป็นชนชั้นปกครอง
ของไทยทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของชาวจีนในเขตที่ตนรับผิดชอบอยู่ รวมทั้งการควบคุมชาวจีนให้
ก่อความวุ่นวายในสังคมไทย และการทำทะเบียนเพื่อให้ทางการไทยทราบว่ามีความจีนจำนวนเท่าไร
ประกอบอาชีพอะไรในเขตของตน สำหรับทางด้านสังคมไทย ขุนนางไทยเชื้อสายจีนได้รับการยอมรับ
รับฐานะ เป็นชนชั้นปกครองของไทย มีส่วนช่วยเหลือทางการไทยในการควบคุมชาวจีนในราชอาณาจักร
ไทยให้ทำมาหากินกันอย่างสุจริตและไม่ก่อความวุ่นวายในสังคมไทย อีกทั้งมีการชักชวนชาวจีนโพ้น
ทะเล ให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพสุจริตในเขตที่ตนรับผิดชอบ ทำให้เขตของตนมีรายได้
ยิ่งขึ้น และขุนนางไทยเชื้อสายจีน ยังมีส่วนช่วยในกิจการที่เป็นสาธารณะประโยชน์ของไทย เช่น
การสร้างเรือรบให้กับทางราชการการสร้างป้อม เป็นต้น และยังได้นำประเพณีเงินบางอย่างมา
ปฏิบัติในสังคมไทยซึ่งยังปฏิบัติสืบมาจนปัจจุบันนี้

THE ROLE OF THAI NOBILITY OF CHINESE DESCENT
IN THE REIGN OF KING RAMA III UP TO THE REIGN OF
KING RAMA V (B.E. 2367-2453)

AN ABSTRACT

BY

KANITHA THAITAECHAWAT

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in History
at Srinakharinwirot University

February 1991

This thesis is a study about the role of Thai nobles of Chinese descent in the reign of King Rama III up to the reign of King Rama V. (B.E. 2367-2453). The emphasis is on the factors that enabled these Chinese people to enter the royal service and how this affected the Thai society.

The study finds that these people became Thai nobles thanks to their own knowledge, their abilities and their particular skills. Also, the Chinese in Thailand wanted to gain economic interests from being government officials and get a recognition of being in the administrative class. At the same time, the Thai government wanted them to help increase the revenue and to supervise all other Chinese people in the realm.

The roles of Thai nobles of Chinese descent in the royal service had a lot of effects on Thai society. Economically, they helped the government to earn more income through the royal argosy, sea trade, taxes farming, and also collecting a special tax "Phuk Pi" from the Chinese. Thus, the government had more money to use for the country's development and welfare.

Politically, certain Chinese people were appointed NAI AMPUR, JANG WANG, PALAT and CHAO MUANG, and had the same status as the Thai nobles. They supervised the Chinese in a certain area and helped them to live peacefully in Thai society. These nobles would keep registration cards and reported to the government to let them know the number and the occupation of the Chinese people in the area they were responsible for.

Socially, these Chinese people were accepted as being in the ruling class of the country. Apart from helping the government to see that the Chinese behaved well in Thai society, they also convinced the overseas Chinese to come to settle down in Thailand and have an honest job. Then, this would mean more income for them and for the government finally. In addition, they also undertook a number of building work for government use, e.g., warship building, fortress building. As for the public general, these Chinese people introduced certain Chinese customs to Thai society which are still in practice even today.